

Yhdyskuntatyön mahdollisuudet ja haasteet osallisuuden edistämässä

Jemina Kuusimurto
Liisa Lemmetty
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Lapin yliopisto
Kevät 2024

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Yhdyskuntatyön mahdollisuudet ja haasteet osallisuuden edistämisessä

Tekijät: Jemina Kuusimurto ja Liisa Lemmetty

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 71 sivua + 3 liitettä

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli lisätä ymmärrystä yhdyskuntatyön keinoista edistää osallisuutta. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten yhdyskuntatyöntekijät kokevat voivansa vaikuttaa yhteisöjen ja yksilöjen osallisuuden edistämiseen sekä millaisia tukitoimia he hyödyntävät työssään. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää minkälaisia haasteita yhdyskuntatyöntekijät kohtaavat työssään sekä näiden haasteiden juurisyitä.

Laadullisen tutkielman aineisto kerättiin ryhmämuotoisella temahaastattelulla yhdestä kaupungista. Haastatteluun osallistui neljä yhdyskuntatyöntekijää. Tutkielman tiedonintressi oli hermeneuttinen, jota hyödynnetään usein kokemusten tutkimuksessa. Kerätty aineisto analysoitiin teemoittelun keinoin. Aineistosta nousseet yhdyskuntatyötä osallisuuden edistämiseksi ilmentävät teemat jaoteltiin analyysissa seuraavasti: työn kohderyhmä ja tavoite, yhteistyö ja verkostot, työnkuva, työn tukitoimet yksilön ja yhteisön osallisuuden edistämiseksi sekä työssä kohdatut haasteet.

Tutkielman tulosten perusteella yhdyskuntatyön keinoin voidaan edistää osallisuutta. Yhdyskuntatyössä osallisuustyötä tehdään alueen kaikkien asukkaiden parissa, mutta siinä otetaan erityisesti huomioon haavoittuvassa asemassa olevat asukkaat. Yhdyskuntatyössä tehtävä osallisuustyö perustuu oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen, joka ilmenee esimerkiksi asukaslähtöisyytenä, lähidemokratian tukemisena, jalkautuvana työotteena, matalan kynnyksen palveluiden toteuttamisena ja ennaltaehkäisevänä työotteena. Yhdyskuntatyössä korostuu rakenteellinen sosiaalityö ja verkostotyö, ja sen työnkuva perustuu luottamukseen, asiantuntemukseen, eettisyyteen ja työn luonteen pitkäjänteisyyteen. Yhdyskuntatyön toteuttamisen haasteet ovat kytköksissä rakenteisiin ja ne pohjautuvat erityisesti ylisuuriin toimialueisiin sekä näihin nähden vähäiseen henkilöstöön, asukkaiden tavoittamisen haasteisiin, muuttuviin sosiaalisiin ilmiöihin ja -ongelmiin sekä sosiaalityön resurssipuulaan ja henkilöstön vaihtuvuuteen.

Avainsanat: yhdyskuntatyö, yhteisösosiaalityö, työikäiset, osallisuus, haavoittuvassa asemassa olevat

SISÄLLYS

1	Johdanto	1
2	Yhdyskuntatyö, yhteisösosiaalityö ja työikäisten sosiaalityö	4
2.1	Käsitteiden määrittelyä.....	4
2.2	Yhdyskuntatyö Suomessa	8
2.3	Aikaisempaa tutkimusta yhdyskuntatyöstä	10
3	Osallisuus	13
3.1	Osallisuuden määrittelyä.....	13
3.2	Osallisuuden edistäminen.....	15
3.3	Aikaisempaa tutkimusta osallisuudesta	19
4	Tutkielman toteuttaminen	23
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	23
4.2	Laadullinen lähestymistapa	23
4.3	Aineiston keruu ja teemahaastattelu	24
4.4	Aineiston analyysi.....	28
4.5	Tutkielman eettisyys	31
5	Tulokset: Yhdyskuntatyö osallisuuden edistäjänä	35
5.1	Työn kohderyhmä ja tavoite.....	35
5.2	Yhteistyö ja verkostot	38
5.3	Työnkuva.....	42
5.4	Työn tukitoimet yksilön ja yhteisön osallisuuden edistämiseksi.....	45
5.5	Työssä kohdatut haasteet.....	52
6	Johtopäätökset ja pohdinta.....	57
	Lähteet.....	64
	Liite 1 Teemahaastattelurunko	72
	Liite 2 Tutkimustiedote	74
	Liite 3 Suostumuslomake	77

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Osallisuuden osa-alueet	15
Kuvio 2. Teemahaastattelun eteneminen	26
Kuvio 3. Esimerkki käytetyistä litterointimerkeistä	28
Kuvio 4. Teemojen muodostaminen	30
Kuvio 5. Yhdyskuntatyössä tehtävän osallisuustyön edellytykset ja haasteet	58

1 Johdanto

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on lisätä ymmärrystä yhdyskuntatyön keinoista edistää osallisuutta. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten yhdyskuntatyöntekijät kokevat voivansa vaikuttaa yhteisöjen ja yksilöiden osallisuuden edistämiseen sekä millaisia tukitoimia he hyödyntävät työssään. Lisäksi tarkoituksena on selvittää minkälaisia haasteita yhdyskuntatyöntekijät kohtaavat työssään sekä näiden haasteiden juurisyitä.

Yhdyskuntatyö on sosiaalityön muoto, joka keskittyy yhteisöjen ja yksilöiden hyvinvoinnin edistämiseen. Se pyrkii parantamaan ihmisten elinoloja ja tarjoamaan tukea esimerkiksi sosiaalisissa suhteissa. Yhdyskuntatyön tavoitteena on vahvistaa yhteisöjä ja yksilöitä, jotta he voivat paremmin selviytyä elämän haasteista. Yhdyskuntatyöllä voidaan muun muassa vaikuttaa henkilöiden osallisuuden kokemukseen. (Hardcastle ym. 1997.) Suomessa yhdyskuntatyö vakiintui osaksi sosiaalityön yhteisöllistä strategiaa ruotsalaisten esikuvien toimintatutkimuksellisen otteen myötä (Roivainen ym. 2008, 26). 1990-luvulla Suomessa alettiin käyttämään yhdyskuntatyöstä nimitystä yhteisötyö, ja myöhemmin yhteisösosiaalityö. Käsitteen muovautumiseen vaikutti esimerkiksi yhteisösosiaalityön ammatillisen erikoiskoulutuksen suunnittelu, jolloin tarkoituksena oli laajentaa yhdyskuntatyön käsitettä laajemmin osaksi kulttuurisia ja institutionaalisia yhteisöjä. (Roivainen 2004.) Varsinaisen yhdyskuntatyön on huomattu lähes hävinneen suomalaisista sosiaalipalveluista (ks. Roivainen 2008).

Osallisuus merkitsee sitä, että yksilö tuntee olevansa tärkeä osa suurempaa kokonaisuutta, saa äänensä kuuluviin omana itsenään, sekä voi vaikuttaa niin omaan elämäänsä kuin yhteisiin asioihin. Osallisuus on olennainen osatekijä yksilön hyvinvoinnille ja terveydelle, ja sen edistäminen kuuluu sekä Euroopan unionin että Suomen hallituksen asettamiin tavoitteisiin. (Isola ym. 2017; Vahva ja välittävä Suomi 2023, 6, 8.) Osallisuuden edistämässä tulee kiinnittää huomio yhteiskunnan haavoittuvammassa asemassa oleviin ihmisiin, mikä on myös sosiaalityön keskeinen tehtävä (Vahva ja välittävä Suomi 2023, 6; Osallisuuden edistäjän opas 2023, 14; Laitinen & Niskala 2013). Haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden osallisuutta voi rajoittaa esimerkiksi syrjintä, köyhyys, palvelujärjestelmän kankeus tai palveluiden väliin putoaminen (Isola ym. 2017, 3; Isola ym. 2016). On havaittu, että esimerkiksi aikuissosiaalityön asiakkaina on nykyään entistä vaikeammassa asemassa olevia henkilöitä (Kivipelto ym. 2020a, 136).

Osallisuuden ja yhdyskuntatyön tutkiminen ovat tärkeitä ja ajankohtaisia aiheita, sillä on huomattu, että juuri kuulluksi tulemisen, yhteisöllisyyden ja arvostuksen kokemuksella henkilön yksilöllinen ja yhteisöllinen hyvinvointi kasvaa (ks. Osallisuuden edistäjän opas 2023, 14). Osallisuuden kokemuksen edistämiseksi on tehtävä töitä asuinalueilla; yleishyödyllisen toiminnan, palvelun, tai muun osallistumisen alustan, tilan ja ympäristön takana tulee olla monimuotoinen joukko niin alueen asukkaita, järjestöjä, viranomaisia kuin yrittäjiä (Osallisuuden edistäjän opas 2023, 14).

Yhteisöissä tehtävässä sosiaalityössä työtä tehdään lähellä asukkaita. Työn keinoin voidaan edistää yhteisöjen sosiaalista yhteenkuuluvuutta, osallisuutta ja ihmisten pysyvyyttä edistävää luovaa toimintaa. (Karjalainen ym. 2019, 68–69.) Osallisuutta kokevan henkilön valinnat usein edistävät yksilön hyvinvointia, mutta osallisuutta kokeva henkilö pystyy myös jakamaan hyvää muille, kuten kehittämällä yhteistä elinympäristöä ja alueen palveluita. Asukkaiden panostus palveluiden kehittämisessä ohjaa palveluita yhä asiakaslähtöisempään suuntaan, ja palvelut voivat vastata paremmin ihmisten erilaisiin elämäntilanteisiin ja tarpeisiin. Osallisuuden kokemus myös edistää hyviä väestösuhteita, joka osoittautuu esimerkiksi asuinalueen henkilöiden keskinäisellä kunnioittavalla kohtaamisena. Ihmisten väliset kohtaamiset tuottavat virikkeitä ja kuulluksi tulemisen kokemuksia, mutta myös parhaimmillaan synnyttävät uutta taloudellista toimeliaisuutta. (Osallisuuden edistäjän opas 2023, 14.)

Yhdyskuntatyö on niukasti tutkittu aihe, mutta toisaalta yhteisöllinen sosiaalityö nähdään tärkeänä osana myös tulevaisuuden sosiaalityötä, ja hiljattain yhteisösosiaalityö on kirjattu lakiin (ks. Karjalainen ym. 2019, Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 7 a §). Tämän vuoksi koimme hedelmälliseksi tuottaa siitä uutta ja ajankohtaista tutkimustietoa. Tutkimuksellinen kiinnostus yhdyskuntatyön mahdollisuudesta vaikuttaa osallisuuden edistämiseen kumpuaa siitä, kun toinen tutkielman tekijöistä suoritti käytännönopetusjakson aikuissosiaalityössä ja yhdyskuntatyössä. Tämä oli näköalapaikka yhdyskuntatyöhön ja siellä tehtävään osallisuustyöhön. Myös toinen opiskelijoista oli kiinnostunut osallisuuden tutkimisesta sekä yhteisöissä tehtävästä sosiaalityöstä. Näin yhteinen pro gradu sai alkunsa johtavan sosiaalityöntekijän kannustamana.

Yhdyskuntatyön ja osallisuustyön tutkiminen on keskeistä sosiaalityön tieteenalalle, sillä ne ovat suorassa yhteydessä sosiaalityön keskeisiin periaatteisiin, kuten sosiaalisia ongelmien

ehkäisemiseen, hyvinvoinnin vahvistamiseen sekä yhteisöjen toimivuuden ja ihmisten toimintamahdollisuuksien edistämiseen. Eriavoistumisen ja yhteiskunnallisten muutosten myötä sosiaalityössä korostuu yhteiskunnallinen osaaminen, jossa sosiaalisia ongelmia ehkäisevää, vähentävää ja poistavaa asiantuntijatyötä tehdään niin yksilöiden, perheiden, yhteisöjen kuin rakenteiden tasolla. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 54.)

Tutkielman aihe voidaan nähdä myös yhteiskunnallisesti ajankohtaisena. Muuttuva maailmatilanne ja yhteiskunnan muutokset tuovat jatkuvasti uusia haasteita sosiaalityönkin kentälle. Digitalisaatio, monikulttuurisuus ja maahanmuutto, ilmastonmuutos sekä poliittiset ja taloudelliset muutokset vaikuttavat asukkaiden ja yhteisöjen arkeen. On perusteltua tutkia yhdyskuntatyön ja osallisuustyön merkityksiä muuttuvassa yhteiskunnassa. Yhdyskuntatyön joustava ja sopeutuva rooli voi lisätä ymmärrystä yhteiskunnan muutoksista ja auttaa kehittämään palveluita vastaamaan paremmin myös tulevaisuudessa.

Tutkielman keskiössä ovat yhdyskuntatyöntekijöiden kokemukset yhdyskuntatyön keinoista edistää osallisuutta, sekä heidän kokemuksensa työn haasteista ja niiden juurisyistä. Tämän vuoksi valitsimme laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimusotteen. Laadulliset tutkimusmenetelmät on kehitetty avuksi toisen henkilön kokemusmaailman tutkimiseen (Puusa ym. 2020). Tutkielman tiedonintressi perustuu hermeneutiikkaan. Hermeneuttisessa tiedonintressiä hyödynnetään usein kokemuksen tutkimuksessa sen ominaisen kokemuksen tulkitsemisen ja ymmärtämisen vuoksi (Toikkanen & Virtanen 2018, 18; Backman 2018, 36). Tutkimusaineisto kerättiin temahaastattelulla, johon osallistui neljä yhdyskuntatyöntekijää. Aineisto analysoitiin teemoittelun keinoin. Teemoittelu on analyysinä joustava tapa käsitellä laadullista aineistoa (Squires 2023).

Pro gradu -tutkielma rakentuu siten, että ensin esittelemme aiheemme ja avaamme lukijalle tutkittavan ilmiön käsitteellistä taustoitusta ja teoreettista viitekehystä. Tämän jälkeen esittelemme tutkimuskysymyksemme sekä tutkielman tavoitteen ja tarkoituksen. Avaamme lisäksi valitsemaamme metodologiset lähtökohdat ja niiden perustelut tutkielman toteuttamiseksi, sekä tuomme esiin tutkimuseettiset kysymykset ja pohdinnat. Tämän jälkeen kuvaamme tutkielman toteuttamisen, aineiston keruun sekä analyysin. Tutkielman lopuksi esitämme johtopäätökset, pohdimme saamiamme tuloksia ja niiden merkitystä sekä esitämme tulostemme pohjalta mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Yhdyskuntatyö, yhteisösosiaalityö ja työikäisten sosiaalityö

2.1 Käsitteiden määrittelyä

Yhteisössä tehtävällä sosiaalityöllä tarkoitetaan paikallisyhteisöissä läsnä olevaa ja jalkautuvaa sosiaalityötä, jonka työtteen keinoin voidaan ehkäistä sosiaalisia ongelmia (Karjalainen ym. 2019, 68–69). Sosiaalisilla ongelmilla viitataan yleisesti yhteiskunnallisiin ilmiöihin, jotka merkittävästi heikentävät yksilöiden tai yhteisön kykyä toimia sosiaalisissa ympäristöissä tai sopeutua vallitseviin normeihin. Sosiaaliset ongelmat vaihtelevat ajan ja paikan mukaan. Esimerkiksi köyhyys, työttömyys tai päihteiden käyttö voidaan määritellä sosiaalisiksi ongelmiksi. (Lehmuskoski & Kuusisto-Niemi 2008, 14.) Yhteisöjen kautta tehtävää alueperusteista sosiaalityötä tehdään lähellä asukkaita, ja sen keinoin voidaan edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta, sekä tukea ihmisten toimijuutta ja ihmisten pysyvyyttä edistävää luovaa toimintaa (Karjalainen ym. 2019, 68–69).

Yhdyskuntatyöllä tarkoitetaan yhteisössä tehtävää tavoitteellista työtä, jonka tavoitteena on ratkaista yhteiskunnallisia epäkohtia hyödyntämällä erilaisia sosiaalityön strategioita sekä osallistumalla suunnitelmalliseen ja kollektiiviseen toimintaan (Koskinen 1973, 144). Yhdyskuntatyöllä (eng. Community Work) on kansainvälisesti katsottuna pitkät perinteet, jotka kiinnittyvät sosiaalityön uranuurtajaan Jane Addamsiin. Addamsin työtteen keskiössä olivat kansalaisuuden ja kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen. (Roivainen ym. 2008, 23.) Addamsia pidetään settlementityön pioneerina, ja yhdyskuntatyön juuret voidaan nähdä yhdistyvän tähän; Addamsin vuonna 1889 perustama Hull House -setlementtitalo toimi kohtaamispaikkana tarjoten yhteisöllistä toimintaa alueen asukkaille. Addams taisteli oikeudenmukaisuuden puolesta vastustaen yhteiskunnan kulttuuri- ja luokkaeroja. (Eräsaari & Mäntysaari 2012, 169–185.) Pohjoismaissa käsitettä *Community Work* tulkitaan painottaen selkeärajaisia maantieteellisiä alueita sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen verkostoja ja yhteisöllisyyttä. Ruotsiksi termi on "lokalsamhälle", norjaksi "samfunn", ja myös suomalainen käsite yhdyskunnasta korostaa usein hallinnollista puolta. (Roivainen 2004.)

Pohjoismaissa yhdyskuntatyölle on ollut ominaista tiivis kytkös hyvinvointivaltion palvelujärjestelmään erityisesti sosiaalityöhön ammatillisena käytäntönä (Ronby 1995, 86–87). Työn perustyömuodot on kuitenkin omaksuttu sellaisenaan myös osaksi kansallista yhdyskuntatyötä, joka näkyy esimerkiksi suomalaisessa käsitteistössä. Yhdyskuntatyön

yhteisöllisen otteen keskeisiä toimintaperiaatteita ovat sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, kansalaisten oma-aloitteisuuden tukeminen sekä lähipalveluiden kehittäminen. Kansalaiskeskeisen sosiaalityön periaatteita ovat yhteiskunnallistaminen ja paikantaminen. 1990-luvun puolella Suomessa alettiin käyttämään yhteiskuntatyölle muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta nimitystä yhteisötyö, ja myöhemmin yhteisösosiaalityö. Käsitteen muuttamiseen vaikutti esimerkiksi yhteisösosiaalityön ammatillisen erikoiskoulutuksen suunnittelu, jolloin tarkoituksena oli laajentaa yhdyskuntatyön käsitettä laajemmin osaksi kulttuurisia ja institutionaalisia yhteisöjä. (Roivainen 2004.)

Yhteisösosiaalityö on sosiaalityön osa-alue, josta on viime aikoina säädetty laissa ja sen merkitykseen on alettu kiinnittämään enemmän huomiota (ks. Karjalainen ym. 2019; Liukko ym. 2022; Karjalainen ym. 2021). Yhteisösosiaalityötä koskeva säännös tuli voimaan sosiaalihuoltolakiin (30.12.2014/1301, 7 a §) 1.7.2023. Lain mukaan: ”Hyvinvointialueen asukkaiden saatavissa on oltava yhteisösosiaalityötä. Yhteisösosiaalityöllä edistetään yhteisöjen sosiaalista eheyttä ja hyvinvointia sekä hyviä väestösuhteita. Hyvinvointialueen järjestämää yhteisösosiaalityötä toteutetaan yhteistyössä alueen asukkaiden, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Osana yhteisösosiaalityötä tai muita sosiaalipalveluja tulee järjestää syrjäytymistä vähentävää etsivää työtä.” (mt., 7 a §). Se, miten eri hyvinvointialueet ovat yhteisösosiaalityötä järjestäneet, ei vielä ole ajankohtaisesti kartoitettu.

Yhteisösosiaalityö on yksi keino rakenteellisen sosiaalityön ja asiakaskohtaisen sosiaalityön rinnalla toteuttaa aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä. Rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitetaan rakenteellisten sosiaalisten ongelmien syiden tunnistamista ja niihin vaikuttamista. Rakenteellisessa sosiaalityössä tuodaan esiin asiakastyön pohjalta ilmeneviä ilmiöitä julkiseen keskusteluun ja edelleen poliittiseen päätöksentekoon. Rakenteellisella sosiaalityöllä pyritään vaikuttamaan sosiaalisten ongelmien ehkäisyyn sekä esimerkiksi kuntapolitiikkaan asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi. (Karjalainen ym. 2019, 80.) Rakenteellisesta sosiaalityöstä on säädetty sosiaalihuoltolaissa (30.12.2014/1301, 7 §).

Kansainvälisten määritelmien mukaan yhteisösosiaalityön käsite on joustava eikä sille ole yksiselitteistä määritelmää (Pradeep & Karibeeran 2017). Kotimainen määritelmä yhteisösosiaalityöstä määrittää työn olevan yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa toteutettavaa sosiaalityötä (Roivainen ym. 2019, 278). Yhteisösosiaalityössä yhdistetään joustavasti eri lähestymistapoja, niin epävirallista kuin virallista toimintaa (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 15). Pekkarisen ja Kivirannan (2023) mukaan yhteisösosiaalityöllä voidaan

integroida virallinen valta epävirallisiin kohtaamisiin; yhteisösosiaalityön kautta on mahdollista tavoittaa ihmisiä, joita ei muutoin viranomaiset tavoita.

Yhteisösosiaalityö keskittyy yhteisöjen, ryhmien ja verkostojen tukemiseen ja kehittämiseen. Yhteisösosiaalityön tavoitteena on parantaa yhteisöjen hyvinvointia, vähentää eriarvoisuutta sekä edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Yhteisösosiaalityössä pyritään löytämään pitkäkestoisia ja kestäviä ratkaisuja yhteisöjen ongelmiin sekä edistämään yhteisöjen omaa osallisuutta ja vaikuttamista omiin asioihinsa. Yhteisösosiaalityössä painotetaan yhteisön omien voimavarojen vahvistamista ja sen kykyä ratkaista omia ongelmiaan. Yhteisösosiaalityössä työskennellään laajempien yhteisöjen kanssa, kuten kaupunginosien, kyllien, koulujen, työpaikkojen tai etnisten ryhmien kanssa. (Juhila 2006, 127.)

Usein yhteisösosiaalityössä työskennellään suoraan yhteisöjen, kuten naapurusto- tai asuinalueiden, koulujen, työpaikkojen tai etnisten ryhmien kanssa. Tavoitteena on tukea yhteisöjä vahvistamalla niiden sosiaalisia verkostoja, edistämällä niiden sisäistä yhteistyötä ja luomalla resursseja ja palveluita, jotka vastaavat yhteisön tarpeisiin. Lisäksi yhteisösosiaalityöllä pyritään edistämään yhteisöjen ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Yhteisösosiaalityö pyrkii kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan, jossa huomioidaan yhteisön kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset olosuhteet. Näiden avulla pyritään luomaan kestäviä ratkaisuja yhteisöjen ongelmiin ja edistämään niiden hyvinvointia ja osallisuutta yhteiskunnassa. (Juhila 2006, 127.)

Yhteisösosiaalityö voidaan Roivaisen ja kumppanien (2019) mukaan hahmottaa sen demokraattisen luonteen kautta: vuorovaikutussuhteet eivät ole hierarkkisia vaan horisontaalisia, ja asiakkaita ei nähdä pelkästään asiakkaina vaan kansalaisina. Tämä tarkoittaa, että perinteisen byrokraattisen toimiston sijaan yhteisösosiaalityö tarjoaa tasavertaisemman yhteyden, joka korostaa yhteisvastuuta ja edistää tiedon demokraattista luonnetta. Tästä näkökulmasta katsottuna voidaan ajatella, että yhteisöpohjainen työ luo pohjan moniammatilliselle työskentelylle, mikä on myös sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteellisen uudistuksen keskeinen tavoite. (Roivainen ym. 2019.)

Aikuisten parissa tehtävästä asiakaskohtaisesta sosiaalityöstä käytetään myös nimitystä työikäisten sosiaalityö tai aikuissosiaalityö. Työikäisten sosiaalityöllä on merkittävä rooli työikäisten sekä työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden osallisuuden edistäjänä. (Karjalainen ym. 2019, 12, 18.) Osallisuus liittyy merkityksellisten vuorovaikutussuhteiden

vahvistamiseen ja osallistumiseen hyvinvointia tuottavien lähteiden kokonaisuudessa. Osallisuuden tunnetta vahvistaa muun muassa yksilön mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja yhteisiin asioihin; ihanteellista olisi, että henkilö tuntisi kuuluvansa osaksi yhtä tai useampaa hyvinvointia edistävää paikallista tai virtuaalista yhteisöä osallisuuden viitekehyksessä. (Isola ym. 2017, 3, 10.) Tässä pro gradu -tutkielmassa paneudumme osallisuuden määrittelmään ja sen edistämiseen luvuissa 3.1 Osallisuuden määrittelyä ja 3.2. Osallisuuden edistäminen. Työikäisten sosiaalityöllä pyritään vaikuttamaan ihmisten arkipäivän sujuvuuteen kuin myös yhteiskunnan sosiaalisen eheyden turvaamiseen (Karjalainen ym. 2019, 17–18, 12). Työikäisten haasteita voivat olla muun muassa työttömyys, taloudelliset ongelmat, asumisen haasteet, päihde- ja mielenterveysongelmat, terveys, perhesuhteet sekä monet muut elämänalueet (Juhila 2008).

Työikäisten sosiaalityössä korostuu yksilöllinen lähestymistapa, joka ottaa huomioon asiakkaan tarpeet, voimavarat ja ympäristön, kuin myös perheen ja läheiset. Työn tavoitteena on edistää asiakkaan hyvinvointia ja auttaa heitä löytämään kestäviä ratkaisuja omiin haasteisiinsa. (Juhila 2008.) Palveluihin voi hakeutua monin eri tavoin. Viranomaisilla on sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301, 35 §) mukainen velvollisuus ohjata henkilöitä hakemaan tarvitsemiaan palveluita, jos heidän avun tarpeensa on ilmeinen. Tuen tarpeessa olevien henkilöiden tunnistamiseksi ja löytämiseksi hyödynnetään erilaisia menetelmällisiä keinoja, kuten etsivää lähityötä ja matalan kynnyksen palveluita, sekä järjestö- ja diakoniyhteistyötä (Hietapakka ym. 2019).

Työikäisten sosiaalityössä tulee kiinnittää huomiota erityisesti paljon palveluita tarvitseviin henkilöihin, sekä vaikeimmassa asemassa oleviin henkilöihin ja heidän tarpeisiinsa vastaamiseen (Karjalainen ym. 2019, 13, 83). Tässä pro gradu -tutkielmassa käytämme vaikeimmassa asemassa olevista henkilöistä termiä haavoittuvassa asemassa olevat. Haavoittuvassa asemassa olevilla henkilöillä viittaamme ihmisiin tai ryhmiin, jotka ovat alttiimpia erilaisille vaikeuksille ja haasteille, tai joilla on erityisiä tarpeita. Tällaisia tilanteita voi olla esimerkiksi taloudellinen haavoittuvuus, fyysinen heikkous tai muut sosiaaliset haasteet. Tämä laaja käsite kattaa köyhyyden, asunnottomuuden, sairaudet, vammaisuuden, syrjinnän tai esimerkiksi pakolaiset tai muut syrjityt vähemmistöt. (Virokannas ym. 2020.)

Haavoittuvassa asemassa olevien kanssa työskentelyn tavoitteena on vähentää heidän alttiuttaan lisävahingoille, sekä varmistaa tasavertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskuntaan ja arvokkaaseen elämään muiden kanssa (Virokannas ym. 2020). Haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden elintaso perustuu usein perusturvaan liittyviin etuuksiin, ja heidän elämänlaatuaan heikentää alhainen elintaso, mikä vaikuttaa negatiivisesti heidän identiteettiinsä. Lisäksi haavoittuvassa asemassa olevien elämää varjostavat vaikeudet elämänhallinnassa, mikä vähentää heidän kykyään toimia omassa elämässä ja osana yhteisöjä. Resurssipohjaiseen elintasoon suhteutettuna subjektiivisesti koettu elämänlaatu ja elämäntapa ovat kuitenkin monille haavoittuvassa asemassa olevalle melko lähellä valtaväestön tasoa. (Saari 2015, 14–15; Saari 2017, 25–26.)

2.2 Yhdyskuntatyö Suomessa

Pohjoismaissa 1970-luvulla vahvasti kehittynyt yhdyskuntatyö on saanut vaikutteita erityisesti brittiläisestä perinteestä, joka puolestaan juontaa juurensa 1950-luvulta alkaneesta amerikkalaisesta kirjallisuudesta. Brittiläisen yhdyskuntatyön perusta on osittain peräisin koloonialistisesta hyväntekeväisyyspaternalismista ja toisaalta radikaalista kollektiivisesta yhteisötoiminnasta, eli työttömien liikkeistä naisaktivismiin ja siirtomaavastaiseen toimintaan. 1960-luvun puolivälissä yhdyskuntatyö integroitiin teoreettisesti sosiaalityöhön, vaikka käytännössä sillä oli vielä tuolloin vähän merkitystä sosiaalipalvelujärjestelmässä. Näin yhdyskuntatyöstä tuli osa sosiaalityön menetelmiä ja sen avulla kehitettiin sosiaalityön ammatillista osaamista. Yhdyskuntatyön strategioita sovellettiin sekä hyvinvointivaltion rakentamisen aikana 1960-luvulla että sen purkamisessa 1980-luvulla uusliberalistisen aallon ja Thatcherin hallinnon aikana. (Popple 1996, 7–15.)

Suomessa yhdyskuntatyön käytänteet on omaksuttu pohjoismaisten esikuvien pohjalta. Yhdyskuntatyö kehitykseen vaikutti erityisesti järjestöjen rooli, muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliiton seminaarit ja kokeilut, jotka keskittyivät naapurusto- ja lähiötyön projekteihin. (Roivainen 2002a, 221–223.) Lisäksi kirkon piirissä yhdyskuntatyö otettiin osaksi käytäntöä sosiaalieettisen ja lähityön nimikkeellä (Roivainen 2008, 26–27). Yhdyskuntatyön kehitys on liitoksissa uuden julkisjohtamisen esiin nousun periaatteiden kanssa, jossa yhteiskuntapoliittisen ja julkishallinnollisen toimintaympäristön kehitystä jäsentää hallinnon tutkimuksen tunnistaminen paradigmuutoksien avulla: Moderni yhdyskuntatyö (1970–1990) vastaa perinteistä julkisen hallinnon vaihetta, yhteisösosiaalityön syntyminen uuden

johtamisen, jälkimodernin (2000–2010) aikaa, kun taas nykyinen yhteisösosiaalityö (2010-) kuvastaa uuden julkisen hallinnan paradigmaa. (Roivainen ym. 2019; Osborne 2006; Hakari 2013.)

1970-luvulla yhdyskuntatyötä alettiin toteuttaa Suomen eri lähiöissä, jossa naapuristotyöstä tuli yksi keino edistää asukkaiden keskinäistä yhteistoimintaa ja vuorovaikutusta. Lähtökohteisesti työn tavoitteena oli ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia ja tuoda sosiaalipalveluita asukkaiden lähelle niin, että palvelut vastaavat asukkaiden tarpeita. Työotteen rakenteellinen luonne sekä kriittinen asenne siis välittyi tavoitteesta rakentaa vuorovaikutusta asukkaiden, viranomaisten ja päätöksentekijöiden välille. 1980-luvulla rakenteellinen sosiaalityö tuli osaksi kunnallista sosiaalipolitiikkaa. Yhdyskuntatyön keinoin pystyttiin lisäksi kohdistamaan viranomaisten ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä alueille, joissa ilmeni merkittäviä sosiaalisia ongelmia, ja joissa asui ”vaarannettuja ja huono-osaisia ihmisiä”. (Roivainen 2008, 26–27.)

1980-luvulla silloisen sosiaalihuollon lainsäädännön uudistuksessa (sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710,18 §) yhdyskuntatyö sai juridisen perustansa, kun laissa asetettiin sosiaalityön yhdeksi tavoitteeksi ylläpitää ja edistää yhteisöjen toimivuutta. Lisäksi silloinen sosiaalihuoltoasetus (29.6.1983/607,7 §) nimesi yhdyskuntatyön yhdeksi sosiaalityön menetelmäksi. (Roivainen 2008, 26–27.) Yhdyskuntatyö katsottiin Suomessa toimivana ja rakenteita muuttavana työnä, joka mahdollistaa interventioiden kohdentamisen paikallisyhdyskuntaan. Lisäksi yhdyskuntatyöllä pystyttiin vaikuttamaan ihmisten kokemuksiin elämänhaasteisiin ja paikallisten rakenteiden välisiin suhteisiin. (Karisto 1997, 133.)

Myöhemmin 1990-luvun alkupuolella laman jälkeen yhteisöllinen työote koki muutoksen, jossa se kiinnitettiin vakaaksi osaksi kolmatta sektoria ja vapaaehtoistyötä. Julkisjohtaminen osoittautui erityisesti järjestelmälähtöisyytenä sekä taloudellisen tehokkuuden tehostamisena. Työn painopiste kiinnittyi yhä enemmän sosiaalityön kohderyhmäajatteluun sekä siihen, että palveluita alettiin keskittämään yhä enemmän keskuksiin ja palveluiden järjestämisessä siirryttiin elämänkaarimalliin. (Roivainen ym. 2019.)

Nykyään yhdyskuntatyöntekijöitä ainakaan sellaisella nimikkeellä ei juurikaan ole Suomessa. Itseasiassa on huomattu, että yhdyskuntatyö osana sosiaalityötä on lähes hävinnyt. Tämä on ollut erityisesti tulosta suurien kaupunkien palveluverkostojen

uudelleenorganisointia, jossa palvelut on keskitetty kaupunkien keskustoihin. (Roivainen 2008, 28, 38.) Nykyinen yhdyskuntatyö ”yhteisösosiaalityö” korostaa yhteistyöverkoston, kumppanuuksien sekä eri toimijoiden kanssa tehtävää kehittämistyötä. Työn painopiste on kansalaisten osallistumisen edistäminen, jossa julkisen palvelujen suunnittelun ja tuottamisen kehitykseen hyödynnetään juuri palvelun tuottajia ja kansalaisia. (Osborne 2006, 378–380; Hakari 2013, 37–39.) Roivaisen ynnä muiden (2019) mukaan, juuri kyseinen toiminta voi avata mahdollisuuksia ja uusia näkökulmia yhteistyöverkostoihin.

2.3 Aikaisempaa tutkimusta yhdyskuntatyöstä

Yhdyskuntatyö on varsin niukasti tutkittu aihe Suomessa, ja erityisesti uudemmat tutkimukset pohjautuvat yhteisösosiaalityön kentälle. Kansallisesti Ritva Helminen-Halkolan vuonna 1984 julkaistu pro gradu -tutkielma *Yhdyskuntatyön teoreettista taustaa ja työn aloittaminen Suomessa* on yksi ensimmäisistä tutkimuksista yhdyskuntatyöstä. (Koskinen 2003, 217; Turunen 2008, 49.) Helminen-Halkola (1984) pyrki tutkielmassaan jäsentämään yhdyskuntatyön lähestymistapaa tarkastelemalla osallisuutta, suunnitteluteorioiden muutoksia, hyvinvointitutkimuksen kehitystä, yhdyskuntatyötä muualla maailmassa, suomalaisen hyvinvointivaltion kasvua sekä yhteiskunnan rakennemuutosta ja kritiikkiä sekä asiakastyön haasteita. Helminen-Halkola haastatteli useita yhdyskuntatyöntekijöitä ja tunnisti haastatteluiden pohjalta merkittäviä tekijöitä kuten yhteiskunnallisen rakennemuutoksen, uusien asuinalueiden sosiaaliset ongelmat, sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmän kehitystarpeita ja yhteiskunnallisen kriittisen keskustelun (mt., 115, 142–143).

Sittemmin etenkin Irene Roivainen on Suomessa tutkinut yhdyskuntatyötä, yhteisösosiaalityötä sekä lähiöiden elämää. Roivainen ja Eskelinen on tutkinut lähiöitä tamperelaisen Hervannan kotiäitien näkökulmasta kanssa pro gradu -tutkielmassaan *Lähiöäidit* (1987), sekä itsenäisesti suurteollisuudessa työpaikkansa menettäneiden näkökulmasta tutkimuksessa *Lähiö ja sen asukkaat teollisuuden murroksessa* (1993). *Sokeripala metsän keskellä* on Roivaisen (1999a) väitöskirja, jossa hän tarkasteli, kuinka julkisuus on eri aikoina konstruoinut lähiön. Myös *Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä?* artikkeli perustuu Irene Roivaisen (2008) tekemään tutkimukseen, jonka tavoitteena oli kuvata silloisen yhdyskuntatyön muutoksia. Laadullisessa tutkimuksessa haastateltiin kuutta

yhdyskuntatyöntekijää. Tuloksien mukaan yhdyskuntatyö nähtiin kunnallisen viranomaisen ja kenttätöyön välimaaston työnä. (Mt., 29–30.)

Roivaisen ja kumppanien (2019) *Yhteisösosiaalityötä muuttuvassa toimintaympäristössä* on varsin uusi tutkimus, jonka empiirisessä analyysissä oli kiinnostuttu siitä, millaista yhteisösosiaalityötä nykyään tuotetaan ja millaiseksi se on muotoutumassa. Tutkimusaineisto koostui vuonna 2017 kerätystä yhdyskuntatyöntekijöiden kuvauksista omasta työstään ja siinä tapahtuneista muutoksista. Yhteenvedona analyysissä todetaan, että nykymuotoinen yhteisösosiaalityö käytännössä noudattaa vanhan yhdyskuntatyön perinteitä. Roivaisen ja kumppanien mukaan perinteinen yhdyskuntatyö on korvautunut nykymuotoisella yhteisösosiaalityöllä yhteiskuntapoliittisten ja hallinnollisen toimintaympäristön vaikutuksesta. Työlle ominaista on työskentely monitoimijaisessa yhteistyöverkostossa ja kumppanuus. (Roivainen ym. 2019.)

Muita Roivaisen teoksia ja tutkimuksia yhdyskuntatyöstä ja yhteisöissä tehtävästä sosiaalityöstä ovat muun muassa: *Naapurusto lähiyhteisönä* (Roivainen 1998), *Ongelmalähiöstä sosiaalityön kentiksi* (Roivainen 1999b), *Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä* (Roivainen 2002a), *Yhteistyötä marginaalissa* (Roivainen 2002b), *Community work in social work* (Roivainen 2002c), *Settlement work -carrying out socially committed work* (Roivainen 2002d), *Setlementti välissä olemisen tilana* (Roivainen 2004), *From Community work to Community based strategies* (Roivainen 2008), *Does Community Work in Finland benefit citizens or clients?* (Roivainen 2009) sekä *Kohti keskustelemaa demokratiaa* (Roivainen 2015). Yhteistyössä tuotettuja teoksia: *Jane Addams, settlementityön ja kansalaiskeskeisen sosiaalityön uranuurtaja* (Puurunen & Roivainen 2011), sekä *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat* (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016). Myös Roivaisen ja kumppanien (2008) teos *Yhteisöt ja sosiaalityö* antaa kuvauksen kyseisen ajan yhdyskuntatyöntekijöiden käytännön työstä.

Myös Simo Koskinen (2003) on artikkelissaan *Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset* tutkinut ja vaikuttanut merkittävästi suomalaisen yhdyskuntatyön teoreettiseen ja käytännölliseen viitekehykseen. Hän on jaotellut yhdyskuntatyön kehitysvaiheet Suomessa neljään vaiheeseen ja ajoittanut kokeilemisen kauden 1960-luvun puolivälistä 1970-luvun puoliväliin, kun yhdyskuntatyö tuli enemmän tunnetuksi. Koskisen (2003, 17–18) mukaan pohjoismaisten vaikutteiden olleen erittäin merkittäviä yhdyskuntatyön

kehityksessä anglosaksisen perinteen jäädessä vähäisemmäksi. Koskinen (2003, 219–221) jakaa yhdyskuntatyön kehityksen kokeilujen, laajentumisen ja vakiintumisen sekä yhteistyön kausiin. Kokeilujen kaudella toteutettiin uusia hankkeita monilla paikkakunnilla, ja yhdyskuntatyöhön osallistui eri tahojen lisäksi nuoriso- ja sosiaalitoimi sekä mielenterveystyön ennaltaehkäisevä työ. Laajentumisen ja vakiintumisen kaudella yhdyskuntatyöhön osallistui yhä enemmän muitakin eri tahoja.

Yhdyskuntatyön kehitystä yhteisösosiaalityöksi on tutkittu myös Pohjoismaissa. Päivi Turunen (2004) on tutkinut pohjoismaista yhdyskuntatyötä teoksessa *Samhällsarbete i Norden*, jossa hän jakaa sen kehityksen viiteen vaiheeseen. Ensimmäinen ja toinen vaihe, kansainvälisten puheiden ja käytäntöjen perehdyttäminen sekä yhteispohjoismainen keskustelu ja yhdyskuntatyön radikalisoituminen, ovat tutkimuksen kannalta erityisen merkityksellisiä. Suomalaisessa yhdyskuntatyössä ei kuitenkaan näyttäytynyt samalla tavalla radikalisoitumista 1970-luvulla kuin muissa pohjoismaissa (mt., 80, 197).

3 Osallisuus

3.1 Osallisuuden määrittelyä

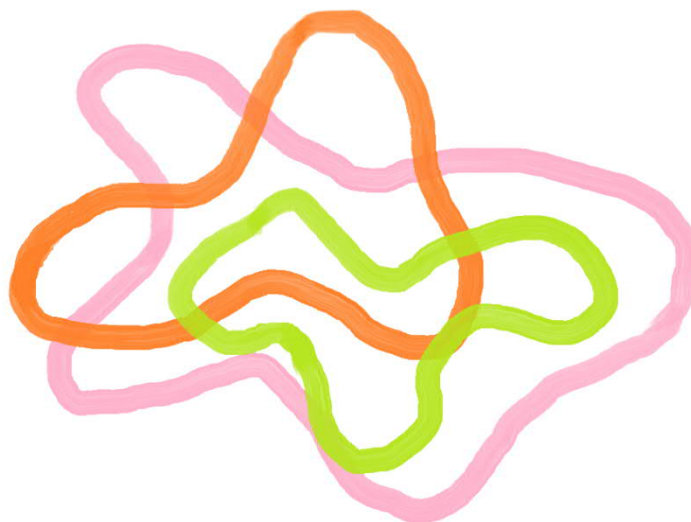
Osallisuuden määritelmää voidaan kuvata sateenvarjokäsitteenä, joka kokoaa yhteen erilaisia lähestymistapoja ja näkökulmia (Leemann & Hämäläinen 2016, 594). Osallisuus kiteytyy yhteenkuuluvuuteen, jossa ihminen tuntee kuuluvansa johonkin ja häntä kuunnellaan (Rai-vio 2018). Osallisuutta voidaan kuvata käsitteillä kuten liittyminen, yhteisöllisyys, kuuluminen, suhteissa oleminen, yhteensopivuus ja mukaan ottaminen. Lisäksi osallisuus sisältää osallistumisen ja vaikuttamisen ulottuvuudet, jotka liittyvät demokratiaan ja johtamiseen. Yhteenvetona voidaan todeta, että osallisuus ei ole pelkästään osallistumista vaan myös aktiivista toimintaa ja olemista. (Isola ym. 2017, 3.)

Sosiaalisen osallisuuden termi on peräisin sosiologiasta, ja sitä pidetään yleisesti eksluusion vastaparina (Leemann & Hämäläinen 2016, 589). Myöhemmin sosiaalisen -etuliitteen merkitystä osallisuudessa on kuitenkin kritisoitu sen yksilökeskeisyyden vuoksi (ks. Isola 2017, 4; Palola & Karjalainen 2011, 7). Eksluusio tarkoittaa poissulkemista ja eristämistä, mutta Suomessa käsite tunnetaan paremmin syrjäytymisen käsitteenä. Syrjäytyminen kuvaa esimerkiksi yksilön heikentynyttä suhdetta yhteiskuntaan, jossa kyvyttömyys osallistua yhteiskuntaan voi lisätä koettua ulkopuolisuuden tunnetta. Eksluusion vastakohta on inklusio, jolla viitataan yhteisöllisyyteen, joka on moniäänistä ja erilaisuutta hyväksyvää yhteiskunnan kehityksessä. (Gothoni ym. 2016, 14.)

Sosiaalisen osallisuuden käsitteen merkitys voi vaihdella eri konteksteissa, kuten sosiaalisessa, poliittisessä, kulttuurisessa tai taloudellisessa yhteydessä. Osallisuuden tavoitteena on luoda yhteiskuntia ja yhteisöjä, joissa jokaisella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa edistämällä näin yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia. Osallisuus liittyy ihmisen kokemukseen kuulumisesta, hyväksynnästä ja arvostuksesta omassa ympäristössään. Tämä voi ilmetä esimerkiksi mahdollisuutena osallistua päätöksentekoon, käyttää yhteisön resursseja, olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa tai nauttia tasavertaisista oikeuksista ja mahdollisuuksista. Osallisuuden kokemus on kuitenkin subjektiivinen, joten jokaisen kokemus osallisuudesta riippuu muun muassa siitä, kuinka merkityksellinen jokin asia tai tilanne hänelle on. Tämän vuoksi osallisuutta onkin haastava mitata tai arvioida. (Leemann & Hämäläinen 2016, 586–594.)

Osallisuutta voidaan tarkastella yksilötasolla, yhteiskunnallisella tasolla ja poliittisella tasolla. Yksilötasolla osallisuus voi ilmentyä olemalla osa itselle tärkeää ryhmää tai yhteisöä. Yhteisössä se näkyy luottamuksena ja arvostuksena toisia kohtaan sekä mahdollisuutena vaikuttaa. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuus tarkoittaa ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen ja oikeuksien toteutumista. Poliittisella tasolla se puolestaan tarkoittaa toimia, jotka vahvistavat ihmisten osallisuutta ja edistävät sitä yhteiskunnassa. (Raivio 2018.) Osallisuus siis ilmenee esimerkiksi kokemuksena olla osa sellaista kokonaisuutta, jossa henkilö pystyy liittymään erilaisiin elämän merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin ja hyvinvoinnin lähteisiin. Nämä hyvinvoinnin lähteet voivat olla aineellisia tai aineettomia. Aineellisia hyvinvoinnin lähteitä kuvaa muun muassa kohtuullinen asuminen, toimeentulo tai harrastusvälineet, kun taas aineettomia hyvinvoinnin lähteitä ovat muun muassa luottamus, luovuus ja turva. Niin sanottuja aineettoman ja aineellisen väliin sijoittuvia hyvinvoinnin lähteitä ovat esimerkiksi palvelut. (Isola ym. 2017, 5.)

Isola ja kumppanit (2017, 23) kuvaa osallisuutta kolmena osa-alueena, jotka jokainen muodostavat oman aaltoivan kehänsä (kuva 1). Osa-alueiden mukaan voidaan jäsentää osallisuuden viitekehystä sekä konkretisoida osallisuustyötä. Ensimmäinen osa-alue, *osallisuus omassa elämässä*, kattaa mahdollisuuden tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä, mahdollisuuden osallistua omien palvelujen suunnitteluun ja toteutukseen, vapauden elää elämää omilla ehdoilla, oman asuin- ja elinympäristön kehittämisen, ja heikoimmassa asemassa olevien tukemisen sekä monialaisen yhteistyön eri toimijoiden välillä. Toinen osa-alue, *osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa*, pitää sisällään ihmisten ja asiakkaiden kokemusten hyödyntämisen päätöksenteossa, palvelujen yhteiskehittämisen käyttäjien kanssa, mahdollisuuden vaikuttaa omiin tärkeisiin asioihin, vuoropuhelun lisäämisen eri tahojen välillä sekä viestinnän monipuolistamisen ja digitaalisen osallisuuden edistämisen. Kolmas osa-alue, *osallisuus yhteisestä hyvästä*, ilmenee mahdollisuutena osallistua yhteisiin toimintoihin ja tekemiseen, asukastoiminnan edellytysten parantamisena ja yhteisten tilojen käyttämisenä, osallistumisena päätöksentekoon omassa yhteisössä tai laajemmin yhteiskunnassa sekä vapaaehtoistoiminnan ja järjestöjen tukemisena ja kannustamisena. (Mt., 25–42.)

Kuvio 1. Osallisuuden osa-alueet. Mukaileva kuvio Isolan ja kumppanien (2017, 23) osallisuuden osa-alueista, jossa sisimmäisin vihreä kehä tarkoittaa osallisuutta omassa elämässä, oranssi keskimäinen kehä vaikuttamista ja vaikuttumista sekä uloin vaaleanpunainen kehä paikallista osallisuutta.

3.2 Osallisuuden edistäminen

Suomessa osallisuuden edistäminen on sisällytetty lainsäädäntöön. Esimerkiksi perustuslain (11.6.1999/731, 2 §, 14.4 §) mukaan *yksilöllä on oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen, sekä julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon*. Myös muun muassa lain hyvinvointialueesta (29.6.2021/611, 1 §) tarkoituksena on varmistaa asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteuttaminen hyvinvointialueilla. Lisäksi sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301, 1 §, 3 §, 4 §, 11 §, 15 §) tavoitteena on muun muassa tukea asiakkaiden osallisuutta, turvata heidän etunsa ja oikeutensa laadukkaaseen palveluun, sekä lisätä asiakaslähtöisyyttä sosiaalipalveluissa.

Osallisuustyö muodostuu osallisuutta edistävästä tiedosta ja käytännöistä. Se käsittää ihmisten kohtaamiset kuin myös paikalliset kumppanuudet, sekä sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmät ja niiden toimintatavat. Osallisuustyön tarkoituksena on luoda henkilöille mahdollisuuksia kiinnittyä yhtä useampaan hyvinvoinnin lähteeseen. Osallisuustyöllä pyritään luomaan

ja jakamaan hyvinvointia, joka yhdistää esimerkiksi palvelut, elinkeinoelämän, seurakunnat, sivistystyön, urheiluseurat, kansalaisyhteiskunnan ja asukkaat. Osallisuustyö on siis yhteiskuntaryhmät ylittävää työtä, joka yhdistää erilaiset toimijat osallisuuden synnyttämiseksi sekä yhteiskuntapolitiikan ymmärryksen ja kestävyuden lisäämiseksi. (Isola ym. 2017, 5, 3–4.)

Osallisuuden edistämisen tavoitteena on edistää yhteiskuntaryhmien kohtaamista, joten siinä on tärkeää ottaa huomioon kaikki asukkaat. Osallisuuden edistämiseen vaikuttavat tekijät eivät ole yksilön vastuulla, vaan osallisuus riippuu monista ulkoisista tekijöistä, kuten yhteiskunnallisesta asemasta, yhteiskunnan asenteista ja siitä, ketkä saavat toimillaan tunnustusta ja arvostusta. Erityistä huomiota tulisikin kiinnittää niihin haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin; heidän osallisuuttaan voi rajoittaa esimerkiksi köyhyys, syrjintä, palvelujärjestelmän jäykkyys tai se, että he jäävät palveluiden ulkopuolelle. Näiden osallisuuden esteiden purkaminen ja tarvittavien voimavarojen lisääminen voidaan toteuttaa kohdenneusti eri kohderyhmien tarpeiden mukaan. Siksi henkilöä, joka kokee heikkoa osallisuutta, ei voi vain ohjata ”osallisuuspalveluihin”. Sen sijaan ensiarvoisen tärkeää on kuunnella ihmistä hänen tilanteestaan, toiveistaan, tavoitteistaan ja tarpeistaan, ja etsiä ratkaisuja näiden perusteella. (Osallisuuden edistäjän opas 2023, 15–16.)

Sosiaalipalveluiden on tarjottava asiakkaille mahdollisuuksia osallisuutta edistäviin palveluihin asiakkaiden edun varmistamiseksi, ja sosiaalityön tarkoitus on edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä (Hujala & Taskinen 2020, 275). Osallisuuden edistäminen ei pelkästään tarkoita osallistamista, osallistumiskanavien tarjoamista tai asiakasosallisuuden mahdollistamista. Vaikka nämä ovatkin tärkeitä osia osallisuuden edistämässä, tarvitaan useimmiten myös muita ja laajempia toimia tavoitteen saavuttamiseksi. Osallisuuden edistämisen toimilla pyritään vahvistamaan yksilöiden ja yhteisöjen kokemusta osallisuudesta. Näihin toimiin sisältyy tilanteiden luominen ihmisten kohtaamisille sekä mahdollisuuksille omaehtoiseen yhteiseen toimintaan. Tämä tukee yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvoinnin lisäämistä, osallistumista yhteisen hyvän tuottamiseen, paikallisten riskien hallintaa ja uusien ratkaisujen kehittämistä. (Osallisuuden edistäjän opas 2023, 14.)

Sosiaalipalveluissa asiakkaan osallisuuden rooli korostuu erityisesti palvelun käyttäjänä, mutta myös vaikuttajana palveluiden kehittämisessä ja arvioinnissa (Hujala & Taskinen 2020, 270). Asiakasosallisuus on yksi tapa edistää yksilön tunnetta osallisuudesta.

Asiakasosallisuuden määrittely on nykyään melko monitahoista, ja sen luonne riippuu usein tutkimustilanteesta, tarpeesta ja ympäristöstä, jossa ilmiötä tarkastellaan. (Leemann ym. 2015, 1–2.) Asiakasosallisuuden tavoitteena on ottaa palveluiden käyttäjät mukaan palveluiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja kehittämiseen, jota voidaan toteuttaa esimerkiksi kokemusasiantuntijatoiminnalla tai asiakasraadeilla (mt., 2015,1–2; McLaughlin 2009). Asiakaslähtöisyys sosiaalipalveluissa perustuu toiminta- ja ajattelutapaan, jossa keskiössä ovat asiakkaan tarpeet, toiveet ja odotukset, ja sen keinoin edistetään asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaiden osallisuuden kokemusta sosiaalipalveluissa (Leemann, ym. 2015, 1–2).

Sosiaalityön keskeisiä yhteiskunnallisia orientaatioita voidaan tarkastella eri näkökulmista. Eri yhteiskunnalliset orientaatiot antavat erilaisia näkökulmia työn kohteeseen ja sen tarkoitukseen. Sosiaalityössä yhteiskunnallisia orientaatioita voidaan tarkastella liittämisorientaation, huollollisen orientaation, kansalaisuusorientaation sekä yhteiskuntakriittisen orientaation näkökulmista. Liittämisorientaation tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä sekä vahvistaa asiakkaan ja väestön osallisuutta. Huollollinen orientoitunut lähestymistapa korostaa keskinäistä riippuvuutta ja painottaa yhteiskunnan sekä palvelujärjestelmän vastuuta huolenpidosta. Kansalaisuusorientaation näkökulma rakentuu eri toimijoiden kumppanuudelle pyrkien tuomaan esille marginaalisia alueita ja väestöryhmiä, sekä vahvistamaan asiakkaiden ja väestön osallisuutta. Yhteiskuntakriittisen lähestymistavan päämääränä on pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnallisiin rakenteisiin, lisätä ymmärrystä epäkohdista ja edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. (Karjalainen ym. 2021, 11.)

Työikäisten sosiaalityössä yhteiskunnallisia työorientaatioita on jaoteltu esimerkiksi rakenteellisen, yhteisöllisen, kuntouttavan sekä varhaisen tuen työorientaatioiksi. Rakenteellinen työorientaatio pyrkii tekemään näkyväksi asiakaspinnasta kumpuavaa tietoa vaikuttaen palvelujärjestelmään ja yhteiskuntaan. Yhteisöllinen työorientaatio pyrkii vahvistamaan asuinalueen hyvinvoinnin edellytyksiä yhteistyössä asukkaiden, järjestöjen ja muiden kumppaneiden kanssa. Kuntouttava työorientaatio pyrkii vahvistamaan asiakkaan osallisuutta sekä täysivaltaista kansalaisuutta, ja näiden perustella myös hänen toimintakykyään. Varhaisen tuen orientaatio pyrkii tunnistamaan ja ratkaisemaan ongelmat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä tarjota tarvittava tuki ennen tilanteen kärjistymistä. (Karjalainen ym. 2021, 12.)

Osallistavien menetelmien käyttö edellyttää ammattitaitoa, kokemusta, tietoa ja näiden menetelmien soveltamista. Osallistava sosiaalityö on kohdentunut työhön asiakkaiden parissa, jossa hyödynnetään kokemusasiantuntijuutta ja yhteiskehittämistä. Esimerkiksi jalkautuvalla ja etsivällä sosiaalityöllä voidaan vastata joustavammin palveluntarpeisiin, ottaen huomioon myös yhteiset asiakkuudet. Jalkautuvassa ja etsivässä sosiaalityössä viranomaisroolia puretaan tietoisesti tasavertaisemmän kohtaamisen mahdollistamiseksi. Työn tavoitteena on edistää yhteiskuntaan kiinnittymistä, ja vahvistaa henkilöiden luottamusta omaan toimijuuteen, läheisiin sekä palveluihin. Jalkautuvan ja etsivän sosiaalityön toimintaympäristöjä ovat muun muassa kohtauspaikat, ostoskeskukset, kadut ja kohtauspaikat. Oleellista on myös se, että työntekijät ovat alttiina ympäristössään ja käyttävät intuitiota työvälineenä. Esimerkiksi asiakkaiden elinympäristöjen havainnoiminen antaa realistisen kuvan henkilön olosuhteista, millä on merkitystä muun muassa sosiaalisen raportoinnin näkökulmasta. (Karjalainen ym. 2021, 7, 19–20.)

Sosiaalisen raportoinnin tarkoituksena on tiedon jakaminen, ilmiöiden kehittymisen seuraaminen ja raportointi, poliittinen vaikuttaminen, palveluiden kehittäminen, ja yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäminen sekä edistäminen. Sosiaalisella raportoinnilla pyritään tuottamaan ja jakamaan tietoa sosiaalialan ilmiöistä, kehityksestä ja kysymyksistä. (Hussi 2005, 12–14.) Työn keskiössä on siis havainnoida niin sanottuja heikkoja signaaleja ja tehdä niistä näkyviä. Näin voidaan tukea yksilöitä kuin myös hahmottaa haavoittuvuuteen liittyviä ilmiöitä. (Karjalainen ym. 2021, 7, 19–20.)

Osallisuuden edistämisen keinoja voidaan myös tarkastella kaupunkiympäristössä tietoosallisuuden, suunnitteluosallisuuden, päätös osallisuuden ja toimintaosallisuuden näkökulmista. Tieto-osallisuus käsittää kaupunkilaisten oikeuden saada ja tuottaa tietoa, ja se ilmenee esimerkiksi kaupunkilaisten kuulemisena. Suunnitteluosallisuudella tarkoitetaan kaupunkilaisten ja asiakkaiden oikeutta osallistua omien tarpeidensa, palvelujensa ja asuin ympäristönsä suunnitteluun. Tämä voi tapahtua esimerkiksi asiakasraatien kautta, joissa asiakkaat tai asukkaat voivat osallistua palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Päätösosallisuus antaa asukkaille ja asiakkaille mahdollisuuden osallistua oman elämänsä, palvelujensa ja asuinalueensa päätöksentekoon ja valmisteluun. Tämä voi näkyä esimerkiksi alueen asukkaiden osallistumisena ja vaikuttamisena päätöksentekoon, esimerkiksi käyttäen alueellisia osallistumalustoja tai palveluiden sopimisesta yhdessä ammattilaisten kanssa. Toiminta-osallisuus on puolestaan kuntalaisen omaa aktiivista toimintaa omassa

elinympäristössään. Esimerkiksi alueen asukkaat voivat järjestää itse toimintaa tai osallistua vapaaehtoistyöhön omassa yhteisössään. (Sihvo ym. 2018.)

3.3 Aikaisempaa tutkimusta osallisuudesta

Aikaisemmat tutkimukset osallisuudesta ovat monipuolisia ja tarkastelevat käsitettä eri näkökulmista erilaisten teoreettisten kehysten kautta huomioiden kohderyhmän ja palvelun sisällön. Osallisuutta on tutkittu yksilöiden ja yhteisöjen, eri kohderyhmien sekä toimintojen osallisuuden näkökulmasta. Osa tutkimuksista on keskittynyt osallisuuden käsitteen yleiseen määrittelyyn ja osallistujien omiin kokemuksiin siitä, kuinka he kokivat osallisuuden toteutuneen esimerkiksi jossakin tietyssä palvelussa. Osallisuuden tutkiminen on haastavaa sen subjektiivisen käsitteen vuoksi; jokainen yksilö kokee sen omalla, henkilökohtaisella tavallaan (Leemann ym. 2015, 5).

Osallisuuden edistäminen on ollut vahvasti osana viimeaikaisia sosiaalityön kehittämisohjelmia. Muun muassa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sosiaalihuollon kehittämisohjelman 2020–2023 tavoitteena oli tukea sosiaali- ja terveydenhuollon vahvaa kumppanuutta sekä vahvistaa sosiaalihuoltoa tutkimuksen ja tiedon avulla. Kehittämisohjelma oli osa laajempaa Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa, jossa painotettiin monialaisen sosiaalityön ja sosiaalihuollon merkitystä erityisesti niiden asukkaiden tukemisessa, jotka ovat vaikeassa asemassa ja tarvitsevat erilaisia palveluja. Lisäksi kehittämisohjelma panosti sosiaalihuollon menetelmälliseen kehittämiseen ja rakenteellisen sosiaalityön vahvistamiseen. Kehitysohjelmiin kuului muun muassa rakenteellisen sosiaalityön kokonaisuus sekä osallistavan sosiaalityön menetelmien pilotti (OTSO). (Innokylä 2023.) Viimeisimmän mainitun tuotoksena julkaistiin *Osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava aikuis-sosiaalityö: opas ammattilaisille* (Karjalainen ym. 2021), joka kehitettiin yhdessä sosiaalialan ammattilasten kanssa kehittämisohjelmasta nousseiden teemojen pohjalta.

Leemannin ja kumppanien (2018, 3, 18, 51) *Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi* työpaperissa esiteltävä tutkimus tuotettiin saadakseen tietoa Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohankkeisiin (Sokra) osallistuvien osallisuudesta ja hyvinvoinnista. Sokra-hankkeet, joita kutsutaan sosiaalisen osallisuuden edistämisen kehittämis-hankkeiksi, olivat osa Euroopan sosiaalirahaston rahoittamia hankkeita Suomessa

toimintalinjalla 5 (sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta). Sokra-hankkeet oli suunnattu henkilöille, jotka olivat poissa työelämästä ja kohtasivat esimerkiksi syrjäytymisen uhan. Osallistujille toteutettiin valtakunnallinen kyselytutkimus. Työelämän ulkopuolella olevien psyykkinen kuormitus oli yleistä, yli kolminkertaista verrattuna muuhun väestöön. Yksinäisyyden kokemukset olivat myös yleisempiä, ja elämänlaatu kokonaisuudessaan oli kolminkertaisesti heikompaa verrattuna muuhun väestöön. Lisäksi tyytyväisyys eri elämänalueisiin oli heikompaa kuin muulla väestöllä. (Mt., 2018, 18, 51.)

Leemann ym. (2022) tutkimuksen *Osallisuuden kokemus aikuisväestössä* mukaan osallisuuden kokemus vaihtelee Suomessa asuvien aikuisten keskuudessa. Erittäin heikoksi koettu osallisuus kytkeytyy erityisesti tilanteisiin, jossa elämän haasteet kuten pienituloisuus ja sairaudet kietoutuivat yhteen ja kasaantuvat. Erityisesti työssäkäyvien ja yrittäjien osallisuuden kokemus on vahvempaa kuin työttömällä ja työkyvyttömällä. Tutkimuksen aineisto perustui Finsote 2019 -kyselyyn, ja siinä tarkasteltiin aikuisväestön osallisuuden kokemusta useiden tekijöiden yhteisvaikutuksen kautta. (Mt., 98–108)

Kivipellon ja kumppanien (2020b, 3–5) raportissa *Osallistavaa aikuissosiaalityötä* esitellään osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset. Kuntakokeilu pyrki tavoitteellisesti kehittämään osallistavia ja valtaistavia työtapoja, joilla pyrittiin vahvistamaan asiakkaiden toimintaa, ymmärrystä ja mahdollisuuksia toimia. Osallistavan sosiaaliturvan kokeilu liittyi edellisen hallitusohjelman pyrkimykseen vähentää etuuksia ja tukea työllisyyspolkua esimerkiksi osallisuuden edistämisen keinoin. Tuloksien mukaan asiakkaiden yleisimmät tavoitteet kietoutuivat toimeentuloon ja taloudenhallintaan, vaikka niiden kanssa voisi olla haasteita. Tavoitteiden saavuttamiseen vaikutti esimerkiksi saavutettavuus ja tiedonpuute palveluista ja etuuksista, vaikka motivaatiota muutoin tavoitteen toteuttamiseksi olisi ollut. Yhteenvetona osallisuus määriteltiin aktiiviseksi käsitteeksi, joka viittaa yksilön osallistamiseen ja vaikuttamiseen hänen tärkeiden suhteidensa sekä verkostojensa myötä. Osallisuus nähtiin lisäksi valtaistumisen osana, mikä tarkoittaa henkilön itsemääräämisoikeutta, valtaa ja mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihinsa sekä oikeutta toimia täysipainoisesti sosiaalisissa suhteissa. Valtaistuminen aikuissosiaalityössä liittyy asiakkaan ja työntekijän yhteiseen ymmärrykseen tavoitteista ja niiden saavuttamiseen vaikuttavista tekijöistä. Aikuissosiaalityön rooli valtaistamisessa voi ilmentyä yksilön vahvistamisena, yhteisöllisten muutosten edistämisenä, vaikutuksena rakenteisiin tai näiden kaikkien yhdistelmänä. (Mt., 87–88.)

Karjalainen ja kumppanit (2019, 70) määrittelevät selvityksessään osallisuuden yleisesti ihmisen sosiaalisena, toimintakykyisenä ja taloudellisena hyvinvointina. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asettaman selvityshenkilöryhmän laatiman *TIEKARTTA 2030* (Karjalainen ym. 2019) korostaa sosiaalityön yhteisöllisyyden ja alueperustaisen lähestymistavan tärkeyttä; juuri sosiaalityöllä voidaan vaikuttaa työikäisten osallisuuden edistämiseen ja yhteiskunnan sosiaalisen eheyden turvaamiseen. Osaavaa ja vaikuttavaa sosiaalityötä voidaan toteuttaa esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön ja yhteisösosiaalityön keinoin, ja sosiaalityötä tulisi kehittää yhä ilmiölähtöisenpään suuntaan. Rakenteellisen sosiaalityön katsotaan olevan merkittävää päätöksen teolle, ja sen keinoin voidaan tunnistaa yhä paremmin ajalle tyypillisiä tai paikallisia ilmiöitä edistämällä palveluiden kohdetumista ja tarkoituksenmukaisuutta. Osallistava ja valtaistava sosiaalityö rakentuu erityisesti hyödyntäen asiakkaiden asiantuntemusta esimerkiksi yhteiskehittämisen keinoin palveluiden suunnittelussa sekä sosiaalityön menetelmien kehittämisessä. Selvitysryhmä käytti aikuisten kanssa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvityksessä hyödyksi aiempaa määritelmää osallistavan sosiaaliturvan kuntakokouksesta, joka oli esitetty aiemmin Kivipellon ynnä muiden (2020) toimesta. (Mt., 3, 8–11,70.)

Isolan ja kumppanien (2017) tutkielma *Mitä osallisuus on?* lähestyy kaikkein heikoimmassa asemassa elävien osallisuutta sosiaalipoliittisen ja sosiaalipsykologisen tiedon näkökulmasta. Tutkielmassa korostetaan, että osallisuus ei ole luonteeltaan vain yksilöllinen tai rakenteellinen ominaisuus, vaan se rakentuu ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta tai vuorovaikutussuhteesta ihmisen ja ympäristön välillä. Osallisuus ilmenee toimintana, läsnäolona, aktiivisena osallistumisena ja prosesseina, joissa yksilön oikeudet ja vapaudet vaihtelevat. Nämä tekijät vaikuttavat siihen, mitkä ovat yksilön rajat ja mahdollisuudet, eli kuinka yksilö kykenee tai kokee kykenevänsä vaikuttamaan omiin tarpeisiinsa ja resursseihinsa. Tutkielmassa todetaan, että osallisuuden kehys ei kerro siitä, lisääkö osallistaminen automaattisesti yksilön osallisuutta, vaan siitä millainen osallistuminen konkreettisesti kasvattaa yksilön osallisuutta hänen omassa elämässään, ympäristössään tai paikallisessa yhteisössä. (Mt., 16.)

Koiviston ja kumppanien (2018, 9) *Osallisuus kuuluu kaikille: Innokylän innovaatiokatsaus* perustuu Isolan ynnä muiden (2017) tutkimukseen. Koivisto kollegoineen (2018, 10–11) on tutkinut osallisuuden toimintamalleja, niiden tarkoitusta, kohderyhmää, rakennetta ja käytöstä saatuja kokemuksia. He tarkastelivat osallisuutta käyttäen toimintoja ja ratkaisuja, jotka on suunniteltu tukemaan osallisuutta. Analyysissa käytettiin kolmea osallisuuden osa-aluetta – "osallisuus omassa elämässä, vaikuttamisen prosesseissa ja paikallisessa hyvässä".

Innovaatiokatsaus tarjoaa käytännön työkaluja ja strategioita maakuntien rakentamiseen, sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistamiseen sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Innovaatiokatsauksessa esitetään selkeästi ja ymmärrettävästi erilaisia näkökulmia osallisuuden ja tarjotaan ammattilaisille ideoita siitä, miten osallisuutta voidaan konkreettisesti toteuttaa omassa työssä. (Mt., 7–9.)

Laitila (2010) on tutkinut osallisuutta mielenterveys- ja päihdetyössä laadullisessa tutkimuksessaan *Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä*. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla asiakkaita sekä työntekijöitä sekä kuvausmallien muodostamisella asiakkaan osallisuudesta ja asiakaslähtöisyydestä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä on moniulotteinen käsite, joka sisältää palveluiden käyttäjien asiantuntemuksen hyväksymisen, huomioimisen ja hyödyntämisen eri tasoilla. Osallisuus ilmeni tutkimuksessa kolmella eri tavalla; osallisuutena omaan hoitoon ja kuntoutukseen, osallisuutena palveluiden kehittämiseen ja osallisuutena palveluiden järjestämiseen. Tutkimuksessa esiin nousi useita seikkoja, jotka vaikuttavat asiakkaiden osallisuuden mahdollisuuksiin ja käytännön toteutumiseen. Nämä tekijät heijastavat yhteiskunnan, organisaatioiden, työntekijöiden ja asiakkaiden toimintaa, ja ne vaikuttavat siihen, miten asiakaslähtöisyys mielenterveys- ja päihdetyössä ymmärretään ja käytännössä toteutetaan. (Mt., 70, 137–141.)

4 Tutkielman toteuttaminen

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on lisätä ymmärrystä yhdyskuntatyön keinoista edistää osallisuutta. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten yhdyskuntatyöntekijät kokevat voivansa vaikuttaa yhteisöjen ja yksilöiden osallisuuden edistämiseen sekä millaisia tukitoimia he hyödyntävät työssään. Lisäksi tarkoituksena on selvittää, minkälaisia haasteita yhdyskuntatyöntekijät kohtaavat työssään sekä näiden juurisyitä.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten yhdyskuntatyöllä voidaan edistää osallisuutta yhdyskuntatyöntekijöiden mukaan?
- 2 Millaisia haasteita yhdyskuntatyöntekijät tunnistavat työssään?

Tutkimuskysymyksiin vastataan keräämällä laadullinen haastatteluaineisto, jota tarkastellaan laadullisella lähestymistavalla ja analysoidaan aineistolähtöisellä analyysillä.

4.2 Laadullinen lähestymistapa

Tutkielman keskiössä ovat yhdyskuntatyöntekijöiden kokemukset siitä, miten yhdyskuntatyöllä voidaan osallisuutta. Tämän vuoksi valitsimme laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimusotteen. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on olla kiinnostunut tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden ajatuksista, kokemuksista, tunteista ja niiden merkityksistä tutkittaville. Laadulliset tutkimusmenetelmät ovat kehitetty juuri avuksi toisen henkilön kokemusmaailman tutkimiseksi. Menetelmillä tarkoitetaan keinoja, jolla tutkimuksen aihetta lähestytään, ja joiden avulla pyritään vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. (Juutti & Puusa 2020.)

Tutkielman tiedonintressi perustuu hermeneuttiseen tiedonintressiin. Hermeneuttista lähestymistapaa hyödynnetään usein kokemuksen tutkimuksessa, ja lähestymistavalle ominaista on kokemuksen tulkitseminen ja ymmärtäminen (Toikkanen & Virtanen 2018, 18; Backman 2018, 36). Hermeneutiikassa pyritään aina kuvailevaan ja ymmärtämiseen pyrkivään

intressiin, jossa merkitykset muodostuvat henkilön kokemushorisontissa ilman tarkoituksellista tulkintaa. Oleellista tiedonintressille on tiedostaa, että tutkimuskohde on jo tulkinnut alkuperäisesti kokemansa asian, ja todellisuus näyttäytyy tutkimusmetodien asettamilla ehdoilla. (Rauhala 1990, 104–106.) Hermeneuttista lähestymistapaa voidaan tarkastella Gadamerin (1990, 270–281, 368–384) hermeneuttisen kehän avulla, jossa kehä kuvastaa prosessia, missä ymmärrys tutkimuksen kohteen merkityksestä lisääntyy toistuvien tulkintakerrojen ansiosta. Hermeneuttinen kehä ohjaa tutkijaa kohtaamaan tutkittavan ilmiön aidosti, mutta antaa myös tilaa esiyymmärryksen ulkopuolelta kumpuaville ilmiöille. Hermeneuttinen lähestymistapa palvelee tutkimusta erityisesti silloin, kun tutkimuskohteen teema eli johtajatus tai näkökulma, josta tutkimusta tarkastellaan, on oikein asetettu (Varto 1992, 51).

4.3 Aineiston keruu ja teemahaastattelu

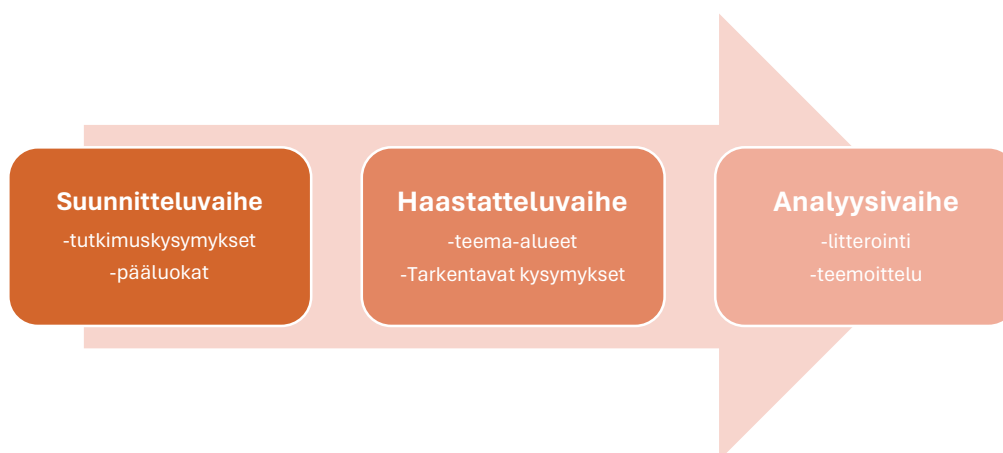
Tutkimusaineisto perustui teemahaastatteluun yhdyskuntatyössä työskentelevien ammattilaisten kanssa. Haastateltaviksi valikoitui erään suomalaisen kaupungin yhdyskuntatyöntekijät. Haastateltavien anonymiteetin ja tutkimusluvan mukaisesti tutkielmassa ei tuoda esiin tarkemmin missä kaupungissa tai millä hyvinvointialueella haastateltavat työskentelevät. Haastatteluun kutsuttiin viisi yhdyskuntatyöntekijää, joista neljä osallistui haastatteluun. Jokaisella kutsutulla oli yhdenvertainen mahdollisuus osallistua haastatteluun.

Tavoitteenamme oli päästä lähelle tutkielmaan osallistuvien henkilöiden kokemuksia niukasti tutkitun yhdyskuntatyön keinoista edistää osallisuutta, sekä työssä kohdatuista haasteista, joten valinta tuntui luontevalta. Haastattelulla viitataan aineistonkeruutapaan, joka haastateltavilta kysytään heidän omia mielipiteitään ja kokemuksia tutkittavasta aiheesta. Lisäksi menetelmälle oleellista on saada vastaus puhutussa muodossa, eli haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne. Haastattelut ovat oiva aineistonkeruumenetelmä erityisesti silloin, kun kyseessä on vähän kartoitettu aihealue. Haastattelu on joustava menetelmä, joka luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa. Myös ei-kielelliset vihjeet auttavat tutkijaa ymmärtämään saatuja vastauksia ja niiden merkityksiä yhä syvemmin. (Hirsjärvi & Hurme 2022.)

Haastattelut mahdollistavat ihmisen näkemisen subjektina tutkimustilanteessa. Oleellista on, että haastatteluissa henkilöille annetaan mahdollisuus tuoda itseään koskevat asiat esiin mahdollisimman vapaasti. Haastateltavan rooli on onnistuneessa haastattelussa merkityksiä luova ja aktiivinen. Haastattelua tekevän henkilön rooli ja tehtävä tutkijana on tuoda esiin haastateltavien henkilöiden ajatuksia ja kokemuksia. Tutkimushaastattelussa haastattelulla on välillinen arvo tutkimusprosessissa, ja näin ollen se on oleellinen osa laajempaa päättelyn ketjua. Lisäksi haastattelut ovat toimintaa, joka perustuu käsitteisiin, merkitykseen ja kieleen. (Hirsjärvi & Hurme 2022.)

Teemahaastattelu on muodoltaan puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoidulle haastattelulle ei ole yksiselitteitä määritelmää. Ominaista niille kuitenkin on se, että haastattelun jokin näkökohta on ennalta sovittu, mutta eivät kaikki. Teemahaastattelu etenee nimensä mukaisesti vuorovaikutustilanteessa teema-alueiden mukaan, yksittäisten kysymysten sijaan. Teema-alueet ovat luonteeltaan yksityiskohtaisempia kuin tutkimusongelmat, mutta kuitenkin varsin pelkistettyjä. Teema-alueet kuvaavat niitä alueita, joihin varsinaiset haastattelukysymykset kohdistuvat, ja ne toimivat haastattelijan muistilistana sekä keskustelua herättävänä kiintopisteenä. Itse haastattelutilanteessa valittuja teema-alueita on mahdollista tarkentaa kysymyksillä. Teemojen avulla menetelmä tuo tutkittavien henkilöiden äänen kuuluviin, mutta teema-alueet ovat kuitenkin kaikille haastatteluissa samat. Teemahaastattelulle olennaista on, että oletuksena on yksilön, kokemukset, ajatukset, uskomukset sekä tunteet, jotka eivät vaadi tiettyä aikaansaattua yhteistä kokemusta. (Hirsjärvi & Hurme 2022.)

Teemahaastattelut etenevät huolellisesta suunnitteluvaiheesta haastatteluvaiheeseen ja siitä analyysiin (kuvio 2). Laadimme teemahaastattelulle oleellisen teemahaastattelurungon edustamaan teoreettisten pääkäsitteiden spesifioituja alakäsitteitä, teema-alueita (liite 1). Haastattelijan on mahdollista syventää keskustelua tutkimusintressin edellytyksen puitteissa, mutta myös haastateltavan on mahdollista toimia tarkentajana. (Hirsjärvi & Hurme 2022.)

Kuvio 2. Teemahaastattelun eteneminen.

Toteutimme haastattelun teemahaastattelun keinoin ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelu on yleinen tapa kerätä tutkimustietoa. Sitä voidaan verrata varsin avoimeen keskusteluun, jonka tarkoitus on olla melko vapaamuotoinen. Onnistuneessa ryhmähaastattelussa osallistujat ovat aktiivisia sekä oma-aloitteisia keskenään, tekevät havaintoja ja tarjoavat monipuolista tietoa tutkittavasta aiheesta. Ryhmähaastattelun haasteena voi olla kuitenkin osallistujakato, ja ryhmädynamiikalla sekä valtahierarkialla voi olla vaikutusta siihen, kuka puhuu eniten ja mitä. Lisäksi ongelmaksi voi muodostua, jos muutama henkilö dominoi keskustelua ryhmässä. Haastattelijan rooli ryhmässä ei ole pelkästään kysellä kysymyksiä, vaan eneminkin kannustaa ryhmäkeskustelua. On tärkeää, että haastattelija varmistaa keskustelun pysyvän aiheissa ja että jokaisella osallistujalla on mahdollisuus osallistua. Ryhmähaastattelu mahdollistaa nopean tiedonkeruun usealta vastaajalta samanaikaisesti, ja on lisäksi kustannustehokas menetelmä. (Hirsjärvi & Hurme 2022.)

Tutkielman toteuttamiseksi haimme tutkielmalle tutkimuslupaa. Saatuamme tutkimusluvan, välitimme tutkielman yhteyshenkilölle (johtava sosiaalityöntekijä) tutkimustiedotteen (liite 2), joka välitti sen edelleen jokaisen yhdyskuntatyöntekijän johtavalle sosiaalityöntekijälle sekä yhdyskuntatyöntekijälle. Tämän jälkeen haastatteluihin vapaaehtoisesti ilmoittautuneiden kanssa sovittiin haastattelu-aika sekä heille välitettiin etukäteen suostumuslomake (liite 3), tietosuojalomake sekä alustava teemahaastattelurunko (liite 1). Teemahaastattelurunko perustui tutkimuskysymykselle oleellisiin teema-alueisiin, sekä tarkentaviin kysymyksiin teemojen puitteissa. Haastateltavien rekrytointi ja yhteisen haastatteluajan sopiminen sujui kiitettävästi. Sen sijaan tutkimusluvan saaminen kesti odotettua kauemmin. Haastattelut tallennettiin Olympus VN-711PC-ääninauhurilla, josta tiedosto tallennettiin salasanalla

lukittuun kansioon. Ennen haastatteluja haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeet (liite 3).

Haastattelu toteutettiin 21.3.2024 haastattelijoiden järjestämässä tilassa. Haastattelua ennen tarjoilimme haastateltaville aamupalan ja keskustelimme haastattelun tavoitteesta ja tarkoituksesta sekä muun muassa haastattelijoiden ja haastateltavien oikeuksista ja rooleista. Haastattelutilaisuus oli avoin ja keskusteleva, tunnelma oli lämminhenkinen ja jokainen haastateltava osallistui keskusteluun tasapuolisesti. Uskomme, että avoin ja luottamuksellinen yhteinen hetki ennen varsinaista haastattelua vaikutti haastattelutilanteen onnistumiseen. Kaikki haastateltavat tunsivat toisensa jo etukäteen sekä osa työntekijöistä tiesi tutkielman tekijät esimerkiksi aiemman yhteistyön merkeistä ennen haastattelutilannetta, millä uskomme olleen positiivinen vaikutus myönteiselle ilmapiirille.

Etukäteen laadittu teemahaastattelurunko toimi haastattelutilaisuudessa suuntaa antavana, mutta keskustelu pääasiassa kulki vaivatta asetettujen teemojen puitteissa ja tarkentavat kysymykset muovautuivat keskustelun puitteissa. Haastattelijoina esitimme joitakin tarkentavia kysymyksiä haastateltaville, mutta lähtökohtaisesti haastateltavat itse ohjasivat keskustelun kulkua tietyn teeman äärellä. Tähän todennäköisesti vaikutti se, että haastateltavat oli tutustuneet haastattelun teemoihin ja tutkielman tavoitteeseen jo etukäteen heille lähetetystä teemahaastattelurungosta. Teemahaastattelurungon toimivuudesta kertoi se, ettei haastateluissa ajaututtu juuri muiden haastatteluun liittymättömien aiheiden äärelle. Vaikka haastattelutilaisuuksia oli vain yksi, syntyi aineistoa runsaasti eikä hiljaisia hetkiä ollut. Ennen haastattelujen alkua sovimme ryhmän kanssa yhteisesti puheenvuorojen pyytämisestä ja lisäksi tutkielman tekijät sopivat keskenään omat roolinsa. Toinen toimi puheenvuorojen jakajana ja seurasi ajankulkua, kun taas toinen osallistui aktiivisemmin ryhmäkeskusteluun ohjaten ja rajaten keskustelua tutkielman aiheen mukaisesti. Haastattelussa kertyi aineistoa yhteensä 84 minuuttia.

4.4 Aineiston analyysi

Kerätty aineisto litteroitiin eli kirjoitettiin auki tekstimuotoon aineiston analyysiä varten (Vilkkä 2015, 137). Haastattelussa kertyi aineistoa yhteensä 84 minuuttia, joista muodostui 41 liuskaa sanatarkasti litteroitua tekstiä (fontti Times New Roman, fonttikoko 12 ja riviväli 1,5). Litterointi aloitettiin samana päivänä, kun haastattelu toteutui. Litteroinnin analysointi aloitettiin myös muutaman päivän sisällä haastattelun toteuttamisesta, joka osaltaan varmisti sen, että haastattelutilanne pystyttiin kuvailemaan mahdollisimman aidosti. Aineiston litteroinnissa ja sen analyysissä edesauttoi haastateltavien joukon maltillinen määrä sekä haastattelun kohtuullinen kesto. Suuret osallistujamäärät tai kestoiltaan pitkät haastattelut ovat haastavia litteroinnin näkökulmasta (Hirsjärvi & Hurme 2022, 138).

Pyrimme kirjoittamaan auki litteroidun aineiston mahdollisimman autenttisesti käyttämällä merkkejä kuvailemaan esimerkiksi pohdintaa, naurua tai epäselvää puhetta (kuvio 3). Litteroituun aineistoon haastateltavat henkilöt koodattiin käyttämällä haastateltavista merkintää Y (esimerkiksi Y1=yhdyskuntatyöntekijä 1) ja haastatteliijoista H (H1=haastattelija 1). Käytämme otteita eli suoria lainauksia haastatteluaineistosta, käytämme edellä mainittuja koodeja.

lause jää kesken
pohdintaa	- -
naurua/nauraa	(naurua)
epäselvä puhe/sana	(--)
päällekkäin puhuminen	[--]
elekieli	(esimerkiksi peukalo alas)
tutkielman tekijän lisäys selventämään puhetta (mistä puhutaan)	[sisällä tarkenne kuten aikuissosiaalityö]

Kuvio 3. Esimerkki käytetyistä litterointimerkeistä.

Aineiston litteroinnin jälkeen siirryimme varsinaiseen aineiston analysointiin. Analysoimme kerätyn aineiston teemoittelun keinoin, joka on luonteva analyysimenetelmä teemahaastatteluaineistolle. Lisäksi tutkimusprosessissa oli noussut alusta saakka esiin selkeät teemat, johon tutkimuksella haluttiin saada vastauksia. Analyysin päämääränä on selkeyttää ja

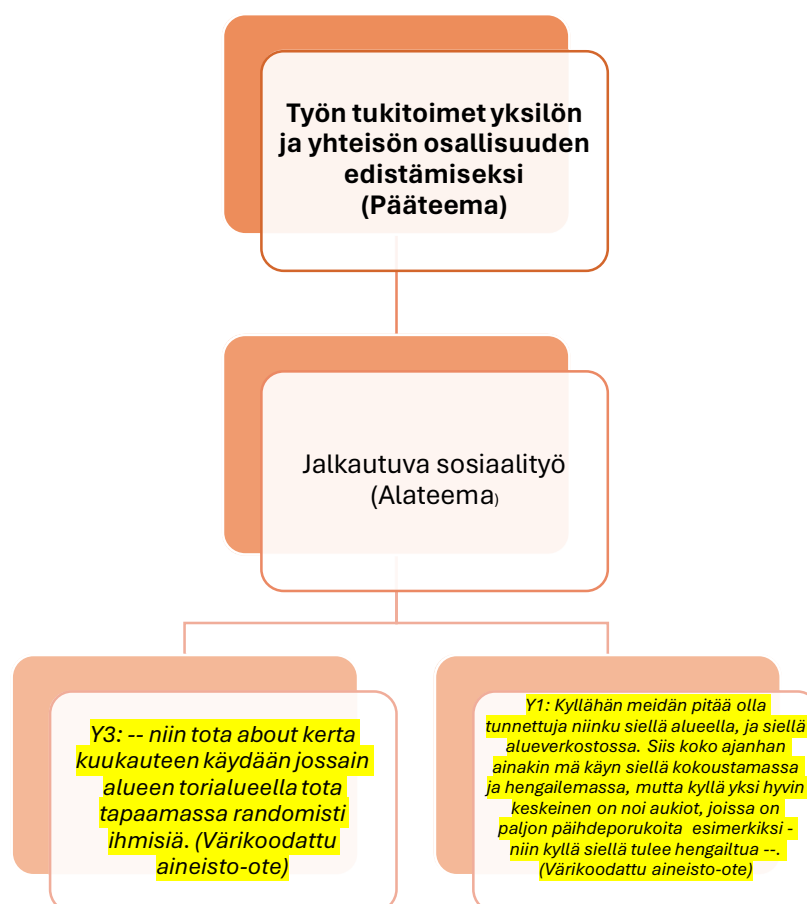
tiivistää kerättyä aineistoa, säilyttäen samalla sen sisältämä informaatio. Lisäksi analyysin tavoitteena on tuottaa uutta teoreettista tietoa valitusta tutkittavasta aiheesta. Analyysin tarkoitus ei ole vain kuvata aineistoa, vaan tekstin on oltava tiivistä ja pelkistävää. (Eskola & Suoranta 1998, 138.)

Teemoittelu on analyysinä joustava tapa käsitellä laadullista aineistoa. Menetelmässä aineisto järjestetään, organisoidaan ja tulkitaan teemojen avulla. Tutkijat päättävät, mitä teemoja käytetään, joka vaikuttaa koodausprosessiin. Teemoittelun on todettu soveltuvan erityisen hyvin tutkimuksiin, joissa tutkitaan ihmisten kokemuksia. Teemoittelulla pystytään jäsentämään, koodaamaan ja analysoimaan laajoja aineistoja sekä löytämään yhtäläisyyksiä ja eroja eri näkökulmien välille. Teemojen tunnistaminen, analysointi ja kuvaus auttaa luomaan selkeän ja johdonmukaisen narratiivin tutkimustuloksissa. (Squires 2023, 463–268.)

Aloitimme aineiston alustavan analyysin jo aineiston litterointivaiheessa. Lisäksi olimme havainneet, että nousevia teemoja tuli esiin jo haastattelutilanteessa. Luimme litteroidun aineiston huolellisesti useaan kertaan läpi käsitellen tässä vaiheessa aineistoa kokonaisuutena. Lähdimme muodostamaan aineistosta toistuvia aiheita, ja koodasimme näitä värein. Koodaus tehtiin tietokoneella hyödyntäen tekstinkäsittelyohjelmaa. Koodauksessa aineisto saadaan helpommin käsiteltävään muotoon, kun samaa tarkoittavat asiat muodostavat yhteisen koodin. Lisäksi se tiivistää ja selkeyttää aineistoa. (Kananen 2008, 88–89.) Käytännössä aineistosta etsittiin kysymys kerrallaan yhtenäisiä ilmauksia, jotka alleviivattiin tekstinkäsittelyohjelmassa tietyllä värillä.

Koodaamisen jälkeen siirryimme aineiston varsinaiseen teemoitteluun. Teemoittelussa kerätystä aineistosta tuodaan esiin tutkimusongelmalle olennaisia teemoja, jotka ovat kuitenkin riippuvaisia tutkijan tulkinnasta. Teemoittelussa tarkastellaan useiden tai yhden haastateltavan aineistosta esiin nousevia yhteisiä piirteitä. Vaikka osa näistä piirteistä voi liittyä jo oletettuihin teemoihin, jotka on määritelty haastattelujen lähtökohdista, annetaan myös muille teemoille tilaa. Toisinaan näillä aineistoista nousevista teemoista voi olla suurempi merkitys kuin alkuperäisillä. Näin ollen siis teemat eivät pelkästään noudata haastatteluiden ennalta määriteltyä teemahaastattelurunkoa, vaan ne ilmenevät myös aineistosta itsestään. (Hirsjärvi & Hurme 2022.) Käytännössä pilkoimme koodatun haastatteluaineston ryhmitellen sen eri aihepiireihin eli teemoihin.

Teemoittelussa havainnoimme aineistosta kumpuvia yhtenäisiä piirteitä, jotka nousivat esiin. Käytännössä koodattu aineisto lähdettiin pilkkomaan osiin niin, että jokainen koodattu aihepiiri siirrettiin omaan tiedostoonsa tekstinkäsittelyohjelmassa. Lopulta ryhmitellyistä aineiston osista muodostui teemat. Teemoja muodostui yhteensä viisi, joita olivat: Työn kohderyhmä ja tavoite, yhteistyö ja verkostot, työnkuva, työn tukitoimet yksilön ja yhteisön osallisuuden edistämiseksi ja työssä kohdatut haasteet. Seuraavassa kuviossa on esimerkkinä esitetty, millä keinoin muodostimme aineistosta pilkkomistamme osista teeman *Työn tukitoimet yksilön ja yhteisön osallisuuden edistämiseksi* (kuvio 4). Esittelemme nousseita teemoja enemmän tulosluvussa Yhdyskuntatyö osallisuuden edistäjänä.

Kuvio 4. Teemojen muodostaminen. Esimerkki muodostetusta pääteemasta ja sen alateemasta sekä esimerkkejä näihin johtaneista aineisto-otteista.

4.5 Tutkielman eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa tutkielman eettinen arviointi on keskeistä, sillä aineistonkeruu on läheisessä kontaktissa siihen osallistuvien kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa tieto on aina kontekstisidonnaista, ja tutkielmalle ominaista on hyväksyä se, että todellisuus voi näyttäytyä erilaisena eri ihmisille. (Kylmä & Juvakka 2007, 27–28.) Tutkielman luotettavuus ja uskottavuus ovat kiinteässä yhteydessä tutkijan eettiseen toimintaan. Eettisesti vastuullinen tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, mikä tarkoittaa monipuolista käsitystä eettisistä vaatimuksista tutkielman eri vaiheissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta myöhemmin TENK 2024.)

Tutkielman eettinen pohdinta kulkee läpi tutkimusprosessin. Eettisten kysymysten eteen joudutaan erityisesti ihmistieteissä, joissa usein myös eettiset ongelmat ovat erityisen monitahoisia – erityisesti silloin, kun tutkielma liittyy herkkiin aiheisiin tai ihmisten henkilökohtaisiin kokemuksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2022.) Tutkimuseetiikan mukaan tutkijoiden on noudatettava hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Peruseriaatteet perustuvat eurooppalaiseen tutkimuseettiseen ohjeistukseen, ja ne ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Hyvän tieteellisen käytännön pääperiaatteet ovat esimerkiksi tiedeyhteisön tunnustamat toimintatavat, johon lukeutuu rehellisyyden, huolellisuuden ja tarkkuuden noudattamisen tutkimustyössä kuin tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä niiden arvioinnissa. (Keiski ym. 2023, 11–14.)

Kaikkia Suomen tieteenaloja ohjaavat yleiset eettiset periaatteet, joita ovat: tutkijan kunnioitus tutkittavien henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja ihmisarvoa kohtaan, tutkijan kunnioitus aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä sekä luonnon monimuotoisuutta kohtaan, sekä tutkijan sitoutuvuus toteuttaa tutkimuksensa siten, ettei tutkimuksesta aiheudu tutkimuskohteille tai tutkittaville merkittäviä riskejä, vahinkoja tai muuta haittaa. Eettisesti oikein toimiva tutkija noudattaa ja sitoutuu myös TENKin tutkimuseettisiä ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä. (Kohonen ym. 2019, 7.) TENKin tavoitteena on edistää hyvää tieteellistä käytäntöä sekä ehkäistä siihen kohdistuvia loukkauksia (Keiski ym. 2023, 6). TENKin ihmistieteiden eettiset periaatteet ovat laadittu yhdenmukaisesti Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) kanssa (Kohonen ym. 2019, 4).

Tutkielman tekijöiden on huolehdittava, että tutkielma toteutetaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Lisäksi tutkijoiden tulee toteuttaa tutkimuksessaan tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa vastuullisuutta ja avoimuutta, joka toteutuu tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisina ja eettisesti kestävinä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelminä. Tutkielman tekijöiden tulee ottaa huomioon myös muiden tutkijoiden saavutukset omassa tutkielmassaan noudattamalla muun muassa asianmukaista viittaustekniikkaa. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkijoiden on lisäksi kunnioitettava kaikkia tutkimuksen osapuolia. Tähän lukeutuu muun muassa sopiminen tutkimuksen aloittamisesta, sekä oikeuksien, velvollisuuksien, vastuiden avoimuus ja käyttöoikeuksia koskevat kysymykset osapuolten sopimalla tavalla. (Keiski ym. 2023, 11–14.)

Luotettavuudella tarkoitetaan laadukasta työtä, rehellisyydellä avoimuutta ja puolueettomuutta, arvostuksella kollegoiden ja yhteiskunnan kunnioittamista ja vastuunkannolla kokonaisvaltaista vastuuta koko tutkimusprosessin ajan (TENK 2023, 13). Tutkielmassamme olemme pyrkinneet varmistamaan luotettavuutta selkeällä suunnittelulla ja järjestelmällisillä käytännöillä, noudattaen ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Tutkielmamme aineisto koostuu neljän yhdyskuntatyöntekijän haastattelusta, jonka vuoksi päätimme, ettemme tule julkaisemaan heidän taustaorganisaationsa nimeä tutkielmassamme. Näin ehkäisimme sitä, ettei haastateltavat ole tunnistettavista haastatteluista. Otimme tutkimusprosessissa huomioon ohjaajamme palautteen, sillä halusimme tehdä työtä huolellisesti, ja pyrimme parantamaan tutkielmaamme avoimesti ja vilpittömästi. Olemme käsitelleet valitsemaamme tutkimusaihetta avoimesti ja tarkastelleet aineistoa kokonaisuutena. Olemme pyrkinneet tuomaan esiin kaikki näkökulmat, ja lähestyneet tutkimusaihetta ilman ennakkoluuloja. Kiinnitimme myös erityistä huomiota viittauksiin; selkeät ja asianmukaiset viittaukset osoittavat kunnioitusta muiden tutkijoiden työtä kohtaan ja antavat tunnustusta niille, joiden ajatuksia ja tutkimuksia olemme hyödyntäneet omassa työssämme.

Tutkimuksen luotettavuus viittaa tutkimuksen tulosten ja johtopäätösten uskottavuuteen ja vakavasti otettavuuteen. Luotettavuus liittyy siihen, kuinka hyvin tutkimuksen suorituskyky vastaa sen tavoitteita ja kuinka hyvin tutkimusprosessi sekä sen tulokset voidaan toistaa ja varmistaa. Tutkielman menetelmien ja aineiston luotettavuuden tulee olla johdonmukaista, tarkkaa ja luotettavaa. (TENK 2024.) Tutkielmassa käytetyt tutkimusmetodologiset valinnat on tehty vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Laadullinen lähestyminen tutkielmaan sekä aineiston keruu menetelmä ja analyysi tukivat mahdollisimman luotettavien tuloksien

syntymistä. Tarkoituksenamme oli tuottaa uutta tietoa yhdyskuntatyöstä sekä saada haastattelvien ääni kuuluviin. Myös oma positiomme on eettisesti kestävä ja pohdittu, joka ilmenee avoimuutena, rehellisyytenä, kunnioituksena, vastuullisuutena ja huolellisuutena. Tutkielman asiasisällössä on myös kiinnitettävä erityistä huomiota sensitiivisyyteen, jonka huomioimme esimerkiksi asianosaisten yksityisyyden kunnioittamisella.

Tutkielman toteuttamiseksi ja haastatteluiden järjestämiseksi haimme tutkimuksellemme tutkimuslupaa. Jokainen haastatteluun osallistunut sai kirjallisen tutkimustiedotteen, joka sisälsi tietoa tutkimuksesta ja sen tavoitteista (liite 2). Tutkimustiedotteessa oli ohjeistus tietosuojaselosteen saamiseksi kirjallisena. Tiedotteessa kerrottiin avoimesti tutkielmasta ja sen tavoitteista sekä tutkielmaan liittyvästä henkilötietojen käsittelystä. Tutkielmaan osallistuminen oli täysin vapaaehtoista, ja tämä kerrottiin osallistujille niin suullisesti kuin kirjallisesti. Haastatteluihin osallistuvien oli mahdollista keskeyttää osallistumisensa tutkielmaan missä vaiheessa vain, ja he pystyivät vapaasti kieltäytymään vastaamasta heille esitettyihin kysymyksiin. Haastatteluihin osallistumisesta ja henkilötietojen käsittelemisestä laadittiin kirjallinen sopimus, ja haastateltavan oli mahdollista purkaa sopimus ilman erityistä syytä. Kuitenkin mahdollista osallistumisen peruuttamiseen mennessä kertynyttä aineistoa voitiin käyttää tutkielmassa. Sopimuksella tarkoitamme tutkielmaan osallistuvilta ennen haastatteluja pyydettävää kirjallista suostumusta.

Tutkielman toteutuksesta vastaavina henkilöinä laadimme asianmukaisen tietosuojaselosteen henkilötietojen keräämistä ja käsittelyä koskien. Kerättäviä henkilötietoja tutkielmassa olivat ääni (haastattelut nauhoitetaan ääninauhurilla) sekä sopimuksen allekirjoitus. Aineistoa käsiteltiin niin, ettei vastauksia ole mahdollista yhdistää tiettyyn henkilöön tai organisaatioon. Tutkielmassa ei tuoda esiin, missä organisaatiossa haastateltavat työskentelevät. Ennen haastattelujen aloittamista haastateltavia ohjeistettiin puhumaan asioista yleisellä tasolla ilman organisaatioiden tai ihmisten nimiä. Mikäli haastattelussa tästä huolimatta ilmeni tunnistetietoja, nämä poistettiin litteroidusta aineistosta. Pro gradu -tutkielman haastattelun aikatauluista sovittiin yhteisesti osapuolten kesken ja haastattelutilat järjestettiin tutkijoiden toimesta tietosuojatuissa tiloissa.

Nauhoitimme haastattelun sanelukoneella. Äänitallenne tallennettiin tietosuojatusti tietokoneelle ja äänitallenne poistettiin sanelukoneelta. Tämän jälkeen äänitallenne litteroitiin, psejdonymisoitiin ja tarpeen mukaan anonymisoitiin. Säilytimme haastatteluaineiston

omalla tietokoneella (levyasema), joihin muilla henkilöillä ei ollut pääsyä. Tietokone oli suojattu salasanoin. Aineiston tekstimuodosta poistimme tunnistetiedot anonymiteetin varmistamiseksi, eikä haastateltavaa pysty tunnistamaan lopullisesta tutkielmasta. Poistimme haastatteluaineiston, äänitallenteet sekä litteraatiot tietokoneelta lopullisesti heti tutkimuksen päätyttyä hyödyntäen Eraser -ohjelmaa. Lisäksi suostumuslomakkeet skannattiin salasanalla suojatulle tietokoneelle. Paperiset suostumuslomakkeet hävitimme tietoturvasilppuriin. Myös skannatut suostumuslomakkeet poistettiin lopullisesti tutkimuksen päätyttyä hyödyntäen Eraser -ohjelmaa. Mitään aineistoa tai henkilötietoja ei tallennettu internetiin tai esimerkiksi pilvipalveluihin.

Arvioimme myös tutkimuksemme luotettavuutta. Pyrimme keräämään aineistomme mahdollisimman objektiivisesti ja luotettavasti. Tavoitteenamme oli läpi tutkielman tekemisen ylläpitää tutkielman sisäistä validiteettia eli tarkastelimme läpi prosessin sitä, miten tuottamamme teksti vastaa tutkimuskysymyksiimme. Tutkimuksen ulkoinen validiteetti, eli tutkielman tulosten yleistettävyys, jäi tutkielmassamme kohtalaiselle tasolle. Tämä johtunee pienehkön yhteen kaupunkiin kontekstoituvan aineiston lisäksi yhdyskuntatyön marginaalisuudesta; se on häviävä työmuoto ja sitä toteutetaan rajallisilla resursseilla. Tulosten yleistettävyys nyky-yhteiskunnan ilmiöihin ja yleistyviin sosiaalityön menetelmiin, kuten yhteisösosiaalityöhön, kuitenkin soveltuvat tulosten tarkasteluun.

5 Tulokset: Yhdyskuntatyö osallisuuden edistäjänä

5.1 Työn kohderyhmä ja tavoite

Yhdyskuntatyö on perinteisesti ollut sosiaalityön yksi keskeinen orientaatio, mutta sen toteuttaminen Suomessa on viime vuosina vähentynyt ja paikoin jopa hävinnyt (ks. Juhila 2006; Roivainen ym. 2008). Yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat haastattelussa työnsä sisältöä ja tavoitteita huolimatta siitä, ettei tämä ollut etukäteen suunniteltu haastatteluteema. Tämä ilmentää yhdyskuntatyöntekijöiden tarvetta tehdä näkyväksi työtään ja sen merkitystä.

Yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat, miten yhdyskuntatyötä tehdään asuinalueilla koko yhteisön hyvinvoinnin edistämiseksi. Työssä huomioidaan kaikki asuinalueen asukkaat ja toimijat. Toisaalta yhdyskuntatyöntekijät korostivat tekevänsä työtä myös haavoittuvassa asemassa olevien kanssa sekä kiinnittäen huomiota sellaisiin alueisiin, joissa mahdollisia haasteita on huomattu. Haavoittuvassa asemassa olevilla henkilöillä voidaan tarkoittaa ihmisiä tai ihmisryhmiä, jotka ovat muita alttiimpia erilaisille vaikeuksille ja haasteille tai joilla on erityisiä tarpeita. Haavoittuvassa asemassa olevien kanssa työskentelyn tavoitteena on edistää heidän tasavertaisia mahdollisuuksiaan osallisuuteen. (Virokannas ym. 2020.) Tulokset tuovat esiin erityisesti yhdyskuntatyöntekijöiden näkemyksen ammatillisesta velvollisuudesta edistää oikeudenmukaisuutta ja tukea kaikkia yhteisön jäseniä sekä mahdollistaa heidän tarpeisiinsa vastaavia ja ihmisiä yhdistäviä toimintoja. Pohjoismaissa yhdyskuntatyölle on ollut ominaista tiivis kytkös hyvinvointivaltion palvelujärjestelmään ja erityisesti sosiaalityöhön ammatillisena käytäntönä (Ronby 1995, 86–87).

Y3: Nyt toimitaan asuinalueella.

Jokaisella yhdyskuntatyöntekijällä on oma maantieteellinen alue, joka määrittää kunkin työntekijän toimialueen. Hallinnollisesti haastatteluihin osallistuneet yhdyskuntatyöntekijät olivat osa aikuissosiaalityötä, vaikka yhdyskuntatyön palvelulla ei olekaan ikärajaa tai muita vaatimuksia. 1970-luvulla yhdyskuntatyötä alettiin toteuttamaan Suomen lähiöissä, jonne muuttoliike oli tuonut paljon uusi asukkaita erityisesti maaseudulta (ks. Roivainen 1999b, Roivainen 2002a). Yhdyskuntatyön tavoitteena oli juurruttaa uusille alueille muuttaneet henkilöt osaksi muuta kaupunkia. Myöhemmin yhdyskuntatyötä on toteutettu erilaisin keinoin Suomessa; yhdyskuntatyötä on esimerkiksi tehty kaupunkien tietyillä alueilla ja yksiköissä.

(Roivainen 2008, 28). Näin ollen omassa aineistossamme kuvattu koko kaupunkiin levittäytynyt yhdyskuntatyö on alalle varsin uusi lähestymistapa.

Y3 Kyllähän se on niinku niille yhteisöille, jotka siellä kulloisenkin yhdyskuntatyöntekijän toimialueella on, niin niiden hyväksi, ja pitkällä juoksulla yhteiskunnan hyväksi yhteiskuntarauhan hyväksi.

Yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat, että työn tarkoituksena on edistää alueen hyvinvointia, turvallisuutta ja viihtyvyyttä eri keinoin. Eräs haastateltava toi esiin, että työn tavoitteena on kaupungin kehittäminen oikeudenmukaiseen ja yhdenvertaiseen suuntaan, ja esiin nousi myös yhdyskuntatyön tavoite *pitkällä juoksulla* ylläpitää yhteiskuntarauhaa. Yhdyskuntatyöntekijät korostivat, että tiettyjen asiakkaiden sijaan työn kohderyhmänä ovat alueen kaikki asukkaat – asuinalue ja sen yhteisöt. Lisäksi yhdyskuntatyötä tehtiin alueen muiden toimijoiden kuten koulujen, isännöitsijöiden ja organisaatioiden sisäisten toimijoiden kanssa ottaen huomioon myös aikuissosiaalityön tarpeet. Toisaalta kaikki yhdyskuntatyöntekijät tunnistivat ja pitivät ymmärrettävänä sitä, etteivät kaikki alueen asukkaat halua olla aktiivisesti mukana esimerkiksi alueen tapahtumissa.

Y4: Ja tietysti meillä on zoomissa ehkä justiin nää heikompi osaiset asukkaat -- mutta se ei tarkoita sitä, etteikö me tehtäisi myös niinku kaikkien asukkaiden kanssa työtä

Keskustelussa nousi toistuvasti esiin työn fokusoiminen haavoittuvassa asemassa olevien asukkaiden kanssa työskentelemiseen. Yhdyskuntatyöntekijät käyttivät haastattelussa haavoittuvassa asemassa olevista myös termiä heikommassa asemassa olevat. Yhdyskuntatyöntekijät korostivat edistävänsä alueiden hyvinvointia eri keinoin, ja he kokivat tällä toiminnalla kohentavan erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asukkaiden hyvinvointia esimerkiksi saattamalla asuinalueen yhteisöjä yhteen. Haavoittuvassa asemassa olevien kanssa työskentelyn tavoitteena on vähentää heidän alttiuttaan lisävahingoille, sekä varmistaa tasa-vertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskuntaan ja arvokkaaseen elämään muiden kanssa (Virokannas ym. 2020).

Y1: -- että he on asukkaan roolissa meille.

Useampi yhdyskuntatyöntekijä toi esiin, että kaikki alueen ihmiset ovat heille asukkaan roolissa. Haastattelussa tuotiin esiin esimerkiksi asuinalueiden monimuotoisuus; joillakin alueille asuu sosioekonomisesti hyvin erilaisissa asemissa olevia asukkaita. Yhdyskuntatyöntekijät toivat kuitenkin useaan otteeseen esiin, että työtä tehdään jokaiselle huolimatta siitä, mikä asukkaan sosioekonominen asema on, ja että jokaisen asukkaan tai toimijan huoli, mielipide tai muu asia on aina tärkeä. Lisäksi yhdyskuntatyöntekijät kertoivat, että jokaisen alueen sisällä on eroja, joiden kanssa tulee tasapainotella: on erilaisia asukasryhmiä ja yhtä paljon erilaisia tarpeita.

Y1: -- että saa siihen alueella tapahtuvaan yhteisölliseen toimintaan mukaan näitä heikommassa asemassa olevia ryhmiä --. että siellä niinku luodaan niitä mahdollisuuksia, sellaista yhteishenkeä --.

Yhdyskuntatyöntekijöiden mukaan on tärkeää luoda oikeudenmukaisia ja yhdenvertaisia palveluita, joilla voidaan edistää alueen keskinäistä toimivuutta. Yhdyskuntatyöntekijät toivat useasti esiin tavoitteensa tuottaa kukin toimialueellaan palvelua, joka on yhteisöllistä ja kaikkia huomioivaa. Yksi yhdyskuntatyöntekijä sanoitti yhdyskuntatyön olevan juuri avainhenkilönä toimiminen mahdollistaen asuinalueiden yhdenvertaista toimintaa. Eräs yhdyskuntatyöntekijä teki huomion siitä, että kun asuinalueella on kaikkien tarpeisiin vastaavia palveluita ja toimintoja, ne toimivat jokaisen asukkaan hyväksi.

Y2: -- mutta meillähän on tää valtakunnansovittelija rooli--.

Eräs yhdyskuntatyöntekijä toi esiin, että vaikka työn tavoitteena on usein luoda yhteistyötä haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden palveluiden ja muiden sosiaalipalveluiden välille, yhdyskuntatyöntekijät työskentelevät kaikkien asukkaiden hyväksi. Toisinaan asukkailta tullut huoli voi esimerkiksi olla se, että ilkivalta tai muu haitanteko on lisääntynyt jollakin tietyllä asuinalueella, jolloin yhdyskuntatyöntekijä voi tarttua siihen. Toinen yhdyskuntatyöntekijä korosti kaikkien asukkaiden mielipiteiden olevan tärkeä jokaiselle turvallisen ja toimivan asuinalueen luomisessa. On myös huomattava, että aina ei ole välttämätöntä lähteä liikkeelle alueen tai ihmisten ongelmista, sillä paikallisia yhteisöjä ja heidän tuottamaa sosiaalista pääomaansa voidaan edistää esimerkiksi yhteisöllisellä toiminnalla kuten kulttuuritapahtumilla (Ruuskanen 2002). Kyseiset toimenpiteet voivat myös synnyttää

yhteisöllisiä sidoksia eri ihmisryhmien välille (Juhila 2018). Yhdyskuntatyöllä on nähty jo sen alkuaikoina olevan merkitys vaikuttaa paikallisten rakenteiden välisiin suhteisiin. (Karristo 1997, 133.) Sekä kaikkien asukkaiden että toisaalta heikommassa asemassa olevien asukkaiden korostaminen yhdyskuntatyön kohderyhmänä ilmentää yhdyskuntatyötä lainsäädännönkin (ks. Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 14.4 §; laki hyvinvointialueesta 29.6.2021/611, 1 §) edellyttämänä ja yhteiskunnalliset ryhmäjaot ylittävänä yhteisöllisyyttä edistävänä osallisuustyönä (Isola ym. 2017; Osallisuuden edistäjän opas 2023).

5.2 Yhteistyö ja verkostot

Haastattelussa nousi esiin yhteistyön ja verkostojen ovat olennainen osa yhdyskuntatyötä, niiden avulla pyritään parantamaan palveluiden tehokkuutta ja vaikuttavuutta sekä vastata paremmin yhteisöjen tarpeisiin. Haastatteluaineiston perusteella verkostoituminen ja yhteistyö edistävät palveluiden ja muiden toimintojen asukaslähtöisyyttä. Yhdyskuntatyöntekijät kertoivat verkostoituvansa erilaisten yhteisöjen ja sidosryhmien lisäksi oman organisaation eri toimialojen kanssa. Haastattelussa korostui yhdyskuntatyöntekijöiden tavoite hyödyntää jo olemassa olevia verkostoja sekä myös luoda niitä.

Julkisen sektorin lisäksi yhteistyötä tehtiin esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoiden, yritysten ja muiden yksityisten palveluntuottajien kanssa. Erilaiset tapaamiset, tapahtumat, työryhmät, projektit tai muut foorumit ovat verkostoitumiselle tärkeitä, joita tuotiin esiin haastattelussa. Myös jo sosiaalihuoltolaki 7 a§ (30.12.2014/1301) painottaa yhteisösoseaalityössä yhteistyön merkitystä; hyvinvointialueiden tulee toteuttaa yhteisösoseaalityötä ”*yhteistyössä alueen asukkaiden, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kanssa*”.

Verkostoituminen ja verkostojen olemassaolo ei itsessään takaa onnistunutta yhteistyötä. Toimijoiden välinen yhteistyö ja koordinointi tähtää yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen muun muassa tiedon ja resurssien jakamisella, palveluiden integroimisella, yhteisiä toimintamalleja kehittämällä sekä yhteishankkeiden suunnittelulla ja toteuttamisella. Verkostotyö ja yhteistyö lisäävät työn tehokkuutta eri resursseja hyödyntäen, ja samalla välttämällä päällekkäisen työn tekemistä. (Vierula ym. 2019, 292–300.) Jokainen yhdyskuntatyöntekijä on toiminut työssään pidemmän aikaa, ja jokaisella oli laajat verkostot omalla toimialueellaan eri toimijoiden kanssa. Yksi yhdyskuntatyöntekijä kertoi verkostotuntemuksen hyödyttävän

laajasti työssä: voi hyödyntää jo olemassa olevia palveluita ja koordinoida niitä yhteen tarvittaessa. Verkostojen ja yhteistyön avulla voidaan tavoittaa laajempi joukko ihmisiä ja katkaa erilaisia tarpeita ja ongelmia, jotka yksinään olisivat vaikeampia ratkaista (mt., 292–300).

Y3: Se täytyy muistaa, että me ei toimita yksin, vaan että olennaisesti me kyllä tehdään kaikilla alueilla verkostojen ja järjestöjen kanssa paljon yhteistyötä ...sekä muiden toimialojen kanssa.

Jokainen yhdyskuntatyöntekijä kertoi tekevänsä yhteistyötä ja toimivansa erilaisten verkostojen kanssa. Alueiden monimuotoisuuden takia verkostoyhteistyö vaihteli jonkin verran riippuen alueen toimintakulttuurista ja jo olemassa olevista verkostoista. Alueet, joilla toimii aktiivisesti erilaisia toimijoita ja on jo olemassa toimivia verkostoja, ei nähty yhdyskuntatyöntekijöiden fyysiselle läsnäololle välttämättä tarvetta.

Y3: Ei ole ketään muuta semmoista työntekijää, joka tekisi niinku niin poikkihallinnollista ja kumppanuushenkistä, sekä niinku asiakaspinnassa ja järjestötoiminnassa ja toimialapinnassa ja sitten niitä ristiin rastiin verkottaen toimimaan työtä.

Haastattelussa korostui yhteisöressurssien mobilisointi, jossa jo olemassa olevaa yhteisöä tuetaan tunnistamaan ja hyödyntämään olemassa olevia resurssejaan, kuten järjestöjä ja palveluita. Tarvittaessa yhdyskuntatyöntekijät perustavat uusia verkostoja, tai esimerkiksi itse järjestävät tapahtumia. Juhila (2018) kuvaa kyseistä toimintaa, jossa tehdään yhteisöllistä työtä paikallisten ihmisten kanssa sidoksissa paikallisiin yhteisöihin ja rakenteisiin, paikkalähtöiseksi. Paikkalähtöisyys on sosiaalityön periaate, joka nojaa jo olemassa oleviin sosiaalisiin suhteisiin sekä verkostoihin. Paikkalähtöisellä työotteella pyritään vahvistamaan, tukemaan sekä arvioimaan paikallisia sosiaalisia suhteita ja verkostoja niissä toimivien ihmisten lähtökodista. Paikkalähtöisen yhteisötyön perusta on tunnistaa paikalliset yhteisöt ja ihmiset sekä ottaa heidät sellaisiksi kanssatoimijoiksi, joilla on vastuuta ja sanavaltaa. Tätä antavan ja saavan vastavuoroisuutta kutsutaan hierarkkiseksi vastavuoroiseksi toiminnaksi (Eräsaari 2016, 118).

Y1: -- että on saatu ihmisiä [aikuissosiaalityön työntekijöitä] kentälle vaikka työn realiteetit on muuttunut, että he ei pysty pidempiä projektia, vaikka sitoutumaan, mutta tietty toimintakulttuurin muutos --. niin että se ajattelu on nyt vähän muuttumassa siitä, että mitä sille asiakkaalle tarjotaan.

Yhteistyö aikuissosiaalityön kanssa koettiin merkittäväksi, ja eräs yhdyskuntatyöntekijä toi esiin, että myös aikuissosiaalityössä on alettu omaksumaan yhteisösosiaalinen toimintakulttuuri. Aikuissosiaalityö on olennainen osa sosiaalipalveluja; näiden palveluiden tavoite on edistää osallisuutta tukemalla yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen toimintakykyä. Osallisuutta ja toimintakykyä pyritään tukemaan arjessa erilaisilla keinoilla, jotka kohdistuvat yksilöihin ja heidän lähiyhteisöihinsä. (Lähteinen & Hämeen-Anttila 2017, 69–70, 73)

Y2: -- aikuissosiaalityö on jalkautunut sitten sinne yhdessä kanssani, erilaisiin tapahtumiin, ja saanut kontakteja, ja järjestöihin ja nyt jalkautuu hirveän moneen järjestöön sen kautta, että on rakennettu yhdessä sitten se yhteistyö. Niin se on kyllä tullut sen kautta, että yhdyskuntatyö on tullut alueelle [aikuissosiaalityöhön], että aikaisemmin tätä ei ole ollut ja nyt se toimii todella hyvin --.

Aikuissosiaalityön osallistaminen sekä asiakkaiden/asukkaiden osallistaminen esimerkiksi yhteiskehittäjäryhmien kautta nousi haastattelussa yhdeksi yhteistyön muodoksi. Jalkautuva yhteistyö koettiin hyvänä, ja sen toivottiin jatkuvan sekä lisääntyvän entisestään eri toimijoiden kanssa kuten järjestökentälle. Erään haastateltavan mukaan aikuissosiaalityön tiimien työntekijöiden alkaneen tekemään yhteisösosiaalityötä jalkautumalla kentälle, millä viitattiin esimerkiksi jalkautumista järjestöihin. Hän koki aikuissosiaalityön jalkautumisen erittäin merkittävänä, joskin kaikilla alueilla aikuissosiaalityön kanssa tehtävä yhteistyö ei toteutunut kuitenkaan samoin. Kumppanuusorientaatio asettaa sosiaalityöntekijöille uusia haasteita perinteisten roolimallien sijaan ja korostaa vuorovaikutusta asiakkaiden kanssa (Roivainen 2002a, 215).

Y4: -- kyllä sanon suoraan, että mä en tiedä kaikkia alueen verkostoja toimijoilta, -- se alue on niin suuri ja nämä verkostomaailma elää koko ajan - tulee ja menee.

Yksi yhdyskuntatyöntekijä nosti myös esiin verkostotyön haasteelliseksi suurien alueiden vuoksi, täsmentäen ettei isoilla alueilla kykene olemaan tietoinen jokaisesta toimijasta, järjestöstä, hankkeesta tai muusta toiminnasta. Eri alueilla toimii erilaisia hankkeita, järjestöjä tai muita vaihtuvia verkostoja, ja näiden toimijoiden vaihtuvuus asettaa osaltaan yhteistyön

toteutumiselle vaihtelevasti mahdollisuuksia. Yksi yhdyskuntatyöntekijä totesi yhteistyön muodostamisen olevan luovaa, ja verkostoyhteistyön olevan melko vapaata.

Y3: Mitä mä oon ollut koordinoimassa tai yhteiskoordinoimassa sitten ihan vaikka niinku aikuissosiaalityön tiimin kanssa.

Useampi yhdyskuntatyöntekijä toi esiin myös yhteiskoordinoimisen, jossa toimintaa koordinoidaan yhdessä jonkun muun toimijan kuten aikuissosiaalityön kanssa. Kyseinen yhteiskoordinoiminen on koettu hyväksi ja kannattavaksi tavaksi toimia. Yhdyskuntatyöntekijät ovat mukana usein järjestettävien toimintojen eri vaiheissa: alkuun toiminnan järjestämisessä ja toteuttamisessa esimerkiksi koordinoivana tahona tai avustamassa fyysisten tilojen ja yhteistyön hankinnassa. Toimintojen käynnistymisen jälkeen yhdyskuntatyöntekijöiden rooli voi muuttua toimintaa tukevaksi; varmistetaan toiminnalle tarvittavat mahdollisuudet yhdenvertaisen palvelun tai toiminnan tuottamiseksi.

Y1: -- sitten vaan me vaan laitetaan viestiä kehiin, että terve mä oon yhdyskuntatyöntekijä, että haluttaisiin tulla tutustumaan alueeseen.

Yhdyskuntatyöntekijät kertoivat hyödyntävänsä työssään sosiaalista mediaa. Sosiaalinen media ja muut verkkopalvelut ovat nykyaikainen ja yleistynyt tapa sosiaaliselle kanssakäymiselle. Verkkopalvelut ovat oiva paikka yhteisöissä tehtävällä sosiaalityölle, jossa korostuu alueperustainen yhteisöllinen lähestymistapa. Verkossa tehtävä työ vaatii kuitenkin työntekijältä taitoa tunnistaa verkolle ominaiset vuorovaikutuksen tavat. (Juhila 2018; Karjalainen 2021, 11.) Yksi yhdyskuntatyöntekijä kertoi esimerkiksi verkostoituvansa sosiaalisen median alustoilla alueen eri toimijoiden kanssa. Sosiaalinen media koettiin mahdollisuutena saada kontakteja tarvittaessa, sekä se nähtiin verkostoitumisalustana esimerkiksi sosiaalisen median alueellisissa ryhmissä. Verkossa tehtävän verkostoitumisen lisäksi he kuvasivat myös perinteisempiä verkostoitumisen tapoja; käydään eri tapahtumissa, uusilla alueilla tai toimijoilla tutustumassa, tai järjestetään itse tapahtuma.

5.3 Työnkuva

Yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat työnkuvaansa monipuoliseksi, joka mukautuu asuinalueiden tarpeen mukaan huomioiden sosiaalialan ammattietiikan. Yhdyskuntatyöntekijöiden kuvaukset työnkuvastaan kytkeytyvät osallisuuden edistämiseen; niissä korostui asukaslähtöisyys, matalan kynnyksen työote sekä rakenteellinen sosiaalityö.

Yhdyskuntatyötä tehdään ”*ruohonjuuritasolla*”; yhdyskuntatyöntekijät eivät ole viranhaltijoita, ja työnkuvaan ei kuulu esimerkiksi viranomaispäätöksien tekeminen tai asiakastietojärjestelmän käyttö. Tämä voi osaltaan edesauttaa yhdyskuntatyöntekijöiden lähestymistä. Työnkuvassa tuli esiin myös sekä työn pitkäjänteisyys että kyky reagoida tarvittaessa nopeasti. Lisäksi yhdyskuntatyöntekijöiden työnkuvalle oleellista oli alueellinen kaikkiin asukaisiin kohdistuva ja myös muut toimijat huomioon ottava saavutettuun luottamukseen perustuva työote.

Y4: -- ja se mikä ehkä erottaa meidät periaatteessa muista mun mielestä, kun me tehdään työtä niinku asukaslähtöisestilähtöisesti.

Sen sijaan, että työtä tehtäisiin yksilön tarpeiden mukaan, yhdyskuntatyöntekijät keskittyvät asuinalueen asukkaiden ja toimijoiden tarpeisiin mahdollistaen alueen pääsyn osalliseksi hyvinvoinnin resursseihin. Myös Roivaisen (2008, 30–31) tutkimuksessa yhdyskuntatyöntekijät kertoivat työn olevan asukaslähtöistä, mikä johtuu erityisesti siitä, että yhdyskuntatyöntekijät tulkitsevat asiakkuuden yksilöasiakkuuden sijaan yhteisölliseksi asiakkuudeksi. Roivaisen artikkelissa ei kuitenkaan tuotu esiin yhdyskuntatyön työotteen ulottumista palvelemaan koko alueen toimijoita, joka korostui tässä tutkielmassa ja haastattelussa. Myös laki ottaa kantaa yhteisösosiaalityön tarkoitukseen: sosiaalihuoltolain mukaan (30.12.2014/1301, 7 a §) yhteisösosiaalityön avulla *edistetään yhteisöjen sosiaalista eheyttä ja hyvinvointia sekä hyviä väestösuhteita.*

Y1: Jotenkin se aina se toiminnan taso on niinku riippuvaista siitä, että mitä siellä tarvitaan.

Eräs yhdyskuntatyöntekijä kertoi, että toiminnan taso on riippuvaista siitä, mikä tukee alueen tarvetta parhaiten. Yhteisössä tehtävässä sosiaalityössä tärkeää onkin irtautua kategorisoinneista ja keskittyä paikallisten ihmisten asuinympäristöön sen hyvine ja huonoine puolineen

sekä mahdollisuuksineen ja uhkineen. Asumis- ja elinympäristöt ovat aina erilaisia, ja ihmisten luomat käsitykset niistä puoltavat ajatusta siitä, ettei tehtävä työ voi noudattaa samaa kaavaa jokaisella alueella. (Juhila 2018.) Jollakin alueella kehitetyt hyvät työkäytännöt eivät automaattisesti aja toisen alueen tarpeita; työ vaatii paikallisen kontekstin huomioimisen (Kemppainen ym. 2010, 13–14).

Y1: tää on semmoista luovaa taiteilijan työtä, -- niinku orgaanista, ihan niinku mielikuvitusta - kaikki keinot käyttöön, -- siellä on vaan joku semmoinen maailmanparannus kompassi.

Yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat työnkuvaansa värikkäästi. Yksi yhdyskuntatyöntekijä kuvaili työskentelyä orgaanisena, eli luonnollisesti kehittyvänä työnä, jossa korostuu eettinen työote. Yhdyskuntatyöntekijät eivät toimi viranhaltijoina, eivätkä he tee esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaisia päätöksiä; tämä voinee alentaa kynnystä olla yhteydessä yhdyskuntatyöntekijään. Yhdyskuntatyöntekijöillä ei ole käytössään asiakastietojärjestelmää – he eivät näe asiakkaista mitään tietoja eivätkä he kirjaa asiakkaista mitään, joka osaltaan voi myös madaltaa kynnystä kohtaamisissa. Tietoinen viranomaisroolin purkaminen mahdollistaa tasavertaisen kohtaamisen työntekijän ja palvelua saavan henkilön välille, ja se useimmiten toteutuu juuri jalkautuvassa tai etsivässä sosiaalityössä (Karjalainen ym. 2021, 19–20).

Y4: --- me ollaan siellä elävässä elämässä, siellä asuinalueella, ja sitten me tehdään kaikkien kanssa yhteistyötä, ja meillä ei ole niinku sellaista tiukkaa byrokratiaa meidän pitäisi odottaa joltain esimieheltä lupaa että saadaanko me olla yhteydessä.

Eräs yhdyskuntatyöntekijä toi esiin myös sen, ettei heidän työnkuvansa noudata tiukkaa byrokratiaa, mikä mahdollistaa työn tekemisen asukaslähtöisesti ja luovasti. Yhdyskuntatyötä kuvattiin myös pitkäjänteiseksi työksi, jonka perustana on luottamus. Yhdyskuntatyön edellyttämä laaja-alainen tuntemus alueen palveluista ja sen erityisyyksistä syntyy pitkäjänteisellä työotteella, ja jokaisella haastateltavalla olikin pitkä työkokemus yhdyskuntatyöstä.

Y3: niin sitten me lähdetään viemään sitä asiaa eteenpäin [viitataan esimerkiksi asuin alueella havaittuun huoleen], että tällaisia työntekijöitä ei meillä oikein ole, että meillä on sitä yleisosallisuustyötä, että sitä meillä on niinku paljon.

Työntekijät kokivat, että heidän tapansa toimia on ”alhaalta ylöspäin” suuntautuvaa toisin kuin monessa muussa työssä, ja he kuvasivat työmenetelmää myös yleisosallisuustyöksi. Tällä viitattiin siihen, että heidän tekemistään määrittävät asukkailta tai alueen toimijoilta saatu tieto, huolet ja havaitut ilmiöt, joihin yhdyskuntatyöntekijät tarttuvat. Useat yhdyskuntatyöntekijät toivat esiin, että sosiaalialan ammattietiikka ja erityisesti työkokemus tarjoaa monipuolisen ja syvällisen ymmärryksen yhteiskunnallisista haasteista ja ihmisten tarpeista.

Y1: kyllä kiitettävästi tuntuu [aluekehittämisasioissa] nykyään tulevan kutsuja yhdyskuntatyölle --.

Haastattelussa tuli esiin, että yhdyskuntatyöntekijöiden tehtävänsä on saamansa tiedon avulla edistää muutoksia ylemmällä tasolla vaikuttaen esimerkiksi kaupunkisuunnitteluun tai alueen asukkaiden palveluihin. Yhdyskuntatyöntekijät toivat esiin, että tuntemus oman alueen tilanteesta ja sosiaalisista ongelmista edesauttaa vaikuttamistyössä ylemmällä tasolla. Usein yhdyskuntatyöntekijöitä pyydetäänkin asiantuntijoiksi esimerkiksi kaupunkikehittämiseen liittyvissä asioissa. Yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat yhdyskuntatyön sosiaalityön asiantuntemuksen auttavan luomaan malleja kentälle, mutta lisäksi työhön vaaditaan omaa alueasiantuntijuutta. Lisäksi yksi yhdyskuntatyöntekijä kertoi esimerkin järjestämästään koulutuksesta isännöitsijöille heidän huolestaan kasvaviin vuokravelkoihin. Yhdyskuntatyöntekijän järjestämässä tapahtumassa järjestö ja alueen sosiaalityö kertoi tilaisuudessa kyseisestä sosiaalisesta ongelmasta ja työskentelyn keinoista.

Kyseinen tulos viittaa yhdyskuntatyöntekijöiden juurtuneeseen tapaan toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä. Rakenteellisen sosiaalityön tarkoituksena on tuoda esiin asiakastyössä havaittuja ilmiöitä sekä kehitysehdotuksia julkiseen keskusteluun ja poliittiseen päätöksentekoon. Rakenteellisen sosiaalityön taustalla on tavoite sosiaalisten ongelmien ehkäisystä sekä esimerkiksi kuntapolitiikan sekä asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämisestä. (Karjalainen ym. 2019, 80.)

Y2: Tää on tämmöistä työtä missä pitää tuntea alueet avainhenkilöt ja ja pitää niinku olla sellainen suhdeverkosto niin mikä mahdollistaa jotain työn.

Yhdyskuntatyöntekijät toivat haastattelun aikana useasti esiin sen, että heillä on laaja tuntemus omaan alueeseensa, joka mahdollistaa nopeankin reagoinnin asukkaiden tai alueen toimijoiden tarpeisiin ja huoliin. Eräs yhdyskuntatyöntekijä kuvasi työnkuvaa koordinaattorina, joka ei välttämättä toimi fyysisesti alueella – hän yhdistää eri toimijoita keskenään. Myös esimerkiksi Osborne (2006, 378–380) ja Hakari (2013, 37–39) kuvaavat nykyisen yhteisösozialiteetin tapaa verkostoitua ja tehdä yhteistyötä erilaisten toimijoiden kanssa. Haastattelussa tuli esiin näkökulma, jossa yhdyskuntatyöntekijät itse ovat oman alueensa avainhenkilöitä muodostaen tarvittaessa verkostoja.

Y2: -- me ollaan niinku sellainen matalan kynnyksen taho.

Yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat itseään matalan kynnyksen tahona, johon kuka vain voi olla yhteydessä lähes tulkoon mistä tahansa aluetta pohdituttavassa kysymyksessä - olipa kyseessä sitten järjestön tarve tiloille tai vuokranantajien huoli kasvavista vuokraveloista. Matalan kynnyksen käsite on moninainen, joka on tullut Suomeen jo 1990-luvulla. Käsitteellä viitataan useimmiten palveluun, jossa tuetaan haavoittuvassa asemassa olevia, mutta käsitettä voidaan tarkastella myös laajemmin: tavoite on saavuttaa tuen tarpeessa olevat henkilöt ja kohdata heidät ilman korkeita institutionaalisia tai ammatillisia rajoitteita. (Juhila 2018.) Yhdyskuntatyöntekijöiden vastauksissa matalalla kynnyksellä viitattiin myös siihen, että kaikkien alueen toimijoiden on helppo olla heihin yhteydessä, mutta samalla he ovat aina valmiita keskustelemaan ja *juomaan kupin kahvia* asukkaan kanssa. Matalan kynnyksen toiminnaksi työnkuvansa profiloimalla yhdyskuntatyöntekijät purkavat osallisuuden esteitä. Näin voidaan edistää osallisuuden kokemusta kuuntelemalla ihmisiä ja eri toimijoita heidän tilanteestaan, tavoitteistaan, toiveistaan ja tarpeistaan (Osallisuuden edistäjän opas 2023).

5.4 Työn tukitoimet yksilön ja yhteisön osallisuuden edistämiseksi

Osallisuus on laaja käsite ja sen merkitys voi vaihdella eri konteksteissa. Osallisuuden tavoitteena on luoda muun muassa yhteisöjä, joissa jokaisella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omiin ja yhteisön asioihin edistäen näin yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia. Osallisuus käsittää myös ihmisen oman kokemuksen kuulumisesta, hyväksynnästä ja

arvostuksesta omassa ympäristössään. Osallisuus voi ilmetä esimerkiksi mahdollisuutena käyttää yhteisön resursseja ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Osallisuus voi ilmetä myös henkilön kokemuksena tasavertaisista oikeuksista ja mahdollisuuksista. (Leemann & Hämäläinen 2016, 586–594.)

Yhdyskuntatyöntekijöiden haastattelussa korostui koko asuinalueen yhteisön osallisuuden edistäminen tavoite, kuten yhteisöllisten toimintojen, tapahtumien ja palveluiden tuottaminen, koordinoiminen, tukeminen ja kehittäminen. Yhdyskuntatyön tavoitteeksi katsottiin olevan toimialueen ja kaupungin hyvinvoinnin edistäminen. Lisäksi tavoitteena oli lisätä alueen viihtyvyyttä ja turvallisuutta ottamalla huomioon kaikki asukasryhmät saattaen heidät yhteiseen vuoropuheluun alueen tarpeista ja toimintojen toteuttamisesta. Haavoittuvassa asemassa olevat asukkaat otetaan yhdyskuntatyöntekijöiden mukaan laaja-alaisesti huomioon yhdyskuntayössä. Tämä ilmenee esimerkiksi aktiivisella ja matalan kynnyksen työtteellä, sekä aktiivisesta tietoisuudesta oman toimialueen sosiaalisista ongelmista.

Yhdyskuntatyöntekijät toimivat usein avainhenkilöinä, yhdistäen alueen toimijoita ja palveluita keskenään tarjoten käytännön tukea toimintojen järjestämiseen. Lisäksi yhdyskuntatyöntekijät toivat esiin ennalta ehkäisevän työtteen. Ennaltaehkäisevällä sosiaalityöllä tarkoitetaan työtettä, jossa erilaisiin ihmisten riskitilanteisiin pyritään puuttumaan varhain, niin ettei varsinainen ongelma pääsisi syntymään (Juhila 2018). Ennaltaehkäisevä toiminta ilmeni muun muassa havainnoimalla aktiivisesti alueen sosiaalisia ilmiöitä, tuottamalla ja kehittämällä esimerkiksi ryhmätoimintaa tai muita palveluita, tiedottamisena sekä olemalla matalan kynnyksen taho. Yhdyskuntatyöntekijät pyrkivät haastatteluiden mukaan myös toimimaan alueensa äänenä ja edustajina erilaisissa suunnitteluprosesseissa sekä tapahtumissa. Jalkautuminen omalle toimialueelle nähtiin merkittävänä osana työtä, ja se tapahtuu monin eri tavoin: säännöllisin tapaamisin, yhteisöllisissä tiloissa tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Y3: -- yritetään vähän niinku kannatella sen asuinalueen yhteiseen veneeseen niitä kaikkia asukasryhmiä jollain tavalla.

Yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat työn olevan merkittävä tukitoimi yhteisöllisten toimintojen, tapahtumien ja palveluiden koordinoimiseen, tukemiseen ja kehittämiseen. Tämän tavoitteena on rakentaa asuinalueelle sen tarpeista lähteviä toimintoja niin, että ne edistävät

koko asuinalueen hyvinvointia, viihtyvyyttä ja turvallisuutta. Eri toimijoiden kumppanuuksiin rakentunut toiminta viittaa kansalaisorientaation näkökulmaan, jolla pyritään tuomaan esiin marginaalisia alueita ja väestöryhmiä, sekä edistämään väestön osallisuutta (Karjalainen ym. 2021, 11).

Y1: Pyydettiin asukkaat esittelemään aluetta ja lähdettiin tutustumaan ja nyt sitten seuraavassa vaiheessa lähdetään rakentamaan sitä, että niinku niiden asukkaiden kertomiin tarpeisiin, että mitä tiloja ne tarvitsee, mitä tukea ne tarvitsee.

Yhdyskuntatyöntekijät pyrkivät tavoittamaan laaja-alaisesti kaikkia asuinalueensa asukkaita ja toimijoita, jotta alueen toiminnot, tapahtumat ja palvelut vastaisivat mahdollisimman laajasti asukkaiden tarpeisiin. Tavoitteena on siis ottaa huomioon kaikki asukasryhmät, tarjota osallistumismahdollisuuksia kaikille sekä saattaa asukkaat yhteiseen vuoropuheluun alueen tarpeista ja toimintojen toteuttamisesta. Näillä toimilla pyritään varmistamaan, että asukkailla on jatkossa tarvittava tuki toimia aktiivisina osallistujina alueensa kehittämisessä ja päätöksenteossa. Asukkaiden aktivointi toimintaan omassa elinympäristössä viittaa toimintaosallisuuden vahvistamiseen (Sihvo ym. 2018). Osallisuus tarkoittaa ihmisen kokemusta kuulumisesta ja huomioiduksi tulemistä. Se merkitsee sitä, että yksilö tuntee olevansa tärkeä osa suurempaa kokonaisuutta, saa äänensä kuuluviin omana itsenään sekä voi vaikuttaa niin omaan elämäänsä kuin yhteisiin asioihin. (Isola ym. 2017.)

Y1: -- jos jossain vaikka on ongelma niin siis se tapa lähestyä vaikka on se, että järjestän sitten ihan tapahtuman alueella. Otan bändin mukaan ja meidän aukiolle – ne keinot on moninaiset.

Yhdyskuntatyöntekijöillä oli erilaisia tapoja tavoittaa alueen asukkaita ja toimijoita. Yhdyskuntatyöntekijät tunnistivat, että moni alueen toimija tuntee heidät jo vuosien takaa, ja tieto heidän toiminnastansa on levinnyt ihmisten keskuudessa. Yksi yhdyskuntatyöntekijä toi esiin myös näkökulman, ettei jotkut asukkaat tiedä yhdyskuntatyöstä mitään. Yhdyskuntatyöntekijät toimivat muun muassa työprofiileilla sosiaalisessa mediassa, jossa heitä voi lähestyä. Lisäksi yhdyskuntatyöntekijät jalkautuivat vaihtelevasti omalle asuinalueelle; osan mielestä perinteinen *toriporukoiden* tapaaminen siellä missä he oleskelevat koettiin merkityksellisenä. Yksi yhdyskuntatyöntekijä kertoi oman työhuoneen avoimine ovineen tavoitettavan asukkaita. Tuotetut toiminnot asukkaiden tavoittamiseksi voivat olla myös yksittäisiä tapahtumia, kuten kaikille avoimia musiikkitapahtumia.

Yhdyskuntatyöntekijät toivat esiin myös tiedotuksellisen työtteen, jossa alueen asukkaita ja toimijoita tiedotetaan alueen palveluista. Työtettä, jossa asukkaan oikeutta saada tietoa edistetään, kutsutaan tieto-osallisuuden edistämiseksi (Sihvo ym. 2018). Tiedottaminen saattaa tapahtua esimerkiksi sosiaalisen median alustoilla tai viemällä paperitiedotteita asuinyhtiöille. Keinoja oli monia. Haastattelussa tuotiin esiin, että hyvät verkostot mahdollistivat tiedottamisen eri toimijoiden hallinnoimilla alustoilla. Toisinaan tiedottaminen ja neuvota saattoi olla myös yksilöllisempää, jossa esimerkiksi alueen sosiaalityöstä oli pyydetty asukkaalle yksilöllistä tiedoksiantoa alueen toiminnoista. Yhdyskuntatyöntekijät toivat esiin muun muassa sen, että palveluiden viestinnässä tulee myös ottaa kaikki huomioon. Kaikki henkilöt eivät käytä sähköisiä palveluita, joten myös perinteiset paperiset tiedotteet ovat tarpeen, sekä lisäksi tietoa alueen asioissa annetaan muun muassa aikuissosiaalityölle tietoon ja jaettavaksi. Lisäksi yksi yhdyskuntatyöntekijä kertoi, että hänen työhuoneensa on aikuisosiaalityön aulassa, jossa kohtaa matalalla kynnyksellä asukkaita.

Y2: ja on niin kun hirveän monenlaista on tehty yhdessä ja se yhteistyökehittämisyhmä, missä niinku nimenomaan asiakkaiden niinku vaikuttaminen ja vahvistaminen siihen, että he voi omiin palveluihinsa niinku intoutuu kehittämään niitä niitä omia asioitaan ja vahvistuu ja voimaantuu.

Muutama yhdyskuntatyöntekijä toi esiin osallistumisensa kuukausittaiseen asiakasraatiin, jossa raadin muodostavat yhdyskuntatyöntekijän lisäksi aikuissosiaalityön ammattilaiset ja heidän asiakkaansa. Raadin tavoitteena on kehittää sosiaalialan palveluja asiakkaiden antamien kokemusten, ajatuksien ja ideoiden pohjalta yhä asiakaslähtöisemmiksi. Yhdyskuntatyöntekijän rooli on raatia ohjaava. Asiakasraadit ovat yksi tapa edistää asiakasosallisuutta ottamalla asiakkaat mukaan palveluiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja kehittämiseen (Leemann ym. 2015, 1–2; McLaughlin 2009). Yhteistyön korostuminen yhdyskuntatyössä kytkeytyy osallisuuden ja osallisuustyön näkökulmasta muun muassa alueelliseen monialaiseen yhteistyöhön eri toimijoiden välillä, palvelujen yhteiskehittämiseen sekä ylipäätään vuoropuhelun lisäämiseen eri tahojen välillä (Isola ym. 2017, 25–42.)

Y4: mä oon pari ryhmää käynnistänyt, että ne on tota no seniori-ikäisiä, toinen on semmoinen hyvinkin heikompiosasia seniori-ikäisiä.

Toisinaan yhdyskuntatyöntekijät järjestävät erilaisia säännöllisesti kokoontuvia ryhmiä alueen asukkaille. Yksi yhdyskuntatyöntekijä kertoi järjestäneen alueelleen kaksi senioreille

suunnattua ryhmää. Yksi yhdyskuntatyöntekijä kertoi esimerkkinä yhteisöpuutarhan perustamisen yhteistyössä aikuissosiaalityön kanssa. Työskentely viittaa liittämisorientaation ja huollollisen orientaation lähestymistapaan. Orientaatioiden tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä ja edistää väestön osallisuutta. Huollollinen näkökulma korostaa yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän vastuuta huolenpidosta. (Karjalainen ym. 2021, 11.)

Eräs yhdyskuntatyöntekijä mainitsi sosiaalisen raportoinnin tuottamisen yhteistyössä aikuissosiaalityön tiimin kanssa. Yksi yhdyskuntatyöntekijä kuvasi tilannetta, jossa oli jo pidemmän aikaan havainnut aikuissosiaalityössä nousevan keskustelun vuokravelkatilanteiden kasvavasta määrästä ja vaikutuksista. Yhdyskuntatyöntekijä ehdotti ammattilaisille konkreettista raportointia tilanteesta. Lopulta yhdyskuntatyöntekijä tapasi sosiaalialan ammattilaisia useampaan otteeseen ja toimi raportin kirjurina. Sosiaalinen raportointi voikin toimia yhtenä tapana lisätä yhteisön osallisuutta. Sosiaalisella raportoinnilla pyritään tuottamaan ja jakamaan tietoa sosiaalialan ilmiöistä, kehityksestä ja kysymyksistä. Sosiaalisen raportoinnin tavoitteena on edistää ymmärrystä asioiden tilanteesta, tarpeista ja haasteista. Sen tarkoituksena on tiedon jakaminen, ilmiöiden kehittymisen seuraaminen ja raportointi, poliittinen vaikuttaminen, palveluiden kehittäminen ja yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäminen sekä edistäminen. Sosiaalista raportointia voi tapahtua eri tasoilla, kuten paikallisella, alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. (Hussi 2005, 12–14.)

Y4: -- itse näen, että se on vähän tämmöistä ehkäisevää työtä, sosiaalialan ehkäisevää työtä ...

Eräs yhdyskuntatyöntekijä kuvasi työtä sosiaalialan ehkäisevänä työnä, joka on pysynyt työn vahvana periaatteena jo vuosia (ks. Roivainen 2004). Yhdyskuntatyöntekijät havainnoivat jatkuvasti ja aktiivisesti alueella puhuttavia ilmiöitä ja asioita esimerkiksi paikallisilla somealustoilla, mutta myös esimerkiksi kontaktoimalla paikallisia toimijoita kuten kauppiaita. Toisinaan yhdyskuntatyöntekijöihin ollaan suoraan yhteydessä huolesta. Huolen aiheena voi olla esimerkiksi päihteidenkäyttö tai sen lisääntyminen. Myös muiden haastateltavien vastauksissa nousi esiin ennaltaehkäisevä työote: yhdyskuntatyöntekijät kertoivat, että usein työtehtävän taustalla on huoli-ilmoitus jostain uudesta alueelta kumpuavasta haasteesta, johon yhdyskuntatyöntekijät pyrkivät puuttumaan jo varhain verkostoitumalla tarvittavien tahojen kanssa.

Y4: jos esimerkiksi on alue missä on hyvin paljon erilaisia toimijoita ja verkostoja jo olemassa, jotka on hyvin niinku tehokkaita ja vilkkaita, niin mä koen, että sinne ei ehkä nyt mun työpanos kauheasti anna lisäarvoa, niin sitten mä meen ehkä jollekin vähän sellaiselle hiljaisemmalle alueelle, missä on ehkä se heikompi osasia asukkaita ja siinä kohti teen semmoista vähän täsmätyötä.

Ennaltaehkäisevä työote korostui lisäksi työn kohdentamisessa; yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat tekevänsä niin sanottua ”täsmätyötä” sellaisilla alueilla, jossa ei ennestään ole toimijoita ja verkostoa tai missä asustaa haavoittuvassa asemassa olevia luoden sinne alueen tarpeisiin sopivaa verkostoja ja toimintoa. Yhdyskuntatyöntekijät kertoivat myös käyttävänsä työssään hyväksi positiivisen diskriminaation -kartoja (PD eli myönteinen erityiskohtelu). Jo yhdyskuntatyön rantautuessa Suomeen 1970-luvulla puhuttiin poliittisesti, sosiaalisesti ja ekonomisesti alioikeutettujen ryhmien negatiivisen erityiskohtelun ”hienostuneesta” muodosta (Harju 1977, 57), joka terminä on sittemmin jalostunut positiiviseksi diskriminaatioksi. Positiivinen erityiskohtelu voi olla tarpeen silloin, kun pelkkä lainsäädännöllinen tasa-arvo ei riitä varmistamaan kaikille tasavertaisia mahdollisuuksia käytännössä. Positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan sitä, että heikommassa asemassa olevaa ryhmää tai henkilöä kohdellaan poikkeuksellisesti siten, että se parantaa heidän todellisia mahdollisuuksiaan. (Yhdenvertaisuuden edistäminen ja positiivinen erityiskohtelu n.d., 4–7.) Sen sijaan sellaisilla alueilla, joissa verkostoja ja toimijoita on jo runsaasti, työnrooli saattoi näkyä enemmän koordinoivana.

Y4: -- mä koko ajan kannustin ihmisiä olemaan yhteydessä -- siitä tilanteesta, niitä kävijöitä ja työntekijöitä - kaikkia. Mutta aina vastaus oli, että ne ei uskalla olla yhteydessä mihinkään.

Kaikki yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat työn tärkeänä tehtävänä edistää asukkaiden äänen kuulemista. Tätä kuvattiin monessa eri tasossa. Yksi yhdyskuntatyöntekijä kertoi, että oli saanut yhdestä matalan kynnyksen kohtaamispaikassa käyviltä henkilöiltä ja työntekijöiltä palautetta siitä, ettei paikan palvelulupaus toteudu muun muassa aukioloaikojen suhteen, mutta henkilöt eivät itse uskaltaneet olla yhteydessä toiminnan järjestävään tahoon. Yhdyskuntatyöntekijä vei kyseisten henkilöiden asiaa eteenpäin järjestävälle taholle, ja ongelmaan tartuttiin sekä epäkohtiin puututtiin. Yhdyskuntatyöntekijät pyrkivät aktiivisesti varmistamaan, että asukkaat voivat ilmaista näkemyksensä ja huolensa. Tämä edistää osallisuutta antamalla äänen niille, joilla voi olla vaikeuksia saada äänensä kuuluviin.

Yhdyskuntatyöntekijöillä on myös rooli toimia koko toimivaltaisen asuinalueen äänenä vaikuttamis- ja kehittämistyössä. Kaikki yhdyskuntatyöntekijät toivat esiin sen, että he saavat toistuvasti asiantuntijakutsuja esimerkiksi kaupunki uudistukseen tai muuhun aluekehittämiseen liittyviin tapahtumiin ja työpajoihin. Yhdyskuntatyöntekijät kertoivat, että organisaatiot ja toimijat erilaisissa suunniteluissa ovat kiinnostuneita yhdyskuntatyöntekijöiden havainnoista asuinalueen suhteen. Yhdyskuntatyöntekijöiden kokemus oli, että heiltä odotetaan laaja-alaista tuntemusta ja näkökulmaa asuinalueen nimissä kuin sosiaalialan asiantuntemusta. Sosiaalityön rooli ennaltaehkäisevässä työssä on olla tehdä yhteistyötä muiden ammattilaisten ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa olemalla mukana esimerkiksi asuinalueiden ja niiden palveluiden suunnittelussa (Juhila 2018).

Y1: Kyllähän meidän pitää olla tunnettuja niinku siellä alueella, ja siellä alueverkostossa. Siis koko ajanhan ainakin mä käyn siellä kokoustamassa ja hengailmassa, mutta kyllä yksi hyvin keskeinen on noi aukiot, joissa on paljon päihdeporukoita esimerkiksi - niin kyllä siellä tulee hengailtua --.

Jalkautumista omalle toimialueelle pidettiin merkittävänä osana työtä usean yhdyskuntatyöntekijän mielestä. Osallisuus liittyy ihmisen kokemukseen kuulumisesta, hyväksynnästä ja arvostuksesta omassa ympäristössään; se voi ilmetä mahdollisuutena olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa tai nauttia tasavertaisista oikeuksista ja mahdollisuuksista. Osallisuuden tavoitteena on luoda yhteiskuntia ja yhteisöjä, joissa jokaisella on mahdollisuus osallistua ja näin ollen edistää yhdenvertaisuutta. (Leemann & Hämäläinen 2016, 586–594.)

Jokainen yhdyskuntatyöntekijä toi esiin erilaisia tapoja jalkautua asuinalueelleen; joku kävi säännöllisesti tapaamassa torilla oleskelevia henkilöitä, toinen jalkautui yhteisölliseen matallan kynnyksen kahvilaan, jossa oli ilmainen naapurikauppiaan kahvitarjoilu asukkaille. Jalkautumista tehtiin myös yhdessä aikuissosiaalityön sekä jalkautuvan sosiaalityön ja muiden toimijoiden kanssa. Yhdyskuntatyöntekijät toivat esiin yhden heidän työnsä tavoitteena olevan esimerkiksi aikuissosiaalityön jalkautumisen asuinalueille sekä osallistaa järjestöyhteistyötä vakaaksi osaksi yhteisöä. Muutama yhdyskuntatyöntekijä toi esiin, että kyseinen toiminta on tuottanut positiivista tulosta. Sen sijaan yhdellä yhteiskuntatyöntekijällä oli kokemus, että aikuissosiaalityön jalkauttamisen tavoitteet olivat kariutuneet heidän kiireeseensä.

Y1: mutta samalla mä korostan, että jotta sä voisit täällä hallinnossa aidosti edustaa sitä, niinku paikan alueellista näkemystä ihmisten tarpeista kertoa, niin siellä on oikeasti välillä pakko olla siellä korttelitasolla tapaamassa ja kuulemassa ja havainnoimassa, että siksi on sitä semmoista niinku vertikaalista liikkumista myös koko ajan.

Usean yhdyskuntatyöntekijän mukaan jalkautuminen omalle alueelle nähtiin tärkeänä, jotta yhdyskuntatyössä voidaan todellisesti tuntea oman alueen erityispiirteet ja tehdä rakenteellista sosiaalityötä. Eräs yhdyskuntatyöntekijä painotti todellisen yhteyden luomiseen alueeseen ja sen tarpeisiin edellyttää fyysistä läsnäoloa, ihmisten kuuntelemista ja kohtaamista heidän keskuudessaan. Tämä mahdollistaa syvemmän ymmärryksen alueen haasteista ja mahdollisuuksista; tämä auttaa yhdyskuntatyöntekijöitä palvelemaan, edustamaan ja tukemaan alueen asukkaita paremmin. Tätä sanoitetaan yhden yhdyskuntatyöntekijän mukaan jatkuvana *vertikaalisena liikkumisena*, jolla viitattiin tiedon viemistä esimerkiksi asukkailta päättäjätasolle. Hyvät, luottamukselliset suhteet asukkaisiin ja eri toimijoihin sekä organisaatioon omalla alueella nähtiin työtä edistävänä, mutta myös työn edellytyksenä.

Aineistohavainnot tuovat esiin yhdyskuntatyön yhteisössä toteuttaman sosiaalityön otteen, jossa korostuu jalkautuminen. Yhteisössä tehtävällä sosiaalityössä, jolla ollaan fyysisesti lähellä asukkaita, voidaan edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta, osallisuutta ja ihmisten pysyvyyttä edistävää luovaa toimintaa. On huomattu, että juuri jalkautuvan ja alueperustaisen yhteisössä tehtävän sosiaalityön kehittämisen ja toteuttamisen keinoin voidaan tukea sosiaalista yhteenkuuluvuutta, ihmisten toimijuutta ja osallisuutta. (Karjalainen ym. 2019, 68–69.) Lisäksi yhdyskuntatyöntekijöiden haastattelussa korostui yhdyskuntatyö yksilöiden ja yhteisöjen parissa sekä toiminnallisen osallistumisen että kokemuksellisen osallisuuden yhtymäpintana.

5.5 Työssä kohdatut haasteet

Sosiaalialalla kohdetaan yleisesti monenlaisia ja monimuotoisia haasteita yhteiskunnan tuomien muutoksen mukana. Sosiaalialalla oleva yleinen resurssipula asettaa työn teolle haasteita tarjota laadukasta palvelua sitä tarvitseville. Kasvavat asiakastarpeet ja myös yhä moninaisemmat ja kompleksiset sosiaaliset, taloudelliset ja terveydelliset haasteet vaativat työntekijöiltä kykyä tunnistaa ja vastata näihin tarpeisiin. Luottamus on asiakassuhteiden perusta, ja työskentely vaatii usein yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa. (Thompson

2005.) Tällaiset haasteet asettavat rajoitteita ja reunaehdoja myös osallisuuden edistämislle yhdyskuntatyössä.

Yhdyskuntatyöntekijöiden kohtaamat työn haasteet olivat moninaisia ja ne vaihtelivat jonkin verran alueittain. Yleisesti haastattelussa nousivat esiin rajalliset resurssit, yhteisöjen moninaiset tarpeet, yhteistyö sekä alati muuttuva yhteiskunta ja uusien ilmiöiden tuomat haasteet. Yhdyskuntatyöntekijät kokivat yleisesti toimivansa liian suurilla alueilla ainoana yhdyskuntatyöntekijöinä. Jokainen alue on erilainen erilaisine haasteineen, joihin vastaaminen vaatii jokaiselta yhdyskuntatyöntekijältä luovuutta ja kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Yhdyskuntatyön pitkäjänteisen työn luonteen vuoksi nykyajan odotukset nopeatempoisesta toiminnasta koettiin ristiriitaisena.

Y4: -- meillä on todella liittyen tuohon älyttömän suuriin asuinalueeseen, eli mehän ei voida -- ehkä ajatella niinku silleen, ehkä perinteisestä yhdyskuntatyön näkökulmasta...

Yhtenä merkittävänä haasteena yhdyskuntatyöntekijät nostivat esiin isot ja moninaiset asuinalueet. Yhdyskuntatyöntekijöiden toimialueet vaihtelivat suuresti niin maantieteellisiltä pinta-aloilta, asukasmääriltään sekä palveluverkostoiltaan. Alueet koettiin yleisesti liian suuriksi yhdyskuntatyön perinteisestä ajattelusta. Perinteistä settlementtityötä (Eräsaari & Mäntysaari 2012, 169–185) ajatellen yhdyskuntatyön ydinajatusta ei koettu voitavan toteuttaa nykyisillä suurilla alueilla ja vähäisillä työntekijä resursseilla. Yksi yhdyskuntatyöntekijä toi esiin, että vaikka tahtotilaa olisikin, heillä ei ole mahdollisuutta tuntea kaikkia alueensa toimijoita. Lisäksi haasteen muodosti se, että yhdyskuntatyöntekijät kutsutaan usein esimerkiksi kaupunkikehittämiseen liittyviin asioihin mukaan edustamaan koko asuinalueetta, vaikka todellisuudessa yhden henkilön on mahdoton edustaa näinkin suuria kokonaisuuksia. Sen sijaan yhdyskuntatyöntekijät kokivat mielekkäämmäksi koota verkostoja, jotka ovat oman asiansa asiantuntijoita, ja ehdottaa heitä edustamaan itseään asiassa.

Y4: yksi haaste on vielä -- kaupungin tavoitteet versus niinku asukkaiden tavoitteet saattaa olla usein erittäin ristiriidassa. Että me joudutaan vähän niinku pyörimään semmoisessa harmaalla vyöhykkeellä, että kenen etua niin kuin ajetaan missäkin...

Organisaation ja asukkaiden ristiriitaiset tavoitteet koettiin myös haasteeksi. Haastattelussa tuotiin esiin kaupungin tavoitteiden ajoittain poikkeavan asukkaiden ja yhteisöjen tavoitteista. Tasapainoilu näiden kahden välillä nousi useamman kerran keskusteluun. Organisaation koettiin toimillaan, muun muassa palveluita keskittämällä, toimivan päinvastoin segregaatiossa. Yksi yhdyskuntatyöntekijä mainitsi haastattelussa ”segregaatiotaskut”, joihin pyrki työskentelyssään kiinnittämään huomiota. Termillä viitataan yleisesti alueisiin tai paikkoihin, joissa tietyt etniset, sosioekonomiset tai muut ryhmät ovat keskittyneet erilleen muista. Segregaatioon sisältyy negatiivinen lataus, sillä tiettyjen väestöryhmien ja eri väestöryhmien erkaantumisen toisistaan katsotaan luovan eriarvoisuuden kokemusta. (Krok 2008, 206.)

Yhdyskuntatyöntekijät toivat esiin myös rooliansa ajaa yhteisöjen ja asukasryhmien asioita, vaikka tuotiin esiin myös odotuksia edistää yksilöiden asioita. Yhdyskuntatyöntekijät kokivat, ettei yksilön asian edistäminen ole yhdyskuntatyöntekijän tehtävä, mutta sen sijaan heidän tehtävä on saattaa nämä henkilöt ja yksilötyötä tarjoavat yhteen. Tahtotilana olisi saada yhä enemmän yksilötyötä tekeviä tahoja (kuten aikuissosiaalityö) mukaan vastaamaan näihin odotuksiin.

Y4: meillä on ollut suunnitelmia yhteistyöstä [aikuissosiaalityön kanssa], mutta ne on käytännössä kariutunut aina kiireeseen ja työntekijöiden vaihtuvuuteen --.

Sosiaalityön yksilötyötä tekevien työntekijöiden kuten aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien vaihtuvuus koettiin yhdyskuntatyöntekijöiden näkökulmasta haasteeksi; tahtotilasta huolimatta työntekijöiden vaihtuvuus vaikuttaa oleellisesti säännöllisen yhteistyön sujuvuuteen. Haastattelussa todettiin osaltaan työntekijöiden vaihtuvuuden vaikuttavan myös aluetuntemukseen: vaihtuvat työntekijät eivät tunne asiakkaiden asuinalueita ja niiden palveluverkostoja riittävästi – jos lainkaan. Yhden yhdyskuntatyöntekijän mukaan suunnitelmat yhteistyöstä usein koettiin kariutuvan jatkuvan kiireen ja tiheän työntekijöiden vaihtuvuuden vuoksi.

Y3: -- järjestötoimijoita kaivattaisiin lisää, mutta vähän haasteena kyllä se, että mistä löytyy aina tiloja, -- toimijoita tai palveluita on saanut aina aika ajoin siirtymään alueelle, toki kaikki ne ei ole sitten pysyneet kovin kauan, tai sitten on vähän niinku vaiheessa, että milloin saavat vaikka sitten STEA rahoitusta.

Järjestöjen ja hankkeiden määräaikaaisuudet (STEA-rahoitukset) tuovat alueellisesti palveluja asukkaille, mutta harvoin määräaikaaisesti rahoitettuja hyväksikin koettuja toimintoja kyetään juurruttamaan alueille. Yksi haastateltava toi esiin myös käytännön haasteen muun muassa siinä, ettei alueelta aina löydy aina fyysisiä tiloja esimerkiksi järjestötoiminnalle tai tilojen löytyminen on haastavaa. Eräsaaren (2016, 121) mukaan juuri tilojen, kuten korttelitupien ja kansalaistalojen avulla voidaan ylläpitää, vahvistaa ja rakentaa yhteisöllisyyttä. Tilojen tarkoitus on olla paikka, joissa yhdyskuntatyöntekijä voi jalkautua kohtaamaan asukkaita.

Y4: -- yhdyskunta työ on hirveän niinku hidasta ja prosessiomasta, ja tää maailma menee koko ajan tämmöiseen pop up pip up, ja kaikki pitää tapahtua olla hirveän nopeasti, ja ei keestetä oikein sellaista, että ei tapahdu mitään... niin meillä on ihan erilainen työmuoto...

Yhdyskuntatyöntekijöiden kommentoissa korostui pitkäjännitteinen työnkuva sekä pitkä työkokemus, jonka nähtiin olevan ristiriidassa ajan hengen kanssa; pop-up-kulttuurilla harvemmin saadaan juurrutettua hyväksi havaittuja toimintoja alueille. Nykyajan nopeatempoisuus ei kulje käsi kädessä yhdyskuntatyön pitkäjännitteisen työotteen kanssa. Palveluiden keskittyminen tietyille alueille koettiin myös olevan kaukana yhdyskuntatyön perinteisestä kontekstista, jossa palveluita, verkostoja ja toimintoja viedään niille alueille missä niitä tarvitaan tai missä niitä ei ennestään ole.

Yhtenä merkittävänä aspektina yhdyskuntatyöntekijät toivat esiin työmuotojen erilaisuuden, joka koettiin sekä haasteena että mahdollisuutena. Yhdyskuntatyötä tehdään asiakaslähtöisesti ja asuinaluelähtöisesti *“alhaalta ylös”*, kun taas organisaatio koettiin jäykäksi ja byrokraattiseksi *”ylhäältä alas”*. Näiden yhteensovittaminen yhdyskuntatyön näkökulmasta koettiin toisinaan ristiriitaisena.

Haasteelliseksi ryhmäksi tavoittaa nimettiin maahanmuuttajat. Yhteisen kielen puute ja kulttuurien erilaisuus koettiin asukkaiden tavoittamisessa hankalaksi. Perinteinen tiedottaminen esimerkiksi tiedotteita viemällä on muuttunut myös yhdyskuntatyöntekijöiden näkökulmasta

haastavammaksi muun muassa lukittujen rappukäytävien vuoksi. Toisaalta todettiin myös, etteivät kaikki asukkaat halua osallistua toimintaan, ja tätä pitää myös kunnioittaa.

Organisaation jäykkyydestä mainittiin muun muassa tiedonkulun haasteet, niin ylhäältä alas kuin alhaalta ylös. Osaltaan koettiin, ettei johtoportaiden asiat saavuta työntekijöitä, eikä työntekijöiden tuottama tieto saavuta johtoporrasta. Yhdyskuntatyöntekijät kuvailivat työtään ”*orgaaniseksi työksi*”. Ilman organisaation hierarkioita tai rajoituksia, työskentely tapahtuu luonnollisesti ja joustavasti kasvaen ja kehittyen itsenäisesti. Prosessit sekä käytännöt muovautuvat ja kehittyvät luonnollisesti ajan myötä vastaten ympäristön muutoksiin ja tarpeisiin. Joustavuus, innovatiivisuus ja kyky sopeutua muutoksiin korostuvat orgaanisessa työotteessa. Haastattelussa yhdyskuntatyöntekijät sanoittivat työotteen olevan pitkälti joustavaa, luovaa ja alati kehittyvää vaatien sopeutumiskykyä muutoksiin.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkielman tavoitteena oli lisätä ymmärrystä yhdyskuntayön keinoista edistää osallisuutta. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten yhdyskuntatyöntekijät kokevat voivansa vaikuttaa yhteisöjen ja yksilöiden osallisuuden edistämiseen sekä millaisia tukitoimia he hyödyntävät työssään. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia haasteita yhdyskuntatyöntekijät kohtaavat työssään sekä näiden juurisyitä.

Tutkielman tulosten perusteella yhdyskuntatyön keinoin voidaan edistää osallisuutta monin eri keinoin, mutta osallisuustyö vaatii toteutuakseen niin organisaation kuin organisaation ulkopuolisten verkostojen yhteistyötä (kuvio 5). Yhdyskuntatyössä osallisuustyötä tehdään kaikille asukkaille, mutta siinä otetaan erityisesti huomioon haavoittuvassa asemassa olevat asukkaat. Yhdyskuntatyössä tehtävä osallisuustyö perustuu oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen, joka ilmenee esimerkiksi asukaslähtöisyytenä, lähidemokratian tukemisena, jalkautuvana työotteena, matalan kynnyksen palveluiden toteuttamisena ja ennalta ehkäisevänä työotteena. Yhdyskuntatyössä korostuu rakenteellinen sosiaalityö ja verkostotyö, joka yhdistää erilaiset toimijat osallisuuden synnyttämiseksi. Yhdyskuntatyön työnkuva perustuu luottamukseen, asiantuntemukseen, eettisyyteen ja työn luonteen pitkäjänteisyyteen. Yhdyskuntatyön toteuttamisen haasteet pohjautuvat erityisesti ylisuuriin toimialueisiin ja näihin nähden vähäiseen henkilöstöön, asukkaiden tavoittamisen haasteisiin, muuttuviin sosiaalisiin ilmiöihin sekä -ongelmiin sekä sosiaalityön resurssipulaan – ja henkilöstön vaihtuvuuteen.

Kuvio 5. Yhdyskuntatyössä tehtävän osallisuustyön edellytykset ja haasteet.

Yhdyskuntatyöntekijät korostavat monipuolista työnkuva, joka mukautuu asuinalueiden tarpeisiin noudattaen sosiaalialan ammattietiikkaa. Työnkuvaan vaikuttavat henkilökohtaiset ominaisuudet ja työkokemus. Yhdyskuntatyöntekijät toteuttavat työtään asukaslähtöisesti, keskittyen asuinalueiden tarpeisiin ja osallisuuden edistämiseen. Työssä korostuu alueellinen tuntemus ja laaja verkostoituminen eri toimijoiden kanssa, joka mahdollistaa nopean reagoinnin alueen tarpeisiin verkostoja hyödyntäen. Yhdyskuntatyöntekijät korostivat ennaltaehkäisevän työtöteen merkitystä. He pyrkivät havainnoimaan sekä puuttumaan varhaisessa vaiheessa alueen sosiaalisiin ilmiöihin ja haasteisiin, pyrkien välttämään ongelmien syntymistä ja edistäen osallisuutta. Yhdyskuntatyöntekijät painottavat jalkautumista ja fyysistä läsnäoloa omalla alueellaan. Tämä mahdollistaa syvemmän ymmärryksen alueen tarpeista ja haasteista sekä luottamuksellisten suhteiden rakentamisen asukkaisiin ja toimijoihin. Yhdyskuntatyöntekijät pyrkivät aktiivisesti varmistamaan, että alueen asukkailla on mahdollisuus ilmaista näkemyksensä ja huolensa.

Isola ja kumppanit (2017, 23) kuvaavat osallisuutta kolmena osa-alueena, jonka mukaan voidaan jäsentää osallisuuden viitekehystä sekä konkretisoida osallisuustyötä. Osa-alueet ovat: 1) osallisuus omassa elämässä, 2) osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa,

ja 3) osallisuus yhteisestä hyvästä. Tämän pro gradu -tutkielman tulosten perusteella yhdyskuntatyössä tehtävän osallisuustyön keinoin voidaan vaikuttaa kaikkiin edellä mainittuihin osallisuustyön osa-alueisiin. Esitämme seuraavaksi johtopäätöksemme peilaten saamiamme tuloksia näihin osallisuuden edistämisen osa-alueisiin.

Ensimmäinen osa-alue, *osallisuus omassa elämässä*, kattaa mahdollisuuden tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä, mahdollisuuden osallistua omien palvelujen suunnitteluun ja toteutukseen, vapauden elää elämää omilla ehdoilla, heikoimmassa asemassa olevien tukemisen toimintaan osallistumiseen sekä monialaisen yhteistyön eri toimijoiden välillä. Osallisuuden edistäminen henkilön omassa elämässä edellyttää niin aineellisten kuin aineettomien tarpeiden tyydyttämistä, sekä mahdollisuuksia kiinnittyä omiin voimavaroihin. Osallisuuden edistäminen voi ilmetä mahdollistamalla henkilölle keinoja osallistua toimintaan tai palveluun omaehtoisesti, kohtaamalla henkilö kategorisoimatta ja kiinnittämällä huomiota heikommassa asemassa oleviin ja pyrkiä ottaa heitä mukaan toimintaan. (Isola ym. 2017, 25–29.)

Yhdyskuntatyötä tehdään asuinalueen tarpeiden mukaisesti kaikille sen asukkaille, organisaatiolle ja toimijoille. Työn fokuksessa ovat haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt, sekä sellaiset asuinalueet, jossa ei ennestään ole toimintaa tai verkostoja. Yhdyskuntatyöntekijöiden työssä korostuu positiivinen diskriminaatio eli myönteinen erityiskohtelu, jossa he pyrkivät tarjoamaan erityistä tukea ja palveluita heikommassa asemassa oleville asukkaille varmistukseen heidän tasa-arvoiset mahdollisuutensa osallistua yhteisön toimintaan. Työnkuvaan liittyy matalan kynnyksen periaate, mikä mahdollistaa helpon yhteydenpidon eri toimijoiden kanssa ja tasavertaisen kohtaamisen asukkaiden kanssa. Yhdyskuntatyön avulla pyritään edistämään paikallisten yhteisöjen välistä yhteistyötä ja lisäämään sosiaalista pääomaa. Yhdyskuntatyöntekijöiden työtä ohjaa oikeudenmukaisuuden edistäminen ja kaikkien yhteisön jäsenten yhdenvertainen tukeminen.

Yhdyskuntatyöntekijät järjestävät omille toimialueilleen ryhmiä ja erilaisia toimintoja, joihin osallistuminen oli vapaaehtoista; näin pyritään saamaan alueen asukkaita mukaan yhteiseen tekemiseen ja osaksi itselleen merkityksellistä yhteisöä. Kyseessä saattaa olla esimerkiksi matalan kynnyksen kahvila, yhteisöpuutarha tai musiikkitapahtuma. Yhdyskuntatyössä ihmisiä ei kohdata asiakkaana, vaan asukkaana ilman ennakko-odotuksia tai -asenteita. Yhdyskuntatyötä ei kuitenkaan lähtökohtaisesti tehdä yksilöille, vaan koko asuinalueelle. Näin

ollen yhdyskuntatyön keinoin voidaan siis välillisesti vaikuttaa henkilön kokemaan osallisuuteen omassa elämässä yhteisen hyvän kautta.

Toinen osallisuuden osa-alue, *osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa*, pitää sisällään ihmisten ja asiakkaiden kokemusten hyödyntämisen päätöksenteossa, palvelujen yhteiskehittämisen käyttäjien kanssa, mahdollisuuden vaikuttaa omiin tärkeisiin asioihin, vuoropuhelun lisäämisen eri tahojen välillä sekä viestinnän monipuolistamisen ja digitaalisen osallisuuden edistämisen. Osallisuus vaikuttamisprosesseihin palveluissa, lähipiirissä, elinympäristössä ja yhteiskunnassa tarkoittaa mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon ja vaikuttaa asioihin, jotka koskevat omaa elämää, yhteisöä ja yhteiskuntaa. Osallisuus palveluissa tarkoittaa asukkaiden osallistumista palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Asiakasraadit tai yhteiskehittäjäryhmät voivat toimia foorumeina tähän. Osallisuus elinympäristössä liittyy henkilön mahdollisuuteen osallistua oman asuinalueensa suunnitteluun ja kehittämiseen. Kaupunkisuunnittelussa ja aluekehityksessä asukkailla voi olla mahdollisuus osallistua ja antaa palautetta suunnitteluprosesseihin. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuus tarkoittaa kansalaisten mahdollisuutta osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Osallisuus vaikuttamisprosesseihin näissä eri konteksteissa on tärkeä osa demokraattista ja osallistavaa yhteiskuntaa, ja se edistää yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia sekä yhteiskunnan kehitystä. (Isola ym. 2017, 29–38.)

Yhteistyö ja verkostot ovat olennainen osa yhdyskuntatyötä; niiden avulla parannetaan palveluiden tehokkuutta ja vastataan paremmin yhteisöjen tarpeisiin. Verkostoituminen ja yhteistyö edistävät samalla palveluiden asukaslähtöisyyttä. Yhdyskuntatyöntekijät verkostoituvat monien eri toimijoiden kanssa, kuten yhteisöjen, sidosryhmien, ja oman organisaation eri toimialojen kanssa. Yhteistyötä tehdään sekä julkisen sektorin että kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Verkostotyö ja yhteistyö pyrkivät saavuttamaan yhteiset tavoitteet tiedon ja resurssien jakamisella sekä yhteisten toimintamallien kehittämisellä. Alueiden monimuotoisuus kuitenkin vaikuttaa verkostoitumisen ja yhteistyön toteutumiseen.

Yhteistyö aikuissosiaalityön kanssa on merkittävää ja se pyrkii tukemaan myös yksilöiden osallisuutta ja toimintakykyä. Yhdyskuntatyöntekijät mainitsivat verkostojen vaihtuvuuden sekä suurten alueiden hallinnan olevan jokseenkin haasteellista. Yhdyskuntatyöntekijät koordinoivat toimintaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa ja hyödyntävät erilaisia verkostoitumisen tapoja. Yhdyskuntatyöllä pyritään edistämään paikallisten yhteisöjen välistä yhteistyötä ja vahvistamaan niiden sosiaalista pääomaa. Tämä voi tapahtua esimerkiksi

verkostoitumisen, yhteisten tapahtumien järjestämisen tai resurssien jakamisen kautta. Yhdyskuntatyöntekijöiden joustava ja aktiivinen toiminta verkostoissa auttaa vastaamaan alueen tarpeisiin monipuolisesti.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että yhdyskuntatyöntekijät ovat aktiivisia toimijoita toimialueillaan ja niissä toimivissa verkostoissa. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa näyttäytyy yhtenä yhdyskuntatyön tärkeimpänä elementtinä. Yhdyskuntatyöntekijät osallistuvat kehittämisprojekteihin, mutta osaltaan pyrkivät osallistamaan myös alueen asiakkaita asuinalueensa palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen. Lähidemokratian edistäminen ja ylläpitäminen tulosten mukaan toteuttaa asukkaiden mahdollisuuksia osallistua oman asuinalueensa asioihin. Eri foorumeissa toimiminen yhdessä asukkaiden kanssa painottaa osallisuutta yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa.

Kolmas osa-alue, *osallisuus yhteisestä hyvästä*, ilmenee mahdollisuutena osallistua yhteisiin toimintoihin ja tekemiseen, asukastoiminnan edellytysten parantamisena ja yhteisten tilojen käyttämisenä, osallistumisena päätöksentekoon omassa yhteisössä tai laajemmin yhteiskunnassa sekä vapaaehtoistoiminnan ja järjestöjen tukemisena ja kannustamisena. Yhteisen hyvän osallisuuden edistämisen periaate on tuoda osallisuutta edistäviä olosuhteita lähelle ihmisiä esimerkiksi rakentamalla tiloja tai luomalla toimintaa ja tilanteita, joissa asukkaiden on mahdollista kokea yhteenkuuluvuutta. (Isola ym. 2017, 38.)

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että yhdyskuntatyön osallisuustyö kiinnittyy erityisesti kolmannen osa-alueen osallisuustyön keinoihin. Yhdyskuntatyössä korostuu työote, jonka tavoitteena on luoda asuinalueelle sen asukkaiden tarvitsemia toimintoja. Tuotetut toiminnot tai verkostot järjestetään aina niin, että ne palvelevat yhdenvertaisesti kaikkia asukkaita ja heidän tarpeitansa. Yhdyskuntatyössä osallisuutta edistäviä olosuhteita voidaan edistää lähellä asukkaita. Isolan ja kumppanien mukaan (2017, 38) juuri paikallisesti voidaan panostaa yhteiseen hyvään, jossa asukkaille luodaan tilaisuuksia näyttää omaa panostustaan ja taitojaan. Tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia sekä tarjota kokemuksia kuulumisesta, hyväksynnästä ja arvostuksesta omassa ympäristössä.

Tutkielmassamme kuvattu yhdyskuntatyö ilmentää vastavuoroisuuden merkitystä. Maussin (1990) mukaan lahja luo vastavuoroisuuden kierteen, eli sosiaalisen suhteen, jossa lahjaan vastataan lahjalla. Samaa ajattelua voidaan hyödyntää palveluissa ja toiminnoissa; kun

palvelusta maksetaan, syntyy symmetrinen suhde, ja puolestaan hyvän laittaminen kierto on epäsymmetrisen suhteen. Kestävät epäsymmetriset suhteet kuvaavat paikallista hyvää, jossa henkilö voi kokea yhdenvertaisuutta riippumatta yhteiskuntaryhmästä tai asemastaan. Epäsymmetrinen suhde voi ilmetä esimerkiksi korttelissa, kylässä lähiössä tai virtuaalisessa maailmassa, jossa henkilöillä on tila kohdata tuttujen ja tuntemattomien kanssa, ja saada kiitosta ja tunnustusta panostettuaan yhteiseen hyvään. Se ei siis vaadi syntyäkseen rahallista arvoa. (Martela & Ryan 2015; Deci & Ryan 1985; Veivo & Huttunen 1999.)

Yhdyskuntatyöntekijät toimivat avainhenkilöinä yhteisöjen osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämässä. He koordinoivat, tukevat ja kehittävät yhteisöllisiä toimintoja, tapahtumia ja palveluita asuinalueilla. Tavoitteena on lisätä alueen viihtyvyyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia ottaen huomioon kaikki asukasryhmät. Kaikelle toiminnalle olennaista on luoda mahdollisuuksia, jossa alueen asukkaat voivat panostaa yhteiseen hyvään; yhteispuutarha, avoin kahvila ja tapahtumat. Yhdyskuntatyöntekijät kuvasivat työtä luovaksi sekä asukkaiden ja alueen tarpeiden mukaan mukautuvaksi. Työntekijöiden sopeutumista ja tapoja reagoida uusiin työn ulottuvuuksiin ilmentää muun muassa heidän tapansa hyödyntää sosiaalista mediaa välineenä tavoittaa alueensa asukkaita. Sosiaalisen median käyttö ja fyysinen kohtaaminen ovat tärkeitä verkostoitumisen ja yhteistyön välineitä. Sosiaalisen median käytön haasteet kuitenkin tunnistettiin; kaikki henkilöt eivät käytä sosiaalista mediaa, ja digisyrjäytymisen ehkäisemiseksi myös perinteisiä vuorovaikutus- ja viestintätapoja hyödynnetään yhä.

Isola ja kumppanien mukaan (2017, 38) yhteisestä hyvästä hyötyvät kaikki asukkaat. Olennaista kuitenkin on, että paikallisia toimintoja pystytään hallitsemaan silloin, kun niiden potentiaali, riski ja resurssit on pystytty tunnistamaan (Thompson & Wildavsky 1986, 168; Osborne 2006). Potentiaalilla viitataan esimerkiksi paikallisiin ihmisiin, heidän vuorovaikutukseensa sekä yhteisiin tiloihin. Juuri näitä yhdyskuntatyöntekijät pyrkivät saattamaan yhteen toiminnallaan, ja niiden avulla lisäämään alueiden elinvoimaisuutta.

Toisaalta johtopäätöksenä voidaan todeta, että yhdyskuntatyöntekijät kohtaavat osallisuustyössään myös monia yhteiskunnallisiin ja palvelujärjestelmän rakenteisiin kytköksissä olevia haasteita; resurssipula, kasvavat asiakastarpeet ja kompleksiset yhteiskunnalliset ongelmat. Yhdyskuntatyöntekijät kokevat toimivansa liian suurilla alueilla, mikä vaikeuttaa perinteisen yhdyskuntatyön toteuttamista ja verkostojen luomista. Lisäksi organisaation ja

asukkaiden ristiriitaiset tavoitteet sekä työntekijöiden vaihtuvuus haastavat työn sujuvuutta ja alueellista tuntemusta. Järjestöjen ja hankkeiden määräaikaisuus vaikeuttaa palveluiden juurruttamista eikä nykyajan nopeatempoisuus ja keskittämispolitiikka sovi yhteen yhdyskuntatyön pitkäjännitteisen työtteen kanssa. Työmuotojen erilaisuus, organisaation jäykkyys ja maahanmuuttajien tavoittaminen ovat lisähaasteita. Yhdyskuntatyöhön osallisuustyönä Suomessa sisältyy siis jonkinlaisia rakenteellisia ristiriitaisuuksia siinä mielessä, että yhtäältä yhdyskuntatyöntekijät työssään tekevät nimenomaan myös rakenteellista työtä osallisuuden mahdollisuuksia rakentaen ja vaikuttamistyötä tehden. Toisaalta osallisuustyön haasteet liittyvät pitkälti juuri rakenteisiin. Kuitenkin osallisuustyö ja yhteisöjen omavahvistaminen on Suomessa lainsäädännölläkin vahvistettu poliittisen tason tavoite.

Lopuksi voimme todeta, että valitsemamme tutkimusasetelma, sekä sen huolellinen suunnittelu antoi avaimet kattavien tuloksien saamiseksi. Vaikka tutkimusprosessissa kohdattiin myös haasteita aikataulullisesti johtuen tutkimusluvan odottamisesta, muu valmistelu kuten pidempi opintovapaa antoi meille joustavuutta tutkielman huolelliseen lopputulokseen. Osaltaan parityönä tehty tutkielma mahdollisti sen, että pystyimme tehokkaasti reflektoimaan keskenään tutkielmalle merkittäviä aiheita, ja esimerkiksi saamaan useita näkökulmia tuloksiin, lukemalla aineistoa läpi useasti niin itsenäisesti kuin keskenään. Gadamerin (1990, 270–281, 368–384) hermeneuttinen kehä kuvastaa juuri prosessia, missä ymmärrys tutkimuksen kohteen merkityksestä lisääntyy toistuvien tulkintakertojen ansiosta. Toiminta auttaa kohtaamaan ilmiön aidosti, mutta antaa myös tilaa esiyymmärryksen ulkopuolelta kumpuaville ilmiöille (Varto 1992, 51).

Tutkielmaa tehdessämme keskustelimme aktiivisesti siitä, mistä aiheista ja näkökulmista yhdyskuntatyötä ja yhteisösosiaalityötä olisi mielenkiintoista jatkossa tutkia. Yhteisösosiaalityön toteuttamisesta hyvinvointialueilla (ks. sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 7 a §) on hiljattain kirjattu lakiin, ja olisi mielenkiintoista tutkia, miten eri hyvinvointialueet lähtevät toteuttamaan sitä käytännössä. Toisena mielenkiintoisena näkökulmana pohdimme sitä, miten yhdyskuntatyötä tai yhteisösosiaalityötä voitaisiin hyödyntää maahanmuuttajien integroinnissa. Ajankohtaista olisi lisäksi tutkia digitaalisten palveluiden mahdollisuuksia ja haasteita, sekä vaikuttavuutta yhteisösosiaalityön toteuttamisessa.

Lähteet

- Bachman, Jussi (2018) Äärellisyyden kohtaaminen: kokemuksen filosofista käsitehistoriaa. Teoksessa Jarkko Toikkanen, & Ira Virtanen (toim.) Kokemuksen tutkimus IV – Kokemuksen käsite ja käyttö. Rovaniemi: Lapland University Press.
- Deci, Edward L. & Ryan, Richard M. (1985) *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Eräsaari, Leena (2016) Yhteisösuhteille perustuva sosiaalityö. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara, Minna Veistilä, Anneli Anttonen & Päivi Jouttimäki (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Eräsaari, Leena & Mäntysaari, Mikko (2012) Jane Addams sosiaalisen demokratian teoreettikkona ja poliittisena edistäjänä. Teoksessa Olli-Pekka Moisio, Pekka Korhonen, Marja Järvelä & Eeva Lehtonen (toim.) *Ovia yhteiskuntatieteisiin*. SoPhi 117. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37480/978-951-39-4471-1.pdf?sequence=1#page=140> Luettu 26.4.2024
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Gadamer, Hans-Georg (1990 [1960]) *Gesammelte Werke: 1. Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Gothóni, Raili & Hyväri, Susanna & Kolkka, Marjo & Vuokila-Oikkonen, Päivi (2016) *Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-vuosikirja. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Hakari, Kari (2013) *Uusi julkinen hallinta- kuntien hallinnonuudistuksen kolmas aalto? Tutkimus Tampereen toimintamallista*. Acta Universitatis Tamperensis 1871. Tampere: Tampere University Press.
- Hardcastle, David A. & Powers, Patricia R. & Wenocur, Stanley (1997) *Community Practise: Theories and Skills for Social Workers*. New York: Oxford University Press.
- Harju, Pertti (1977) *Asuinympäristö ja yhdyskuntatyö*. Teoksessa *Yhdyskuntatyö yhteistoiminnan, suunnittelun ja vaikuttamisen välineenä*. Lapsirapotti A24. Valkeakoski: Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisu, 54–86.
- Helminen-Halkola, Ritva (1984) *Yhdyskuntatyön teoreettista taustaa ja työn aloittaminen Suomessa*. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hietapakka, Laura & Karjalainen, Pekka & Liukko, Eeva & Sinervo, Timo (2019) *Monialaista palvelujen yhteensovittamista tarvitsevien asiakkaiden sekä työ- ja toimintakyvyn tukitarpeiden tunnistaminen Suomessa*. Tutkimuksesta tiiviisti 52, 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138986/PAPATA_tutijohjassa_FINAL%20s.pdf?isAllowed=y&sequence=4 Luettu 23.4.2024

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2022) Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun Teoria Ja Käytäntö. [2. painos]. Helsinki: Gaudeamus.
- Hujala, Anneli & Taskinen, Helena (2020) Uudistuva sosiaali- ja terveysala. Tampere: Tampere University Press, 267–293. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-022-9> Luettu 23.4.2024
- Hussi, Taina (2005) Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana – menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 4/2005. https://www.socca.fi/files/81/Sosiaalinen_raportointi_tiedon_rakentajana.pdf Luettu 23.4.2024
- Isola, Anna-Maria & Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki (2016) Miten köyhät selviytyvät Suomessa? Yhteiskuntapolitiikka 81 (2), 150–160.
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Julkari. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0> Luettu 24.4.2024
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2018) Aika, paikka ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.
- Kananen, Jorma (2008) Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karisto, Antti (1997) Kaupunkisosiaalityö tulee. Teoksessa Riitta Viitainen & Maisa Maanittu (toim.) Tehdä itsensä tarpeettomaksi? Sosiaalityö 1990-luvulla. Helsinki: Stakes, Raportteja 213, 129–143.
- Karjalainen, Pekka & Metteri, Anna & Stömberg-Jakka, Minna (2019) TIEKARTTA 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:41. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161612/R41_19_Tiekartta_2030.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 23.4.2024
- Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna & Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi (2021) Osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava aikuissosiaalityö: Opas ammattilaisille. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142555/URN_ISBN_978-952-343-648-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 23.4.2024
- Keiski, Riitta & Hämäläinen, Kari & Karhunen, Matti & Löfström, Erika & Näreaho, Susanna & Varantola, Krista & Spoof, Sanna-Kaisa & Tarkiainen, Terhi & Kaila, Eero & Aittasalo, Minna (toim.) (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen

Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja; Vol. 2/2023. Tutkimuseettinen neuvottelukunta ja Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta.

Kemppainen, Tarja & Kostamo-Pääkkö, Kaisa & Niskala, Asta & Ojaniemi, Pekka & Vesterinen, Kerttu (2010). Sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin ensiaskeleet Lapista: tutkimus sosiaalitoimistojen työn vaikuttavuudesta. Rovaniemi: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Kivipelto, Minna & Karjalainen, Pekka & Koponen, Erja & Liukko, Eeva (2020a) *Loppupäätelmät*. Teoksessa Minna Kivipelto (toim.) Osallistavaa aikuissosiaalityötä. Osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 7/2020. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139779/URN_ISBN_978-952-343-489-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 23.4.2024

Kivipelto, Minna & Karjalainen, Pekka & Koponen, Erja & Liukko, Eeva (2020b) Osallistavaa aikuissosiaalityötä. Osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 7/2020. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139779/URN_ISBN_978-952-343-489-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 23.4.2024

Kohonen, Iina & Arja Kuula & Sanna Kaisa Spoof (2019) Ihmiseen Kohdistuvan Tutkimuksen Eettiset Periaatteet Ja Ihmistieteiden Eettinen Ennakoarviointi Suomessa: Tutkimuseettisen Neuvottelukunnan Ohje 2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Koivisto, Juha & Isola, Anna-Maria & Lyytikäinen, Merja (2018) Osallisuus kuuluu kaikille: Innokylän innovaatiokatsaus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos – Työpaperi 9/2018. <http://www.julkari.fi/handle/10024/136074> Luettu 18.4.2024

Koskinen, Simo (1973) Sosiaalityöntekijä kehittäjänä ja muuttajana. Teoksessa Biritta Koskiaho (toim) Sosiaalipolitiikan arvot, tavoitteet ja käytäntö 1970-luvulla. Juhlakirja Armas Niemisen täyttäessä 60 vuotta 7.2.1973. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 49. 1973. Tampere: Tampereen yliopisto, 141–148.

Koskinen, Simo (2003) Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Juva: PS-kustannus, 206–236.

Krok, Suvi (2008) Kerrostalonaapurusto yhteisöllisyyden kokemuksena. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisö ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Kylmä, Jari & Juvakka Taru (2007) Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Laitinen, Merja & Niskala, Asta (2013) Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino

- Leemann, Lars & Hämäläinen, Riitta-Maija (2016) Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. Yhteiskuntapolitiikka YP, 81:5, 586–594.
- Leemann, Lars & Kuusio, Hannamaria & Hämäläinen, Riitta-Maija (2015) Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://thl.fi/documents/155392151/190140732/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf?t=1516029058031 Luettu 24.4.2024
- Leemann, Lars & Isola, Anna-Maria & Kukkonen, Minna & Puromäki, Henna & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2018) Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi: kyselytutkimuksen tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi: 2018_017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136551/URN_ISBN_978-952-343-119-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 24.4.2024
- Leemann, Lars & Nousiainen, Marko & Keto-Tokoi, Anna & Isola, Anna-Maria (2022) Osallisuuden kokemus aikuisväestössä. Teoksessa Sakari Karvonen, Laura Kestilä & Paula Saikkonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2022. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145692/Suomalaisten%20hyvinvointi%202022%20verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y> Luettu 13.4.2024
- Lehmuskoski, Antero & Kuusisto-Niemi, Sirpa (2008) Sosiaalialan sanasto asiakastietojärjestelmää varten. Stakesin raportteja 30/2008. Helsinki: Valopaino oy. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76344/R30-2008-VERKKO.pdf> Luettu 21.1.2024
- Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville (2022) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y Luettu 24.4.2024
- Lähteinen, Martti. & Hämeen-Anttila, Lotta (2017) Sosiaalihuollon lainsäädäntö. Teoksessa Aulikki Kananoja, Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja (40–46). Helsinki: Tietosanoma Oy
- Mauss, Marcel (1990) The gift. The form and reason for exchange in archaic societies. London: Routledge.
- Martela, Frank & Ryan, Richard (2015) The Benefits of Benevolence: Basic Psychological Needs, Beneficence, and the Enhancement of Well-Being. Journal of Personality. DOI:10.1111/jopy.12215, 2015
- McLaughlin, Hugh (2009) What's in a Name: 'Client', 'Patient', 'Customer', 'Consumer', 'Expert by Experience', 'Service User' – What's Next? The British Journal of social work. Vol 39, 6, 1101–1117. <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/39/6/1101.full> Luettu 14.3.2024
- Miles, Matthew B. & Michael Huberman (1994) Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. Thousand Oaks, CA: Sage publications.

- Osborne, Stephen. P. (2006). The New Public Governance? *Public Management Review*, 8(3), 377–387. <https://doi.org/10.1080/14719030600853022> Luettu 23.4.2024
- Palola, Elina & Karjalainen, Vappu (2011) Sosiaalipolitiikkaa tehdään sumussa. Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä? *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 19(2). <https://journal.fi/janus/article/view/50614> Luettu 23.4.2024
- Pekkarinen, Anna & Kiviranta, Joonas (2023) Toimisto vai yhteisösosiaalityön toimintaympäristönä? *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* vol. 31 (2) 2023, 210–217. <https://doi.org/10.30668/janus.126059> Luettu 23.4.2024
- Puurunen, Piia & Roivainen, Irene (2011) Jane Addams, settlementityön ja kansalaiskeskeisen sosiaalityön uranuurtaja. Teoksessa Petri T. Ruuskanen, Katri Savolainen & Mari Suonio (toim.) *Toivo sosiaalisessa: toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä*. Kuopio: UNIPress, 15–38.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli & Aaltio, Iris (2020) *Laadullisen Tutkimuksen Näkökulmat Ja Menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus.
- Popple, Keith (1996) *Analysing Community Work. Its Theory and Practice*. Buckingham & Philadelphia: Open University Press.
- Pradeep, Mini & Karibeeran, Sathyamurithi (2017) Community social work: A theoretical perspective. *International Journal of Social Sciences* 7 (10), 223–231.
- Raivio, Helka (2018) Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta! Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta. SOSKU-hankkeen 2015–2018 loppuraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 7/2018. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136144/URN_ISBN_978-952-343-070-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 23.4.2024
- Rauhala, Lari (1990) *Humanistinen psykologia*. Helsinki: Yliopistopaino
- Roivainen, Irene (1998) Naapurusto lähiyhteisönä. Katoaako yhteisöllisyys. Teoksessa Martti Ajo, & Timo Väliharju (toim.) *Silta ihmiseltä ihmiselle. Settlementitoimintaa Suomessa vuodesta 1918*. Helsinki: Suomen Settlementiliitto, 39–47.
- Roivainen, Irene (1999a) Sokeripala metsän keskellä – lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsingin kaupunki: Tietokeskus.
- Roivainen, Irene (1999b) Ongelmalähiöstä sosiaalityön kentiksi. *Janus* Vol 7/1999, no. 3, 224–235.
- Roivainen, Irene (2002a) Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Roivainen, Irene (2002b) Yhteistyötä marginaalissa. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 213–216.

- Roivainen, Irene (2002c) Community work in social work. Teoksessa Paul, A. Thyness (toim.) Nordisk konferanse i samfunnsarbeid. Högskolen i Oslo 7. till 9 november 2002, 71–82.
- Roivainen, Irene (2002d) Settlement work – carrying out socially committed work. Nordisk socialt arbeid. Tidsskrift for sosialarbeidere i Norden (NSA) Vol. 20 no 4, 217–225.
- Roivainen, Irene (2004) Settlementti välissä olemisen tilana. Teoksessa Tuula Helne, Sakari Hänen & Jouko Karjalainen (toim.) Seis yhteiskunta – tahdon sisään! SoPhi 80, 149–165.
- Roivainen, Irene (2004) Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. Tampere: Tampere University Press.
- Roivainen, Irene (2008) Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Roivainen, Irene (2009) From Community Work to Community Based Strategies: Transformation of Social Work in the Finnish and Swedish Context. The Nordic Schools of Social Work Committee's 23 Conference (Bodo/ Norja 6.-8.8.2009)
- Roivainen, Irene (2009) Does Community Work in Finland benefit citizens or clients? Teoksessa Gunn Strand Hutchinson (toim.) Community Work in the Nordic Countries. New trends. Oslo: Universitetsforlaget, 98–118.
- Roivainen, Irene (2015) Kohti keskustelevaa demokratiaa. Kansalaisraadit sosiaalityön kehittämisen välineenä? Teoksessa Sanna Väyrynen, Kaisa Kostamo-Pääkkö, Pekka Ojanen (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Tallinna: United press global, 175–192.
- Roivainen, Irene & Ranta-Tyrkkö, Satu (2016) Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. Kuopio & Tallinna: United Press Global.
- Roivainen, Irene & Kostianen, Tuula & Metteri, Anna (2019). Yhteisösosiaalityötä muuttuvassa toimintaympäristössä. Teoksessa Anneli Pohjola (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 277–301.
- Ruuskanen, Petri (2002) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi: Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ronby, Alf (1995) Mobilizing Local Community. Avebury: Aldershot and Brookfield.
- Saari, Juho (2015) Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, Juho (2017) Oleskeluyhteiskunta. Teoksessa Juho Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus – Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press, 13–35. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0366-2> Luettu 23.4.2024
- Sihvo, Sinikka & Isola, Anna-Maria & Kivipelto, Minna & Linnanmäki, Eila & Lyytikäinen, Merja & Sainio, Salla (2018) Asiakkaiden osallistumisen toimintamalli. Loppuraportti.

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 16:2018, Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160828/STM_r1618_Asiakkaiden%20osallistumisen%20toimintamalli.pdf?sequence=4&isAllowed=y Luettu 23.4.2024

Squires, Vicky (2023) Thematic analysis. Teoksessa Janet Mola Okoko, Scott Tunison, & Keith D. Walker (toim.) *Varieties of Qualitative Research Methods: Selected Contextual Perspectives*. Springer: Cham, Switzerland, 463–468.

Thompson, Neil (2005) *Understanding Social Work: Preparing for Practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Thompson, Michael & Wildavsky, Aaron (1986) A poverty of distinction. From economic homogeneity to cultural homogeneity in the classification of poor people. *Policy Sciences* 19, 163–199.

Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira (2018) Kokemuksen käsitteen ja käytön jäljillä. Teoksessa Jarkko Toikkanen & Ira Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus IV – Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press.

Turunen, Päivi (2004) *Samhällsarbete i Norden. Diskurser och praktiker I omvandling*. Växjö: Växjö University press.

Turunen, Päivi (2008) Muuttuva yhdyskuntatyö osana Pohjoismaista sosiaalityötä. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Juva: PS-kustannus, 43–60.

Varto, Juha (1992) *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Veivo, Harri & Huttunen, Tomi (1999) *Semiotiikka. Merkeistä mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki: Edita.

Vierula, Tanja & Pösö, Tarja & Paavilainen, Eija (2019) Moniammatillisuus ja palvelutarvearviointi lapsi- ja perhepalveluissa. *Ammattilaisten näkemykset pulmakohdista. Yhteiskuntapolitiikka* 84:3. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138273/YP1903_Vierulaym.pdf?sequence=2&isAllowed=y Luettu 23.4.2024

Vilkka, Hanna (2015) *Tutki ja kehitä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virokannas, Elina Tuulikki & Liuski, Suvi & Kuronen, Marjo (2020) The contested concept of vulnerability: a literature review. *European Journal of Social Work*, 23 (2), 327–339. <https://doi.org/10.1080/13691457.2018.1508001> Luettu 1.4.2024

Muut lähteet

Euroopan unionin yleinen tietosuoja-asetus (2016/679) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>

- Innokylä (2023) Osallistavan sosiaalityön menetelmien pilotin (Otso) toimintamallit. <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/osallistavan-sosiaalityon-menetelmien-pilotin-otso-toimintamallit/toimintamallit> Luettu 2.4.2024
- L 17.9.1982/710. Sosiaalihuoltolaki (Kumottu säädös). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1982/19820710>
- L 11.6.1999/731. Perustuslaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> Luettu 16.3.2024
- L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812> Luettu 16.3.2024
- L 30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301> Luettu 16.3.2024
- L 29.6.2021/611. Laki hyvinvointialueesta. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2021/20210611> Luettu 23.3.2024
- Osallisuuden edistäjän opas. Ohjaus 10/2023. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146717/URN_ISBN_978-952-408-088-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 29.4.2024
- Sosiaalihuoltolain soveltamisopas (2017) Julkaisuja 2017:5. Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf Luettu 23.4.2024
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2024) (TENK) Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk> Luettu 21.2.2024
- Vahva ja välittävä Suomi (2023) Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto: Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 24.4.2024
- Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31 (2019) Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Helsinki: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31-pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 23.4.2024
- Yhdenvertaisuuden edistäminen ja positiivinen erityiskohtelu (n.d.) Oikeusministeriö. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/34271289/Positiivisen+erityiskohtelu+opas.pdf/34593484-7b08-47da-a662-cceb6e4df28e/Positiivisen+erityiskohtelu+opas.pdf?version=1.1&t=1709109035952> Luettu 29.4.2024

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Haavoittuvassa asemassa olevat aikuiset,
tukitoimet ja palvelut,
kohdatut haasteet osallisuuden edistämisessä,
kohdatut mahdollisuudet osallisuuden edistämisessä,
yhteistyö ja verkostot

1. Johdanto

- Esittely ja haastateltavien oikeuksien kertaaminen.
- Haastattelun kulun läpikäynti.

2. Haavoittuvassa asemassa olevat aikuiset

- Voitteko kuvailla, millainen asiakasryhmä määritellään "haavoittuvassa asemassa oleviksi aikuisiksi"?
- Minkälaisia haasteita nämä aikuiset yleensä kohtaavat?

3. Tukitoimet ja palvelut

- Mitkä yhdyskuntatyön tukitoimet ovat olennaisia haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten tukemisessa sekä osallisuuden edistämisessä?
- Miten näitä tukitoimia suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä asiakkaiden kanssa?

4. Kohdatut haasteet

- Mitkä ovat yleisimmät haasteet, joita kohtaatte työssänne haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten kanssa sekä osallisuuden edistämisessä?
- Miten näitä haasteita pyritään ratkaisemaan?

5. Kohdatut mahdollisuudet

-Miten asiakkaiden voimavaroja tunnistetaan ja hyödynnetään haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten tukemisessa yhdyskuntatyössä?

-Millaisia mahdollisuuksia näette yhdyskuntatyöllä olevan aikuisten osallisuuden parantamiseksi?

6. Yhteistyö ja verkostot

-Kuinka yhdyskuntatyöntekijät yleensä tekevät yhteistyötä muiden ammattilaisten ja organisaatioiden kanssa haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten tukemisessa?

-Miten nämä yhteistyösuhteet mielestänne vaikuttavat asiakkaiden osallisuuteen?

7. Lopetus

-Onko jotain muuta, mitä haluaisitte jakaa aiheeseen liittyen?

Liite 2 Tutkimustiedote

Tutkielman nimi: YHDYSKUNTATYÖN HAASTEET JA MAHDOLLISUUDET HAAVOITTUVASSA ASEMASSA OLEVIEN TYÖIKÄISTEN OSALLISUUDEN EDISTÄMISESSÄ

Tutkielman tekijät: Jemina Kuusimurto (jkuusimu@ulapland.fi) ja Liisa Lemmetty (llemmett@ulapland.fi)

Teemme sosiaalityön pro gradu- tutkielmaa Lapin yliopistossa. Kutsumme teidät osallistumaan tutkielmamme haastatteluihin. Olette valikoituneet tutkielmaan, sillä sovitte sen kohderyhmään, eli olette yhdyskuntatyöntekijä.

Pro gradu -tutkielman tavoitteena on ymmärtää haavoittuvassa asemassa olevien työkäisten henkilöiden osallisuuden edistämiseen liittyviä haasteita ja niiden juuria yhdyskuntatyön kontekstissa, yhdyskuntatyöntekijöiden näkökulmasta. Tutkielma pyrkii tarjoamaan konkreettisia suosituksia ja käytännön ehdotuksia yhdyskuntatyön ammattilaisille ja organisaatioille, jotta he voivat paremmin vastata haavoittuvassa asemassa olevien työkäisten osallisuuden edistämiseen. Tutkielma pyrkii tuottamaan tietoa, joka voi toimia kestävien yhdyskuntatyön strategioiden ja käytäntöjen kehittämisen perustana.

Tutkielmaan osallistuminen **on täysin vapaaehtoista** ja voitte kieltäytyä tutkimuksesta ilman, että siitä seuraa teille haittaa. Henkilötietoja koskevaan tietosuojaselosteeseen pääsette tutustumaan ottamalla yhteyttä rekisterinpitäjään (Jemina Kuusimurto ja/tai Liisa Lemmetty). Yhteystiedot löydätte tämän tiedotteen lopusta. Aineiston keräämiseksi tulemme keräämään seuraavat henkilötiedot: Ääni (haastattelut nauhoitetaan), Allekirjoitus (suostumuslomake).

Aineiston keruu tapahtuu teemahaastattelun keinoin. Haastattelut järjestetään joko pari- tai ryhmähaastatteluina, riippuen osallistujien määrästä. Haastatteluihin on hyvä varata aikaa noin kaksi tuntia, ja ajankohdasta sovitaan yhdessä niihin osallistuvien kanssa. Tutkielman tekijät järjestävät kaikki haastatteluun tarvittavat resurssit kuten tilat. Haastatteluissa teiltä tullaan kysymään vain tutkimuksen kannalta olennaisia tietoja, eikä muita tietoja tulla hankkimaan. Voitte halutessanne jättää vastaamatta mihin tahansa kysymykseen. Voitte myös

halutessanne keskeyttää tutkimukseen osallistumisenne. Siihen saakka kertynyttä aineistoa voidaan kuitenkin käyttää tutkimusaineistona.

Nauhoitamme haastattelut sanelukoneella, jonka jälkeen ne siirretään tietokoneelle ja sanelukoneen tallennus poistetaan. Säilytämme haastatteluaineiston omalla kannettavalla tietokoneella, joihin muilla henkilöillä ei ole pääsyä. Tietokone on suojattu salasanoin.

Aineiston tekstimuodosta poistamme tunnistetiedot anonymiteetin varmistamiseksi, eikä teitä pystytä tunnistamaan lopullisesta tutkimuksesta vastaustenne perusteella. Tutkielmassa ei tuoda esiin sitä, missä organisaatiossa työskentelette. Poistamme haastatteluaineiston laitteilta heti tutkimuksen päätyttyä hyödyntäen Eraser -ohjelmaa. Lisäksi suostumuslomakkeet skannaan salasanalla suojatulle tietokoneelle. Paperiset lomakkeet hävitämme tietoturvasilpuriin ja poistamme tiedostot koneelta tutkimuksen päätyttyä lopullisesti hyödyntäen Eraser -ohjelmaa. Tutkimuksen tulokset ovat luettavissa lopullisessa pro gradu -työssämme, jonka arvioitu valmistuminen syksyllä 2024.

Vakuutamme huolehtivamme salassapidosta, ja toivomme, että pystytte luottavaisin mielin avoimesti kertomaan kokemuksistanne, jotta tieto tutkittavasta ilmiöstä lisääntyisi. Haluamme korostaa, että emme ole arvioimassa tai ottamassa kantaa yhdyskuntatyön toimintaan, vaan tutkijana olemme kiinnostuneita osallisuuden edistämisen keinoista ja siihen liittyvistä mahdollisuuksista ja haasteista.

Henkilötietojesi käsittelyn ajan sinulla on rekisteröitynä seuraavia tietosuojalainsäädäntöön kuuluvia oikeuksia, joista tutkimuksen yhteydessä voidaan poiketa vain lainsäädännön mukaisesti: Oikeus saada pääsy tietoihin, oikeus saada virheelliset tiedot oikaistua, oikeus tietojen poistamiseen ("oikeus tulla unohdetuksi") tietyissä tilanteissa, oikeus käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa, oikeus käsittelyn vastustamiseen tietyissä tilanteissa, oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle: tietosuoja.fi, puh: 0295666700, sähköposti: tietosuoja@om.

Lisätietojen saamiseksi voitte olla meihin matalalla kynnyksellä yhteydessä:

Jemina Kuusimurto

Liisa Lemmetty

Pro gradu -tutkielman ohjaaja:

Mari Kivistö, YTT, yliopistonlehtori, PhD, University Lecturer, Social Work, Faculty of Social Sciences, University of Lapland

Liite 3 Suostumuslomake

Tutkielman nimi: YHDYSKUNTATYÖN HAASTEET JA MAHDOLLISUUDET HAAVOITTUVASSA ASEMASSA OLEVIEN TYÖIKÄISTEN OSALLISUUDEN EDISTÄMISESSÄ

Tutkielman tekijät: Jemina Kuusimurto ja Liisa Lemmetty

Tällä lomakkeella vakuutatte osallistuvanne tutkimukseen omasta vapaasta tahdostanne ja siitä, että olette saaneet riittävästi tietoa tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta, oikeuksistanne sekä henkilötietojenne käsittelystä. Olette tietoisia siitä, että voitte keskeyttää tai peruuttaa tutkimukseen osallistumisen, milloin vain niin halutessanne ilman, että siitä seuraa teille haittaa. Kertomanne asiat jäävät tutkijan/tutkijoiden ja haastateltavan välisiksi, eivätkä haastattelutilanteessa kerrotut asiat vaikuta asemaanne. Tietojanne ei luovuteta tutkijoiden lisäksi muille, ulkopuolisille henkilöille. Tutkijoina poistamme haastatteluaineiston laitteilta heti tutkimuksen päätyttyä. Suostumuslomakkeet skannaamme salasanalla suojatulle tietokoneelle. Paperiset lomakkeet hävitämme tietoturvasilppuriin ja poistamme tiedostot koneelta tutkimuksen päätyttyä. Tutkimuksen tulokset ovat luettavissa lopullisessa pro gradu -työssä, jonka pyrimme saamaan valmiiksi syksyyn 2024 mennessä.

Olen tutustunut tutkimusta koskevaan tiedotteeseen, ymmärtänyt yllä olevat tiedot ja suostun osallistumaan kyseiseen tutkimushaastatteluun:

Paikka ja aika: _____

Haastateltavan allekirjoitus

Haastateltavan nimenselvennys

1. Tutkijan allekirjoitus

2. Tutkijan allekirjoitus

Tutkijan nimenselvennys

Tutkijan nimenselvennys